

Det skjulte markedet

Møtet mellom problemdefinisjoner

Hilde Synnøve Nybøle

Masteroppgave i kriminologi

Institutt for kriminologi og retts sosiologi
Det juridiske fakultet

Universitetet i Oslo

08. mai 2015

Takk

Jeg vil gi en stor takk til alle de som har hjulpet meg med denne avhandlingen.

Først vil jeg takke May-Len Skilbrei som har vært en fantastisk god veileder og samtalepartner gjennom hele masterprosjektet. Jeg forlot alltid kontoret ditt med fornyet håp og inspirasjon. Du hjalp meg med å se systemet bak alt kaoset og var alltid oppmuntrende og tilgjengelig.

Jeg vil også takke "støttegruppa" i masterprosjektet, med veileder Per Ole Johansen. Møtene med dere var oppløftende og var et hyggelig avbrekk i prosjektiden.

En stor takk går også til informantene mine. Tusen takk for at dere tok dere tid til å snakke med meg og gav meg den tilliten. Jeg hadde stor glede av å snakke med dere alle sammen, og håper dere opplevde det på samme vis. Uten dere hadde ikke dette masterprosjektet vært mulig.

Tusen takk til familie og venner for at dere støttet meg gjennom dette. Spesielt vil jeg takke Silje for alle de gode samtalene vi har hatt om prosjektet og for at du alltid tar deg tid til å høre på bekymringene mine.

Og til slutt vil jeg takke kjære Hans Jørgen. Det er et mirakel at du får det til å gå rundt når jeg er begravd i mitt eget hode.

Oslo, mai 2015

Hilde Synnøve Nybøle

Sammendrag

Tittel: Det skjulte markedet – møtet mellom problemdefinisjoner

Navn: Hilde Synnøve Nybøle

Veileder: May-Len Skilbrei

Lvert ved: Institutt for kriminologi og retts sosiologi, vår 2015

Temaet for denne avhandlingen er prostitusjon, og hvordan dette feltet konstrueres som et problem i Norge. Jeg har tatt utgangspunkt i hvordan myndighetene, politiet og de som selger seksuelle tjenester definerer problemet med prostitusjon, og drøftet hvilke konsekvenser disse problemdefinisjonene har hatt for innemarkedet i Oslo og de som jobber der. Problemstillingen jeg har jobbet ut ifra er: *Hva defineres som problemet med prostitusjon, og hvilke konsekvenser har denne problemdefinisjonen?*

For å svare på dette har jeg samlet inn kvalitative data, som handlingsplaner og lovene knyttet til prostitusjon, og intervjuet representanter fra politiet, interesseorganisasjoner og hjelpetiltak. Jeg har også intervjuet kvinner med prostitusjonserfaring fra innemarkedet. Jeg har analysert disse dataene ut ifra et konstruktivistisk teoretisk perspektiv, og gjort en bredere sammenligning av de de ulike problemdefinisjonene på tvers av hverandre.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Tema og problemstilling.....	2
1.2	Begrepsbruk	3
1.3	Avhandlingens oppbygning	4
2	Metode.....	4
2.1	Innledning	4
2.2	Forskningsprosessen	5
2.2.1	Forforståelse	5
2.2.2	Justeringer av prosjektdesign.....	5
2.2.3	Tilgang til informanter.....	6
2.2.4	Gjennomføringen av intervju	9
2.2.5	Innsamling av andre typer data	11
2.2.6	Analysearbeidet	12
2.3	Forskningsetiske vurderinger	13
2.3.1	Generelle vurderinger	13
2.3.2	Informert samtykke og anonymisering	14
2.3.3	Vurdering av datamateriale	14
3	Teoretiske perspektiver	15
3.1	Innledning	15
3.2	Carol Bacchi og Foucault	16
3.2.1	En diskursiv problemforståelse	16
3.2.2	De seks spørsmålene.....	18
3.3	Offer og aktør.....	24
3.3.1	Offerdiskursen.....	24

3.3.2	Å være offer	25
4	Prostitusjon i Norge.....	26
4.1	Innledning	26
4.2	Rettslig regulering.....	26
4.2.1	Strafferettslige strategier rettet mot prostitusjon	26
4.2.2	§202 a – Forbudet mot kjøp av seksuelle tjenester	28
4.2.3	§ 202 – Hallikvirksomhet og formidling av prostitusjon.....	29
4.2.4	§ 224 – Menneskehandelsparagrafen.....	30
4.3	”Problemer” med prostitusjon.....	31
5	Politiets praksis – intensjoner og virkelighet	36
5.1	Innledning	36
5.2	Politiets rammebetingelser.....	36
5.2.1	Politiets rolle og oppgaver i samfunnet	36
5.2.2	Politiet og skjønn.....	37
5.3	Politiets praksis og prioriteringer	38
5.3.1	Praksis	43
5.3.2	Hva skal prioriteres?.....	45
5.3.3	Definisjonsmakt	48
5.3.4	Kampen mot prostitusjon – kampen mot menneskehandel.....	52
6	Sexselgernes problem med prostitusjon.....	56
6.1	Innledning	56
6.2	Sexselgernes fremstilling av prostitusjon.....	57
6.2.1	<i>”Det er jo arbeid. Jeg bare bruker en annen del av kroppen”</i>	57
6.2.2	”Problemet ”med prostitusjon.....	62
6.3	Mangel på differensiering?	63
6.3.1	Norskhet som ressurs og garanti	63
6.3.2	«Man kan ikke hjelpe noen som ikke vil ha hjelp».....	69

7	Styringsformer innen prostitusjon	72
7.1	Innledning	72
7.2	Tillit og trøbbel	72
7.2.1	<i>“Når vi kommer blir det trøbbel.”</i> – Kan man bygge opp tillit?	72
7.3	Vold og sikkerhet.....	78
7.3.1	<i>“We are vulnerable, and people know that”</i>	78
7.3.2	Bolig og samarbeid	85
8	Konklusjon.....	88
	Endelige refleksjoner	92
	Litteraturliste:	92
	Vedlegg	99
	Vedlegg 1 – Informasjonsskriv - Sexselgere.....	99
	Vedlegg 2 – Informasjonsskriv - Politiet	101
	Vedlegg 3: Informasjonsskriv – Hjelpetiltak og interesseorganisasjoner	103
	Vedlegg 4: Intervjuguide - Sexselger	104
	Vedlegg 5: Intervjuguide - Politiet	106
	Vedlegg 6: Intervjuguide – Hjelpetiltak og interesseorganisasjoner	110
	Vedlegg 7: NSD	112

1 Innledning

Det er bred enighet om at prostitusjon er et fenomen som har mange negative og skadelige sider. Hvorvidt og hvordan man fra samfunnets side skal søke å begrense prostitusjon er det større uenighet om.

I Norge har det lenge vært forbudt å organisere prostitusjonsvirksomhet av enhver art. Dette gjelder alt fra formidling og annonsering, utleie av lokaler til bruk for prostitusjonsvirksomhet, bordelldrift mv. Å fremme andres prostitusjon regnes som hallikvirksomhet og er straffbart. Erfaring tilsier at hallik virksomhet fører til utnytting av og vold mot de som prostituerer seg, og anses som et alvorlig samfunns problem i de fleste land.

Prostitusjon kan gi meget stor avkastning, og det er attraktivt for kriminelle å organisere salg av seksuelle tjenester. Både i Norge og internasjonalt var det den økte organiseringen og den grovere utnyttingen innen prostitusjon som gjorde at man ble oppmerksom på menneskehandel som fenomen. I mange land er situasjonen for kvinner usikker grunnet økonomiske vansker, samfunnsomveltninger og annet. Kriminelle krefter utnytter kvinners sårbarhet, og lokker med muligheter for et bedre liv i et annet land. Nettverk rekrutterer kvinner til jobber i utlandet under falske forutsetninger, og skaffer seg kontroll over dem ved vold og trusler og ved å sette dem i umulige gjeldssituasjoner. Følgen er at prostitusjons virksomheten endrer karakter i mange land. Omfanget øker, og de som selger seksuelle tjenester er i økende grad organisert av kriminelle nettverk. (Justis- og beredskapsdepartementet 2011: 8)

Dette sitatet, som er hentet fra regjeringens handlingsplan mot menneskehandel for 2011-2014, *Sammen mot menneskehandel*, viser hvordan prostitusjonsmarkedet knyttes opp til menneskehandel i Norge. Bortsett fra at prostitusjon i seg selv er et fenomen som kan anses å ha skadelige virkninger, så knyttes det også opp mot organisert kriminalitet og utnyttelse av sårbare og fattige kvinner fra andre land. Det har i den sammenheng blitt viet mye oppmerksomhet til de utenlandske kvinnene som har kommet til Norge, og det har blitt opprettet egne tiltak innen både politi- og hjelpesektor rettet mot ofre for menneskehandel.

En gruppe det har vært mindre fokus på er de kvinnene som selger seksuelle tjenester på innemarkedet.

1.1 Tema og problemstilling

Temaet for min avhandling er prostitusjon, og hvordan dette feltet konstrueres som et problem i Norge. Jeg har valgt å kun fokusere på kvinner som selger seksuelle tjenester. Dette skyldes blant annet at det som regel er de som er i fokus i offentlige debatter, både når det kommer til prostitusjonstiltak, politiet og ellers. Jeg har også valgt å begrense avhandlingen min til å omfatte den delen av innemarkedet i Oslo som foregår gjennom annonsemarkedet på internett. Avhandlingen er en altså en studie i myndighetsforståelse og myndighetsutøvelse, med temaet prostitusjon som utgangspunkt.

Avhandlingen tar utgangspunkt i hypotesen om at det ikke finnes «problemer», kun presentasjoner av fenomener som blir ansett som problemer. Gjennom å ta utgangspunkt i den overordnede problemrepresentasjonen som myndighetene produserer, for deretter å ta for meg politiets problemrepresentasjon og sexselgernes problemrepresentasjon, kan jeg studere problemdefinisjonene på flere nivåer. Dette muliggjør en utforskning av forholdet mellom dem. Avhandlingens struktur er formet etter denne modellen.

Problemstillingen i min masteroppgave er: *Hva defineres som problemet med prostitusjon, og hvilke konsekvenser har denne problemdefinisjonen?*

For å svare på dette har jeg tenkt å ta utgangspunkt i hvordan myndighetene, politiet og de som selger seksuelle tjenester definerer problemet med prostitusjon, og drøfte hvilke konsekvenser disse problemstillingene har hatt for hvordan politiet håndhever lovverket og prioriterer på prostitusjonsfeltet. Jeg vil deretter gå inn på hvordan disse problemdefinisjonene påvirker relasjonen mellom kvinner som selger seksuelle tjenester og politiet.

1.2 Begrepsbruk

Det finnes en rekke mulige begreper som anvendes for personer som selger seksuelle tjenester, og siden 1970-tallet har det vært debatter rundt hvilket begrep som er riktig å anvende. "Prostituert" er en av de mest vanlige, og er det som ofte anvendes i offisielle dokumenter, forskning og av politiet. Dette er imidlertid en problematisk betegnelse, som har fått mye kritikk, blant annet for at ordet "prostituert" produserte et skille mellom "abnormale" kvinner og "normale" kvinner, der prostitusjonen ble ansett som det mest fremtredende egenskap ved kvinnens identitet (Sanders et al. 2009: 9). I tillegg er det er ord som har sterke tilknytninger til kriminalitet, avvik og behov for "reformasjon" (ibid.). "Sex worker" – eller sexarbeider – er en betegnelse som i motsetning til ordet prostituert skiller mellom utøver og utøvelse, slik at de som selger seksuelle tjenester kun identifiseres ut ifra jobben sin (ibid.). Gjennom å definere salg av seksuelle tjenester som "arbeid" ønsket man å skape en mindre stigmatisert definisjon, og fjerne seg fra de negative assosiasjonene knyttet til ordet "prostituert". Hvorvidt de som selger seksuelle tjenester skal anses som offer eller "agenter" i eget liv er også en diskusjon som stadig er oppe for debatt (Sanders 2006: 99). Radikalfeminister vil på sin side argumentere for at kvinner i prostitusjon må defineres som ofre for mannlig undertrykking, og at prostitusjon derfor må ses på som en form for overgrep. Andre har igjen argumenter for at det må skapes et skille mellom tvungen og frivillig prostitusjon, og at det å selge seksuelle tjenester kan være et fritt valg og en jobb på lik linje med alt annet (O'Connell Davidson 1995: 1). Både ordet "prostituert" og ordet "sexarbeider" er altså begreper med en lang og meningsladet debatt, noe som gjør at jeg vegrer meg fra å anvende noen av dem siden de ikke kan anses som verdinøytrale begreper. Jeg vil derfor enten bruke "personer/kvinner som selger seksuelle tjenester" eller kortversjonen "sexselger" i denne avhandlingen. Med "seksuelle tjenester" viser jeg den definisjonen som gjelder i forhold til forbudet mot kjøp av seksuelle tjenester, noe jeg kommer tilbake til i kapittel 4. Jeg vil også anvende begrepene "offer for menneskehandel" eller "potensielt offer for menneskehandel" de stedene der jeg referer til personens status i forhold til den aktuelle diskursen. Der det er relevant å bruke andre begreper fordi det reflekterer problemdefinisjonen, vil jeg imidlertid anvende de begrepene som informantene mine anvendte, og hvilken mening de la i disse begrepene.

1.3 Avhandlingens oppbygning

I neste kapittel vil jeg presentere mitt empiriske grunnlag for avhandlingen. Her vil jeg gå inn i detalj om forarbeidet, utføringen og etterbehandlingen i forhold metoden ble gjort. Kapittel 3 omhandler avhandlingens teoretiske perspektiver, der jeg vil presentere det teoretiske og analytiske grunnlaget for avhandlingen. I kapittel 4 presenterer jeg myndighetenes problemdefinisjon av prostitusjonsfeltet. Kapittel 5 omhandler politiets rammebetingelser og deres mandat i forhold prostitusjonsfeltet, hvordan de selv, med utgangspunkt i myndighetenes problemdefinisjon, definerer problemet med prostitusjon, og hvilke følger dette har hatt for hvordan de håndhever lovverket og hvordan de prioriterer på feltet. I kapittel 6 går jeg inn på hvordan kvinner som selger seksuelle tjenester selv definerer problemet med prostitusjon, og hvordan de forholder seg til myndighetenes og politiets problemdefinisjon. I kapittel 7 vil jeg vise hva som skjer når disse problemdefinisjonene møtes, og hvordan de påvirkes av hverandre. I kapittel 8 vil jeg gi en kort konklusjon der jeg gir en oppsummering av funnene mine ut ifra det teoretiske perspektivet jeg vil beskrive i kapittel 3.

2 Metode

2.1 Innledning

I dette kapittelet vil jeg ta for meg de valgene jeg har tatt gjennom innsamlingen av empiri til min avhandling og begrunnelsene som ligger bak dem. Jeg vil gjøre rede for hvilket utgangspunkt jeg hadde da jeg startet prosjektet, og hvilke justeringer jeg har gjort underveis. Deretter vil jeg gå inn på hvordan jeg har fått tilgang til informanter og hvordan jeg valgte å utforme og gjennomføre intervjuene. Jeg vil også si noe om hvilke andre typer data jeg har samlet inn. Til slutt går jeg gjennom de forskningsetiske vurderingene jeg har måtte tatt med hensyn til mine informanter og avhandlingens avgrensninger.

Avhandlingen bygger på kvalitative data som jeg samlet inn ved å bruke en empirisk utforskende tilnærming, der jeg ikke hadde noen klar formening om hva jeg ville finne ut over det overordnede temaet, nemlig forholdet mellom politiet og de som selger sex innendørs. Jeg sendte inn et meldeskjema med prosjektbeskrivelse, intervjuguider og informasjonsbrev til NSD i desember 2013, og fikk godkjent prosjektet i januar 2014. Til

sammen har jeg utført ti semi-strukturerte intervjuer, hvorav fem var med sexselgere, tre var med politiet og to var med ansatte i hjelpetiltak og interesseorganisasjoner knyttet til feltet. Det korteste intervjuet varte i 40 minutter, og det lengste varte i litt over 2 timer.

2.2 Forskningsprosessen

2.2.1 Forforståelse

Det er ikke tilfeldig at jeg endte opp med å skrive om temaet prostitusjon. Debatten rundt sexkjøpsloven og sexselgernes rettigheter hadde lenge vært aktuelt i media, og Hege Grostad hadde stått frem og gitt sexselgerne på innemarkedet et ansikt. Når jeg tenkte "prostitusjon" så tenkte jeg først og fremst på gateprostitusjon, og jeg hadde liten kunnskap om den prostitusjonen som foregikk på innemarkedet. Ut ifra medias fremstilling av debatten fikk jeg inntrykket av at mange av beslutningene knyttet til prostitusjon ble gjort uten at sexselgerne selv kom til orde.

Da jeg startet hadde jeg heller ingen klar formening om hva prostitusjon faktisk var og hvilken holdning som var den "riktige" å ha til det. På den ene siden er jeg av den grunnleggende oppfatning at alle skal få lov til å bestemme over egen kropp, men samtidig var jeg usikker på om noen kan velge å selge sex frivillig dersom de hadde andre reelle valg. Nå som jeg har tilegnet meg mer kunnskap om feltet kan jeg komme med den klare konklusjonen at det faktisk ikke finnes noen fasit eller endelige svar som kan tilfredsstille alle aspektene ved dette feltet.

2.2.2 Justeringer av prosjektdesign

I utgangspunktet ønsket jeg hovedsakelig å intervju et utvalg politibetjenter som jobbet opp mot prostitusjon på innemarkedet og kvinnelige sexselgere av både norsk og utenlandsk opprinnelse. Senere valgte jeg også å intervju representanter fra hjelpetiltak og interesseorganisasjoner på feltet, da jeg måtte ta forbehold om at det kunne bli vanskelig å få tilstrekkelig med intervjuer med da spesielt utenlandske sexselgere. I tillegg gav disse intervjuene meg informasjon om hva de oppfattet som problemer mellom politiet og sexselgere, og hvilke behov de som solgte seksuelle tjenester uttrykte til hjelpetiltakene. Disse intervjuene er med på å skape kontekst i forholdet mellom politiet og de som selger sex på innemarkedet, og hvordan dette forholdet har utviklet seg over tid.

For å få mer innsikt i politiets praksis ønsket jeg å utføre feltarbeid med den operative tjenesten, men dette slo jeg tidlig fra meg av flere årsaker. Da jeg kontaktet politiet i begynnelsen av mars 2014 fikk jeg som svar at Oslo politidistrikt hadde valgt å ikke komme med noen offentlige uttalelser, verken til media eller forskere, før evalueringen av sexkjøpsloven kom ut. De ville heller konsentrere seg om å bidra til evalueringen. Siden evalueringen ikke ble publisert før i august 2014 ville det derfor blitt alt for dårlig tid. Den eventuelle observasjonsperioden ville blitt for kort dersom jeg ønsket relevante data om politiets praksis på akkurat mitt felt. Uansett om det hadde vært bedre tid, ville jeg ikke vært garantert gode data, fordi sjansen for å være med på en et spaningsoppdrag eller aksjon mot innemarkedet er liten, noe blant annet Synnøve Jahnsen (2014: 166) opplevde da hun var med politiet i forbindelse med sin doktoravhandling. Et tredje problem med denne tilnærmingen i forhold til dette feltet hadde også vært det rent forskningsetiske. Møtet mellom politiet og de som selger sex på innemarkedet skjer i den private sfæren, og som forsker ville det vært uetisk å trenge meg inn i en slik sårbar situasjon. Jeg fryktet også at det å assosieres med politiet kunne gjøre det vanskeligere for meg å få tillit og intervjuer med kvinner som solgte seksuelle tjenester.

Jeg hadde i utgangspunktet ikke tenkt å skrive så mye om menneskehandel, men heller fokusere på anvendelsen av hallikparagrafen og sexkjøpsloven. Siden jeg hadde tenkt å fokusere på innemarkedet, anså jeg disse to paragrafene som mest sentrale for min problemstilling. Det tok imidlertid ikke lang tid før jeg innså hvor tett opp mot prostitusjon dette temaet har blitt lagt og hvor sentralt det var for mine informanter. Jeg følte at jeg derfor var nødvendig å også inkludere dette i avhandlingen.

2.2.3 Tilgang til informanter

Som jeg gikk inn på tidligere, så tok jeg kontakt med og intervjuet informanter i perioden mellom februar 2014 til september 2014. Til sammen utførte jeg ti intervjuer, hvorav tre var med politiet, fem var med sexselgere, et var med et hjelpetiltak for kvinner og menn i prostitusjon og et var med en interesseorganisasjon for kvinner og menn i prostitusjon.

Det viste seg å være vanskeligere enn det jeg hadde antatt å få tak i informanter både blant de i politiet og blant sexselgere. Som nevnt ovenfor så fikk ikke politiet uttale seg offentlig før etter publiseringen av evalueringen av sexkjøpsloven. Like etter at denne ble publisert

gjenopprettet jeg kontakten med politiet gjennom Universitetet i Oslo med en forespørsel om å få intervju et utvalg fra politiet. En representant fra politiet tok deretter kontakt med meg personlig, slik at vi kunne avtale nøyaktig hvem det var jeg ønsket å intervju, da det er mange i politiet som har erfaring på dette feltet. Jeg opplyste om at jeg ønsket å intervju de med erfaring fra den operative delen samt etterforskere som hadde erfaring med lovene knyttet til prostitusjon. Deretter videreformidlet han informasjonen om meg og mitt prosjekt til aktuelle informanter, og med unntak av én svarte alle ja. Deretter tok jeg kontakt med informantene personlig over telefon og avtalte tid og sted for intervjuet. Alle ville ta intervjuet på kontor eller møterom på egen arbeidsplass. Til sammen intervjuet jeg tre representanter fra politiet, hvorav alle var menn med lang erfaring fra feltet. De representerte en bred del av enheten knyttet til dette feltet, med tilknytning til både det operative, etterforskning og det faglige. Som en del av enheten som jobber med å bekjempe organisert kriminalitet i Norge, jobbet to av dem også opp mot andre typer organisert kriminalitet.

Jeg har tatt kontakt med et strategisk utvalg av kvinner som selger seksuelle tjenester på innemarkedet i Oslo som annonserte sine tjenester gjennom annonsesider. Målet var ikke å få et representativt utvalg som kunne si noe som kunne si noe om hele innemarkedet, men å få en innsikt i hvordan myndighetenes og politiets problemdefinisjoner og praksiser kan påvirke personer som selger seksuelle tjenester på ulike måter. Siden avhandlingen omhandler norsk myndighetsforståelse ønsket jeg å komme i kontakt med personer som hadde vært i Norge før, eller som hadde vært her over lengre tid. Den vanligste formen for kontakt mellom kunder og selgere på denne arenaen skjer gjennom annonsering på internett, og det er vanskelig på grensen til umulig å regne ut eksakt omfanget og sammensetningen av de som selger sex på innemarkedet i Oslo (Tveit og Skilbrei 2008: 56-57, 75). Dette kommer blant annet av at en sexselger kan ha flere annonser på samme nettside med forskjellige navn og telefonnumre, annonsere på flere forskjellige nettsider eller annonsere gjennom andre kanaler, som for eksempel chatte-rom eller datingsider. Det er heller ikke mulig å vite om oppgitt nasjonalitet – dersom det står noen – er riktig. Det estimerte omfanget avhenger derfor av valg av tellemåte, som varierer mellom for eksempel hjelpetiltak og politiet.

For å komme i kontakt med sexselgere spurte jeg først de ulike hjelpetiltakene i Oslo om de kunne hjelpe meg med å få informanter. Dette kunne de ikke, siden de har taushetsplikt overfor brukerne sine, så jeg ble anbefalt å kontakte sexselgerne selv via kontaktannonsene deres på ulike annonsesider på internett. Jeg valgte å sende en kort, informativ sms i stedet for å ringe, da jeg følte at det å ringe ville bli for påtrengende. Jeg var engstelig for at forespørselen kunne komme for brått på og at de derfor ville si nei, eller at de ville føle seg presset til å si ja. Til sammen tok jeg kontakt med 108 sexselgere gjennom disse kontaktannonsene, hvorav 71 var utenlandske og 37 var norske. Siden det er vanlig at én sexselger kan ha opp til flere annonser med forskjellige numre, er nok det totale antallet mindre enn anslått. Det er også vanlig at én sexselger har annonser på flere forskjellige nettsider. Flere takket nei fordi de aldri hadde hatt noen kontakt med politiet, og følte derfor at de ikke hadde noe å bidra med, til tross for at jeg opplyste om at direkte kontakt med politiet ikke var noe krav. I de aller fleste tilfeller fikk jeg ikke noe svar i det hele tatt. Målet var å få intervjuet fire norske og fire utenlandske sexselgere, men jeg endte opp med fire norske og kun en utenlandsk kvinne som var villig til å stille til intervju. Blant de norske sexselgerne jeg kontaktet opplevde jeg å bli møtt med engasjement og positivitet, også blant de som takket nei til å være med. Blant de utenlandske opplevde jeg derimot skepsis og lite engasjement, noe som i og for seg er forståelig da mange kanskje befinner seg i Norge i korte perioder av gangen. Selv om jeg prøvde å bare sende melding til de utenlandske som så ut til å være gode i engelsk eller norsk, noe jeg var avhengig av at dem var for å kunne få informert samtykke og gode intervjuer, var det nok flere av dem som ikke behersket disse språkene. Både venner, bekjente, eventuelle bakmenn og annonsesidene kan hjelpe sexselgere med å skrive annonsen, så god engelsk eller norsk i en annonse var ingen garanti. To utenlandske kvinner var i utgangspunktet villig til å stille til intervju, men fikk aldri tid til å møte meg, da de jobbet kontinuerlig mens de var her. Jeg sendte informasjonsbrev til alle informantene via e-post før vi avtalte over sms hvor og når vi skulle møtes for intervjuet. Med unntak av den utenlandske kvinnen, som ønsket å ta intervjuet over telefon, inviterte alle meg hjem til private leiligheter. Dette tolket jeg som et tegn på fortrolighet og det skapte en rolig og trygg setting for selve intervjuet, der de i tillegg til rollen som informant hadde rollen som "vert" og jeg var gjest.

Både hjelpetiltaket og interesseorganisasjonen som jeg kontaktet var villig til å stille med informanter, begge kvinner. Intervjuene var nyttig i forhold til å få en annen kontekst og deres inntrykk av forholdet mellom politiet og de som selger sex. Disse dataene er annerledes enn de jeg fikk fra politiet og sexselgerne, da de er allerede fortolkende data av et forhold som de ikke har direkte og personlig innsyn i.

Videre vil jeg gå inn på hvordan de ulike intervjuene ble gjennomført, hvilken intervjueteknikk jeg anvendte og hvilke data jeg fikk ut av dette.

2.2.4 Gjennomføringen av intervju

Jeg valgte å lage en intervjuguide ut ifra et semi-strukturert opplegg, der jeg gjorde klart noen temaer jeg ønsket å ta opp, men med rom for at informanten kunne gå utenfor dette (Kvale og Brinkmann 2009). Slik fikk jeg data som muliggjorde sammenligninger på tvers av informantene, men også data som jeg ikke hadde fått dersom jeg hadde fulgt en streng intervjuguide. Denne typen intervjuoppsett skal ifølge Jette Fog (2004: 38) være egnet for å få forståelse for hvordan et system fungerer og hvordan menneskene involvert forholder seg til dette systemet samt deres subjektive oppfattelser av egne tanker og følelser i forhold til dette. Siden en av avhandlingens oppgaver er å finne den subjektive beskrivelsen av forholdet mellom politiet og de som selger seksuelle tjenester på innemarkedet virket derfor dette som den beste metoden. Intervjuguiden besto derfor av åpne spørsmål om det jeg anså som sentrale temaer innen prostitusjon, deriblant spørsmål knyttet til lovverket, politiets praksis og mer generelle holdninger. Den endelige oppgaven preges av den åpne intervjustilen, da det viste seg at det var mange aktuelle temaer som det ikke var en del av intervjuguiden, deriblant tillit, vold og dikotomien offer/agent, men som ble tatt opp av samtlige av informantene.

De intervjuene jeg hadde med kvinner som selger sex produserer altså ikke data som kan generaliseres til å gjelde meningene til alle som selger seksuelle tjenester i Oslo, men gir et lite innblikk i hvordan forholdes oppfattes av akkurat den spesifikke gruppen sexselgere, da først og fremst norske kvinner som selger seksuelle tjenester på innemarkedet. Jeg brukte båndopptaker under alle intervjuene, med unntak av telefonintervjuet, slik at jeg kunne konsentrere meg om å følge godt med og stille gode oppfølgingsspørsmål i stedet for å sitte og skrive detaljerte notater. Dette ble godkjent av informantene på forhånd. I etterkant av

hvert intervju vurderte jeg hvordan jeg som intervjuer kunne gjøre det enda bedre neste gang.

Jeg valgte en "myk" intervjustil, der jeg ikke utfordret informantene mine like mye som mer erfarne intervjuere ville gjort. Det blir kanskje mer riktig å si at den myke intervjustilen valgte meg, da jeg ønsket at intervjuet skulle ligne mest mulig på en naturlig samtale, der jeg lot informanten selv ta opp temaer de anså som sentrale. Selv om jeg prøvde å tilpasse intervjustilen min ut ifra de jeg intervjuet, ser jeg i ettertid at jeg kanskje kunne ha stilt flere kritiske spørsmål til de informantene sa. Dette gjelder spesielt i intervjuene med sexselgere, der jeg følte at de jeg intervjuet var sårbare nok uten at jeg skulle sette spørsmålsteget ved det de fortalte meg. Enkelte steder var det heller ikke relevant å «grave dypere», siden problemstillingen min var såpass avgrenset at mange av de kanskje såre temaene ble utelukket. For meg var det heller ikke noe ideal å oppføre seg fullstendig nøytralt gjennom intervjuene. I mitt tilfelle, da spesielt når det gjelder intervjuene med sexselgerne, tror jeg dessuten at jeg fikk bedre data ved å være litt "på lag" med de jeg intervjuet, uten at dette skulle være falsk. Fåtalet av dem jeg intervjuet hadde snakket med andre om denne delen av livet deres, så de fleste virket litt nervøse til det å åpne seg opp til en fremmed person, noe som igjen gjorde at jeg ble nervøs. Dette illustreres i et utdrag fra feltdagboken min: «Selv intervjuet følte jeg gikk ganske bra, selv om jeg syntes det var vanskelig stille gode oppfølgingsspørsmål. Det var også litt rart å skulle intervjuer en som var yngre enn meg, og jeg merket at jeg prøvde hardere og «ufarliggjøre» meg selv - gjennom å spøke litt og sånn -, selv om det kanskje ikke var noe behov for det. Jeg vet ikke helt hvordan jeg selv kan ha påvirket Hanna gjennom mine uttalelser og oppførsel, men målene var å bygge tillit og at hun - og jeg for den saks skyld - skulle være komfortable selv når vi snakket om litt vanskelige ting.». Min manglende erfaring var nok også med på å ufarliggjøre meg, og kan i tillegg ha bidratt til at stemningen mellom oss ble avslappet.

Fog (2004:95, original kursivering) sier dessuten at forskere "... skal være interesserede, skal opnå en fortrolig og personlig kontakt, for at få vores empiriske materiale.". Det kan i midlertidig være vanskelig å opnå en slik kontakt i løpet av et kort intervju, men hun argumenterer allikevel for at vi uansett skal vise medmenneskelighet i en intervjusituasjon. Denne medmenneskeligheten var spesielt viktig å uttrykke under intervjuene med sexselgerne, da de representerte seg selv i intervjuet, mens politiet og sosialarbeiderne

representerte seg selv i kraft av sitt yrke. I de tilfeller jeg stilte kritiske eller oppfølgende spørsmål til politiet og sosialarbeiderne kunne de henvise til handlingsplaner og overordnede mål som støttet opp egne uttalelser. Min forskerrolle i møtet med sexselgerne opplevde jeg som en direkte fordel. Det at vi var kvinner på samme alder tror jeg bidro til å gjøre selve intervjusituasjonen mer komfortabel enn det den kanskje ville vært for en eldre, mannlig student.

Intervjuet som foregikk over telefon var noe annerledes, da jeg ikke fikk observert kroppsspråket hennes eller hadde mulighet til å få den samme nærheten som jeg hadde hatt med de andre kvinnene. Siden hun var veldig ivrig på å fortelle om sine egne opplevelser med politiet, og ikke var så opptatt av den generelle politikken, lot jeg henne styre intervjuet i stor grad og stilte mange spørsmål for å forsikre meg om at jeg hadde forstått alt hun sa.

I møtet med politiet opplevde jeg heller ikke at det å være kvinne var noen ulempe, ei heller det å være student. Det følte naturlig å tre inn i den noe naive intervjurollen, fordi det var nettopp slik jeg følte meg. Dermed ble det heller ikke flaut å komme med "dumme" oppfølgingsspørsmål til det jeg ikke forstod, og de ble heller ikke oppgitt fordi jeg ikke visste "alt". Samtidig var jeg klar over at det var de som satt med all makten, og jeg var derfor forsiktig med å virke for kritisk, i tilfelle de skulle velge å avslutte intervjuet eller gi korte og lite informative svar. Alt avhenger av konsensus mellom partene i en slik intervjusituasjon, og jeg var mye mer avhengig av dem, enn dem var av meg. Sånn sett følte jeg meg sårbar, og jeg kan bare spekulere i hvordan denne sårbarheten og frykten for å miste konsensus kan ha påvirket hvilken informasjon jeg fikk tilgang til.

2.2.5 Innsamling av andre typer data

I tillegg til intervjuene har jeg lest relevante kvalitative dokumenter som blant annet lovverket, handlingsplaner, proposisjoner og rapporter som omhandler prostitusjon. Spesielt har Ot.prp. nr. 48 (2007-2008), Oslo kommunes *Handlingsplan mot prostitusjon 2011-2013* (2011), regjeringens handlingsplan *Sammen mot menneskehandel* (2011-2014), *Evalueringen av forbudet mot kjøp av seksuelle tjenester* (Rasmussen m.fl. 2014) og rundskriv om mål og prioriteringer fra Riksadvokaten vært viktige i forhold til å forstå hva som fremstilles som problematisk ved prostitusjon, og hvilken ideologisk og politisk kontekst de i politiet må forholde seg til. I tillegg har jeg anvendt årsrapportene fra Pro Sentret, som er Norges

nasjonale kompetansesenter på prostitusjon. Alle disse dataene har blitt lest og analysert på bakgrunn av Bacchis (2009) analytiske tilnærming til problemrepresentasjon.

2.2.6 Analysearbeidet

Analysearbeidet var en styrt prosess, da jeg visste hvilket analytisk og teoretisk perspektiv jeg ville jobbe ut ifra. Jeg vil gå dypere inn på dette perspektivet i neste kapittel.

Analysearbeidet var allikevel noe som utviklet seg etter hvert som jeg fikk utført flere intervjuer, og fikk en viss oversikt over hva empirien min faktisk kunne si noe om. Siden jeg med ett unntak fikk tatt opp alle intervjuene mine på båndopptaker, ble transkriberingen en god måte å bearbeide intervjuet på. Transkriberingen gjorde jeg enten samme dag som intervjuet, eller få dager senere, for deretter å slette opptaket.

Jeg valgte å analysere intervjuene ut ifra det som fremsto som sentrale temaer ut ifra det informantene uttalte. Dette betød at jeg måtte gå igjennom samme intervju flere ganger over en lengre periode, og se hvorvidt dette var et tema andre informanter også uttalte seg om. Denne prosessen startet allerede etter første intervju, der jeg skrev ned temaer som kunne være interessante, og hvilke jeg burde spørre mer om under neste intervju. Slik kunne jeg få en struktur på tvers av intervjuene, noe som gjorde både sammenligninger og tolkninger enklere. Disse sammenligningene går ikke alltid på hva informantene svarte på samme spørsmål, da disse sjeldent forekommer i mine ulike semi-strukturerte intervjuer, men heller hvilke aspekter de selv tok opp og syntes var viktige eller problematiske ved bestemte temaer. Deretter lagde jeg et skjema der jeg kunne drøfte disse temaene opp mot annen teori basert på Carol Bacchis (2009) analytiske tilnærming til problemrepresentasjon, noe jeg vil komme tilbake til i neste kapittel. Denne tematiseringen har vært med på å skape grunnlaget for disposisjonen til avhandlingen.

Under analysearbeidet var det også viktig å vurdere hvordan jeg som person påvirket intervjuprosessen og de dataene jeg fikk. Akkurat som jeg kom inn med en for forståelse om de jeg skulle intervjuer, hadde også de en for forståelse av meg. Som ung og kvinnelig student med begrenset intervjuerfaring har jeg garantert fått samlet inn andre typer informasjon enn det en for eksempel eldre, mannlig og mer erfaren forsker ville gjort.

Intervjuene med disse kvinnene minnet mer om samtaler mellom venninner, enn den klare intervjusituasjonen som forekom med politiet og sosialarbeiderne. Dette kan være en av

kildene til at jeg syntes det var vanskelig å stille kritiske spørsmål til det de sa, da dette kunne skapt ødelagt flyten og stadig minnet dem på at dette var et intervju og rollene våre. Under intervjuene med de i politiet og hjelpetiltakene var det en klarere "intervjusituasjon" der rollene var mer definerte og maktstrukturen var en helt annen. Spesielt under intervjuene med politiet var jeg som nevnt veldig klar over at det var de som satt med all makten i henhold til hva de ønsket å fortelle meg, i tillegg til at politiet generelt pleier å ha god erfaring med å bli intervjuet. Hvilke spørsmål det var vanskelig å få svar på, og hvilke temaer de ønsket å fokusere på var derfor interessant i analysearbeidet.

2.3 Forskningsetiske vurderinger

2.3.1 Generelle vurderinger

Forskningsetiske vurderinger har vært en del av hele masterprosjektet. Som fersk forsker følte jeg meg ikke egnet til å for eksempel intervju noen om voldelige opplevelser, noe som var med på å prege valg av problemstilling og intervjuundersøkelsens oppsett. Av hensyn til sexselgerne valgte jeg å ikke stille spørsmål om ubehagelige opplevelser, men la heller opp til at dette eventuelt var noe de kunne ta opp selv dersom de ønsket det. Før hvert intervju med sexselgerne sa jeg også at de ikke måtte svare på alt jeg spurte om dersom de ikke følte seg komfortable med det. Den personlige belastningen det kan være å bli intervjuet om noe som kan være sårbare tema, var en vurderingene jeg tok i forkant av struktureringen av intervjuguiden. I utformingen av intervjuguidene til politiet og sosialarbeiderne passet jeg på at ingen spørsmål ville komme i konflikt med taushetsplikten deres. Selv om jeg skulle ha stilt et slikt spørsmål, regner jeg med at jeg ville blitt fort irettesatt. De i politiet har ofte erfaring med å bli intervjuet, noe som gjør dem gode til å kontrollere hvilken type informasjon de gir ut. Dette kan ses på både som en ulempe og en fordel, men et forskningsetisk prinsipp er uansett at forskere ikke skal få informanten til å fortelle mer det enn han eller hun vil. Under transkriberingen gjorde jeg noen nødvendige endringer for å sikre konfidensialitet, som å endre små detaljer og dialekt, samtidig som jeg var nøye med å være lojal til informantens uttalelser. Også transkriberingen av et intervju er en fortolkningsprosess, siden det kan skapes ulike meninger ut ifra hvor komme og punktum settes og hvorvidt man skal ta med de emosjonelle aspektene, rette på grammatikken eller transkribere ordrett (Kvale og Brinkmann 2009: 193-195). I etterkant av intervjuene opplyste jeg derfor hvordan jeg hadde tenkt å transkribere intervjuet. Med mindre det kunne gå ut over dataene, valgte jeg av

hensyn til informantene mine å ikke ta med alle pauser, stamming og nøling, samt rette grammatiske feil og rydde opp i setninger. Dersom jeg skulle ha tatt med alt dette, ville dette virket fordummende og kunne i verste fall vært uetisk stigmatisering av informantene. Disse små endringene gjorde jeg kun på steder der jeg var trygg på at jeg hadde forstått hva informanten ønsket å formidle.

2.3.2 Informert samtykke og anonymisering

Fra både politiet og sosialarbeiderne samlet jeg inn skriftlig samtykke etter at de hadde lest gjennom informasjonsbrevet og jeg hadde snakket litt om hva det betydde for dem å være med i prosjektet. Selv om jeg har valgt å gi dem fiktive navn og ikke navngi arbeidsplassen deres, vil de nok kunne bli gjenkjent blant kollegaer og kjente i miljøet. Dette var noe alle var klar over på forhånd, og de anså ikke dette som noe problem da dette var et tema de diskuterte seg imellom uansett. Jeg har endret og utelatt detaljer slik at verken informantene, eller tredjepersoner de nevnte i intervjuet, kan gjenkjennes av allmennheten. Noen spurte også om å få lese gjennom de delene av avhandlingen der jeg bruker deres sitater. Dette var ikke fordi de ville sikre sin egen anonymitet, men for å forsikre seg om at jeg ikke hadde misforstått det de hadde sagt, eller satt det inn i en annen kontekst enn det det egentlig ble sagt i.

Som nevnt tidligere sendte jeg informasjonsbrev til alle sexselgerne per e-post før vi avtalte tid og sted for intervju. Før intervjuet gikk jeg gjennom dette muntlig en gang til for å forsikre meg at de var innforstått i hva det ville si for dem å være med i prosjektet. Deretter ga de sitt samtykke muntlig til meg. Grunnen til at jeg valgte å ikke samle inn skriftlig samtykke er for å sikre deres konfidensialitet med tanke på den sårbare situasjonen de er i, men også fordi jeg ikke kunne kreve at de ga meg deres fulle, ekte navn. Jeg forsikret dem også om at jeg ikke ville skrive ned informasjon som kunne avsløre deres identitet, som for eksempel studielinje eller arbeidsplass.

2.3.3 Vurdering av datamateriale

Hva er så verdien av denne avhandlingen med utgangspunkt i de dataene jeg har samlet inn? For det første har jeg gjennomført kvalitative intervjuer med kvinner som selger seksuelle tjenester på innemarkedet, noe ingen andre har gjort i nyere tid på feltet. Ofte baserer lignende forskning seg på intervjuer med kun hjelpetiltak eller politiet eller andre statlige

organer. Det snakkes ofte om de som selger seksuelle tjenester, det er ikke like ofte at sexselgerne får muligheten til å snakke om seg selv og sitt perspektiv. Det at jeg hovedsakelig har intervjuet norske sexselgere gir dessuten et litt annet perspektiv på markedets utvikling og tilstand, siden flere av dem hadde solgt sex i Norge over flere år og hadde innsikt i politiets arbeid og lovgivningen. Markedet preges av høy rotasjon blant de utenlandske sexselgerne, noe som også betyr at de som kommer til Norge for å selge sex kun oppholder seg her i kort tid av gangen. Hvor mye kan en som kun skal være i Norge i to uker si om norsk politi og lovverk? Siden jeg har intervjuet både sexselgere, politiet og hjelpetiltak har jeg hatt mulighet til å kunne sammenligne disse ulike gruppene både innad og med hverandre. Dette gir meg mulighet til å sammenligne hva disse gruppene presenterer som problemet med prostitusjon ovenfra og ned.

3 Teoretiske perspektiver

3.1 Innledning

Hva er problemet med prostitusjon? Hvilke forforståelser ligger bak disse problemrepresentasjonene? Og hvilke effekter medfører slike problemrepresentasjoner? Dette er noen av de spørsmålene Carol Bacchi ville stilt dersom hun hadde skrevet om feltet prostitusjon. I dette kapittelet vil jeg presentere teorien bak Carol Bacchis bok *What's the problem represented to be?* (2009) som bygger på Foucaults diskursbegrep og *governmentality*, eller styringsformer på norsk. De seks analytiske spørsmålene hun presenterer er utgangspunktet for å få en mer nyansert forståelse av de ulike policiene, altså styringsformene, som anvendes ved å kartlegge diskursens opprinnelse, grenser og diskrepanser. Før jeg går dypere inn på disse spørsmålene vil jeg ta for meg hvilke antakelser som ligger bak selve «What's the problem represented to be»-tilnærmingen (som jeg fra nå av vil henviser til som WPR-tilnærmingen).

Jeg vil også drøfte teorier rundt dikotomien offer og aktør som en utdypning av Bacchis WPR-tilnærming. Grunnen til dette er at dette viste seg å være et nøkkelbegreper som informantene på ulike måter gjorde relevant for problemforståelsen sin. Her vil jeg gå inn på hvem som anses som offer, hva det vil si å bli ansett som et offer og ulike følger av det å bli definert som et offer, kontra det å bli oppfattet som aktør. Dette vil bli relevant både for å

forstå sexselgernes syn på egen rolle, samt hvordan politiet operer ut ifra deres oppfattelser om hvem som er "offeret".

3.2 Carol Bacchi og Foucault

3.2.1 En diskursiv problemforståelse

Det er tre forutsetninger som ligger bak WPR-tilnærmingen. Den første er at vi er styrt gjennom problematiseringer. Det vil si at det ikke ligger klare «problemer» tilgjengelige som et samfunn, eller myndighetene, skal «løse», men et problem blir til i møte med en bestemt representasjon av et fenomen. Disse problematiseringene hører til under bestemte diskurser som definerer grensene for det som i det hele tatt er *mulig* å tenke og si. En diskurs er ifølge Bacchi (2009: 7) meningsystemer som omfatter *conceptual logics*. Disse «konseptuelle logikkene» er holdninger og antakelser som tas for gitt innen en bestemt diskurs og er nødvendige for at en problemrepresentasjon skal forstås og gis legitimitet i et samfunn. Sett i forhold til Ian Hacking (1999) så ble ikke barnemishandling ansett som et problem før det ble definert, og *deretter* ansett som et problem. Selv om staten anses å spille en viktig rolle i denne analysen, er det også en rekke andre som er med på å skape slike problemforståelser, som for eksempel profesjonelle grupper, som sosialarbeidere og leger, og samfunnsvitere (Bacchi 2009: 26). Innen WPR-tilnærmingen er det først og fremst ekspertenes og de profesjonelles påvirkningen på og gjennom den kunnskapen som ligger til grunn for selve styringsformen som fokuseres på, og ikke deres direkte rolle som politiske aktører i formingen av styringsformen (ibid.).

Ifølge Bacchi bruker Foucault begrepet *governmentality* både for å identifisere ulike styringsmentaliteter, altså de ulike måtene å tenke på assosiert med spesifikke styringsformer, men også som en referanse til styringsformen som oppstod på slutten av 1700-tallet der fokuset ble flyttet over på populasjonen framfor landegrenser (Bacchi 2009: 26). «To govern effectively, the government has to work through the economy to ensure the health and security of the population. This concern translates into a *need to know* about the full range of peoples activities, particularly those of sexual behaviours that impact directly on the numbers and health of the population.» (Bacchi 2009: 27). For å bevare sikkerhet og orden måtte myndighetene altså ta ansvar for populasjonen, og dette kunne de gjøre ved å få en oversikt over populasjonens aktiviteter, altså gjennom å føre statistikk. Ifølge Hacking

(1986) ble myndighetene besatt av å føre statistikk, da spesielt for å kartlegge avvik. I en slik sammenheng ble individene mindre viktige enn selve fenomenet, slik at populasjonen ble behandlet som én stor, organisk kropp (Bacchi 2009: 27). I dagens maktorganisering er det imidlertid et todelt fokus på både individuelle kropper, gjennom disiplin, og samfunnet som helhet, gjennom bio-politikk (Bacchi 2009: 28). Gjennom en slik individuell- og helhetsorientert maktorganisering inkorporeres de ønskede normene og populasjonen blir til politiske subjekter som bidrar til både selvovervåkning og selvregulering (Bacchi 2009: 29). Disse normene legitimeres ytterligere gjennom den kunnskapen de «rekrutterte» ekspertene og de profesjonelle produserer (ibid.). Det eksisterer med andre ord et dialektisk forhold mellom populasjonen og de ulike styringsformene. Populasjonen formes av styringsformene, men styringsformene formes også av populasjonen. Gjennom å identifisere og analysere problematiseringer kan vi gjenkjenne ulike styringsformer. Bacchi (2009: 31) argumenterer derfor at fordi «... *every policy* constitutes a problematisation, it is fair to say that, in effect, we are govern *through* problematisations rather than through policies.» Å få innsikt i hvordan et problem blir formet og forstått er det sentrale innen WPR-tilnærmingen.

Den andre forutsetningen er at det er selve problematiseringene som skal studeres, heller enn "problemet". WPR-tilnærmingen bygger på konstruktivistiske premisser der den sosio-politiske prosessen som former bestemte typer kunnskap, også bidrar til produksjonen av bestemte policy-problemer (Bacchi 2009: 33). Myndighetene velger altså i stor grad hvilken kunnskap som blir produsert på hvilke felt. Myndighetenes problemforståelse blir dessuten den gjeldende forståelse, da den formes og opprettholdes gjennom lovverket, handlingsplaner og styringsteknikker (ibid.). Det er gjennom denne prosessen at et "problem" blir virkelig.

Siden det ut ifra denne teorien er et dialektisk forhold mellom styringsformene og populasjonen, er imidlertid ikke makten kun sentralisert rundt myndighetene. Ifølge Foucault er makt *produktivt* heller enn noe en besitter, og det er hvordan makten operer og hvilke effekter den produserer som er viktig, heller enn hvem som "eier den" (Bacchi 2009: 38). Sett slik virker makten som en separat enhet som opererer ved siden av myndighetene, heller enn *for* myndighetene, under den problemrepresentasjonen som er uttrykt i diskursen.

Den siste forutsetningen går ut på at eksisterende problematiseringer skal undersøkes ved å granske premisene og effektene denne problematiseringen innebærer. Dette innebærer både å identifisere og vurdere antakelser og forforståelser bak problemrepresentasjonen, samt å "evaluere" de ulike effektene denne representasjonen (Bacchi 2009:40).

Målet med en WPR-tilnærming er ifølge Bacchi (2009: 54) "... to challenge boundaries where they exist, and to question the way policy "problems" are often made to appear as discrete and self-evident.". Gjennom å stille spørsmålstegn ved problemrepresentasjoner stiller man også spørsmål ved selve diskurser som muliggjør en slik problemrepresentasjon.

Vanskeligheten med dette er at diskurser, da spesielt for de som selv er innbefattet i denne diskursen, ofte virker selvfølgelig. I tillegg er det ofte vanskelig å se hvor én diskurs slutter og en annen begynner, da disse grensene kan flyte over i hverandre og ha kryssende elementer.

Jeg vil nå gå dypere inn på de analytiske spørsmålene som ligger til grunn for Bacchis WPR-tilnærming.

3.2.2 De seks spørsmålene

De følgende spørsmålene er hovedspørsmålene som stilles når man tar utgangspunkt i Bacchis WPR-tilnærming, og spørsmålenes rekkefølge er en refleksjon av selve analyseprosessen, selv om denne selvfølgelig vil kunne gli over i hverandre etter hvert. Jeg vil først gi en oversikt over spørsmålene før jeg går dypere inn på hvilken teori som ligger bak dem.

De seks spørsmålene er som følger (Bacchi 2009: 2):

1. Hva er representert som «problemet» innen en spesifikk policy?
2. Hvilke forutsetninger og antagelser ligger bak denne representasjonen av «problemet»?
3. Hvordan har denne representasjonen av problemet blitt til?
4. Hva er det som er uproblematisk - eller selvsagt - ved denne problemforståelsen? Hvor er taushetene? Kan «problemet» bli sett på annerledes?
5. Hvilke effekter er produsert av denne representasjonen?

6. Hvor og hvordan har denne representasjonen av problemet blitt produsert, formidlet og forsvart? Hvordan kan den settes spørsmålstegn ved, forstyrres og erstattes?

Hva er representert som «problemet» innen en spesifikk policy?

Metoden Bacchi anbefaler i forhold til WPR-tilnærmingen er å først ta utgangspunkt i en policy og se på hva som uttrykkes som problemet. Problemrepresentasjonene kommer ofte til uttrykk i handlingsplaner, offentlige dokumenter og politiske uttalelser, og disse kildene er et godt utgangspunkt til en analyse. Akkurat hva problemet er uttrykkes ikke alltid direkte, men indirekte gjennom å for eksempel uttalelser om hva som må gjøres på et felt. Det å identifisere en problemrepresentasjon kan virke som en enkel oppgave, men innen samme felt kan det ofte sameksistere flere «problemer», og derfor også flere målsetninger på disse problemene. Disse målsetningene kan virke mot hverandres hensikt, men like fullt være representert innen en og samme diskurs. Selv innen en og samme problemrepresentasjon kan det være forskjellige målsetninger, noe som gjør det vanskelig å finne avgrense problemrepresentasjonen i forhold til for eksempel hvor den har oppstått, og hvilke forutsetninger som ligger bak. Jeg vil videre i avhandlingen bytte mellom å bruke ordet "problemrepresentasjon" og "problemdefinisjon".

Dette er også tilfellet innen prostitusjonsfeltet, der det er vanskelig, og kanskje også direkte misvisende, å redusere det hele ned til én problemrepresentasjon. Ikke bare ville viktige nyanser blitt borte i analysen med et slikt utgangspunkt, men det ville heller ikke gitt mye rom for andre data enn kvalitative, skriftlige data. I tillegg til den offentlige diskursen, og den innbefattende problemrepresentasjonen, finnes det også bakenforliggende diskurser, da for eksempel innad i politiet eller blant sexselgere. Slik gis det også rom for å fremheve de konfliktene og kontrastene som eksisterer innen dagens overordnede diskurs, for så å se på hvilken konsekvens dette har hatt for utformingen av dagens prostitusjonspolicy.

Hvilke forutsetninger og antagelser ligger bak denne representasjonen av «problemet»?

Målet med dette andre spørsmålet er å identifisere de ulike forforståelsene og antakelsene som muliggjør en problemrepresentasjon innen en bestemt policy. Dette spørsmålet er tett knyttet opp til begrepet diskurs og produksjonen av diskurs. Ifølge Foucault i *Diskursens orden* (1999: 9) blir diskursproduksjonen i samfunnet kontrollert, sortert, organisert og

fordelt ved hjelp av noe han kaller for utelukkelsesprosedyrer. Ën av disse prosedyrene kaller Foucault for *forbudet*. Forbudet styrer *hva* som kan sies, i *hvilke* sammenhenger det kan sies og *hvem* som kan si hva. Dette går igjen inn under det Bacchi (2009: 7) kaller for meningssystemer, og er derfor ikke nødvendigvis noe som *oppleves* som et forbud, men at meningssystemene setter rammer, eller begrensninger, for hva som er mulig for folk å tenke og si. Ved å identifisere disse forforståelsene og antakelsene kan man forstå hvorfor en bestemt diskurs produseres og reproduseres, og også hva som faller utenfor meningssystemene til en bestemt diskurs.

For å identifisere disse forforståelsene og antakelsene anbefaler Bacchi (2009: 7) blant annet å se etter dikotomier innen bestemte problemrepresentasjoner. Eksempler på kjente dikotomier innen prostitusjon kan for eksempel være skillet mellom verdige og uverdige ofre, eller skillet mellom «prostituert» og «ikke-prostituert». Selv om slike dikotomier forenkler og skyggelegger komplekse forhold gjennom å oversette kompliserte felt til enkle kategorier, kan de være nyttige pekepinner innen en WPR-tilnærming. Gjennom å se på hvor de forekommer innen en diskurs, og det innforståtte hierarkiet som er implementert i dikotomien – altså hvilken part som er regnet som den «privilegerte» - kan man ifølge Bacchi (ibid.) også identifisere hvordan de bidrar til å forme en problemrepresentasjon.

Andre konsepter som kan bidra til å besvare dette spørsmålet er det Bacchi (2009: 8) kaller for nøkkelkonsepter og kategorier. Nøkkelkonsepter er relativt abstrakte, åpne merkelapper som for eksempel «helse» og «velferd». Hva som legges i disse konseptene er noe av det som skaper skille mellom ulike politiske målsetninger. «Velferd» har for eksempel en annen betydning for Sosialistisk Venstreparti enn det kanskje har for Fremskrittspartiet. Kategorier er konsepter som har en sentral rolle i hvordan styring forekommer, og også for *hvem* som blir utsatt for ulike typer kontroll. Disse overordnede kategoriene baserer seg på alder, etnisitet, kjønn, seksualitet, klasse og så videre, og skal ifølge Bacchi (2009: 9) ikke tas for gitt, men analyseres ut ifra hvordan de gir spesielle betydninger til problemrepresentasjoner.

Hvordan har denne representasjonen av problemet blitt til?

Dette spørsmålet skal besvares på to plan, der svaret på første del skal reflektere over spesifikke utviklinger og valg som ikke er en del av den diskursive praksisen som har bidratt til produksjonen av identifiserte problemrepresentasjoner (Bacchi 2009: 10). Dette kan for eksempel være teknologiske utviklinger, populasjonsvekst, urbanisering, globalisering, grensekontroll, prevensjon og så videre. Den andre delen går ut på å se på de konkurrerende problemrepresentasjonene, eller motdiskursene, som har eksistert ved siden av den problemrepresentasjonen, eller diskursen, som ble dominant. Denne biten går på å anerkjenne at ting faktisk kunne ha utviklet seg annerledes dersom en av de andre diskursene ble den gjeldende diskurs. En slik historisk analyse av et fenomens opprinnelse og årsak kalles gjerne for genealogi, der utgangspunktet for analysen er nåtiden også jobber man seg tilbake i tid ved å spørre «hvordan kom vi hit?» (ibid.). Målet med genealogi i denne sammenhengen er å forstyrre bildet av historien som en naturlig evolusjon, og den har dermed en destabiliserende effekt i forhold til problemrepresentasjoner som tas for gitt. Dette er noe av det Shannon Bell (1994) drøfter i boken, *Reading, Writing and Rewriting the Prostitute Body*. Inspisert av Foucault beskriver hun opprinnelsen til dagens diskurs rundt «den prostituerte» som en diskontinuerlig utvikling uten klare brytninger mellom det som var «før» og det som er «nå» (Bell 1994: 11). Alle diskurser, uansett hvor ”nye” de måtte virke, preges av det som kom før.

Produksjonen av kunnskap er en av prosessene som er med på å produsere bestemte problemforståelser. Dette går inn under governmentality som jeg nevnte tidligere, der myndighetene trenger kunnskap om befolkningen for å kunne styre effektivt. Det er et kjent uttrykk at «statistikken snakker for seg selv», men et mer presist uttrykt ville kanskje vært «statistikken snakker for oss selv» da det ikke er gitt hvilke typer statistikk som produseres. Denne kunnskapsproduksjonen, eller *viljen til sannhet*, er en av utelukkelsesprosedyrene som ifølge Foucault (1999: 13-14) er med på å avgrense en diskurs sin utvikling. Siden en gitt problemrepresentasjon under en bestemt diskurs virker selvsagt, vil den også produsere en spesifikk type sannhet – eller kunnskap. Slik blir selve viljen bak denne kunnskapsproduksjonen skjult, da det blir utenkelig å søke etter annen type kunnskap. Den typen kunnskap som blir etterspurt er med andre ord ikke nødvendigvis et bevisst valg fra myndighetenes side for å underbygge deres egne påstander, men et naturlig behov som virker selvforklarende i forhold til den gjeldende problemrepresentasjonen. Ved å stille

spørsmål rundt akkurat hvilken type kunnskap om en problemrepresentasjon som blir produsert kan dette bidra til å definere diskursens grenser og hvordan en spesifikk policy oppstår (Bacchi 2009: 11, Sanders 2006: 93-94).

Hva er det som er uproblematisk - eller selvsagt - ved denne problemforståelsen? Hvor er taushetene? Kan «problemet» bli sett på annerledes?

Denne delen av WPR-tilnærmingen har som mål å identifisere problemrepresentasjonens underliggende grenser. Dette gjøres ved å ta utgangspunkt i hva det er som *ikke* blir problematisert eller ytret rundt en problemstilling. De allerede identifiserte dikotomiene en problemrepresentasjon inneholder kan være et godt utgangspunkt for å gå dypere inn på hvordan disse forenklingene kan forvrengte og gi et ufullstendig bilde av det som er det antatte problemet. (Bacchi 2009: 13).

Gjennom å se på problemrepresentasjonens genealogi kan også taushetene eller alternative måter å anse problemet på identifiseres. På samme måte kan kryss-kulturelle sammenligninger fremheve det faktum at det finnes ulike meningsystemer knyttet til et "problem" og at disse ulikhetene reflekteres gjennom spesifikke institusjonelle og kulturelle kontekster (Bacchi 2009: 13). I dagens samfunn er dette kanskje enda mer aktuelt, da politisk innflytelse stadig forekommer fra internasjonalt hold. Skal en ny lov vurderes virker det nesten utenkelig at dette gjøres uten at sammenligninger til samme eller lignende lov som allerede eksisterer i andre land blir involvert i kunnskapsgrunnet for lovproposisjonen.

Hvilke effekter er produsert av denne representasjonen?

En av WPR-tilnærmingens hypoteser går ut på at noen problemrepresentasjoner skaper vanskeligheter i en eller annen form for medlemmer av noen sosiale grupper, mer enn for medlemmer av andre grupper (Bacchi 2009: 15). Disse vanskelighetene, eller *effektene*, kan vise seg på tre sammenvevde og overlappende plan. Disse effektene kan deles inn på tre plan: *diskursive* effekter, *subjektive* effekter og *levde* effekter.

Diskursive effekter referer til de effektene som produseres av de grensene som er satt av hva som kan bli tenkt og sagt, altså meningssystemene. Problemrepresentasjoner og diskursene som former dem begrenser alternative måter å se på fenomenet, noe som blant annet kan sette grenser for sosial intervensjon (Bacchi 2009: 16). *Subjektiviseringseffekter* innebærer at folk blir subjekter av en *spesiell type* gjennom diskursene. Mens diskurser gjør enkelte subjektive posisjoner tilgjengelige, lukker de samtidig for andre alternative posisjoner (Bacchi 2009: 16). Innen en bestemt problemrepresentasjon settes for eksempel ofte grupper eller kategorier av folk i opposisjon til hverandre - en dynamikk Foucault kaller «dividing practices» (ibid.). Som jeg gikk inn på tidligere, er det ofte et verdiladet hierarki innen denne dikotomien, som utgjør et nyttig styringsformål ved å indikere og oppmuntre til ønsket atferd blant majoriteten av befolkningen (ibid.). Slike "dividing practices" produserer ofte medlemmer av målgrupper som selv er ansvarlige for eller som regnes som selve problemet (Bacchi 2009: 17). *Levde effekter* er de materielle påvirkningene en problemrepresentasjon har for de ulike gruppene. Disse levde effektene referer til de rettighetene og pliktene som følger med den tildelte kategorien, eller subjektposisjonen.

Hvor og hvordan har denne representasjonen av problemet blitt produsert, formidlet og forsvart? Hvordan kan den settes spørsmålstegn ved, forstyrres og erstattes?

I dette siste og avsluttende spørsmålet i WPR-tilnærmingen skal det gjøres en vurdering av hvilke midler representanter for spesifikke problemdefinisjoner anvender for å nå sine målgrupper og hvordan problemdefinisjoner blir gitt legitimitet (Bacchi 2009: 19). Ulike praksiser og prosesser kan for eksempel produsere og reproducere den gjeldende diskursen. I denne sammenhengen kan politiet, hjelpeapparater og media være eksempler på etater som kan opprettholde den dominante diskursen. Grunnet min problemstilling vil spesielt politiets rolle i denne sammenhengen være viktig. Tove Pettersson og Eva Tiby (2003) skrev en artikkel om «The production and reproduction of prostitution» som tar for seg nettopp hvordan politiet og hjelpetiltakene er med å definere hva som menes med prostitusjon. Hvorvidt denne definisjonen er «riktig» eller ikke anser de som irrelevant, da de ikke tror en slik definisjon finnes (Pettersson og Tiby 2003: 156). Dette minner om WPR-tilnærmingens mål om å synliggjøre problemrepresentasjoner og ikke vurdere hvorvidt de er riktige eller ikke. Gjennom å synliggjøre dem som representasjoner, synliggjøres også det faktum at de ikke er en selvfølge. Ifølge Pettersson og Tiby (2003: 168) er det de som sitter med

definisjonsmakten over et fenomen som «gjør» fenomenet slik de definerer det til virkelighet. I dette tilfellet refererer de til hva som anses som prostitusjon og hva som ikke anses som prostitusjon. De ulike måtene politiet produserer og reproducerer problemrepresentasjonen rundt prostitusjon, er derfor et viktig analytisk spørsmål for å forstå feltet. Selv om det kanskje kan tenkes at sexselgernes uttalelser kan representere en motforestilling til politiets, er ikke dette noen selvfølge, da sexselgerne også kan ha forestillinger som går overens med den dominante diskursen.

3.3 Offer og aktør

3.3.1 Offerdiskursen

Dikotomien offer og aktør har, som jeg nevnte tidligere, vært stadig oppe til debatt på prostitusjonsfeltet. Disse to subjektposisjonene viste seg å være sentrale i hvordan prostitusjon ble representert som et problem, og er derfor tett knyttet opp til Bacchi.

Kjersti Ericsson skrev i 2007 om kvinnebevegelsens verdighetskamp på slutten av 70-tallet som dreide seg om at de som var utsatt for kvinnemishandling og seksuelle overgrep skulle få «retten» til å være ofre. Dette ble sett på som en del av en større kamp for kvinners rettigheter og verdighet i samfunnet. Denne retten skulle ikke bare være forbeholdt det Nils Christie kaller for «det ideelle offer», men alle kvinner som ble utsatt for denne typen overgrep uavhengig av deres atferd (Ericsson 2007: 40). Christie gir en beskrivelse av det "ideelle offer" som en svak, uskyldig part som blir utsatt for en forbrytelse av en ukjent, sterk og ond forbryter (Christie 1986: 19). Det ideelle offer er spesielt relevant i fysiske overgrep, der det er klart hvem som er offer og hvem som er forbryter. Kampen som Ericsson (2007) beskriver var en kamp for verdigheten til de ikke-ideelle ofrene. Denne typen overgrep ble på det tidspunktet sett på som en privat affære, eller framprovosert av kvinnen, noe som medførte at det ikke ble ansett som et sosialt problem. Men fører definisjonen som offer utelukkende med seg «verdighet»? Og er det alltid klart hvem som er offeret?

Richard Quinney skrev i 1972 en artikkel om at vår oppfattelse av hvem som er offer og hva det vil si å være et offer, ikke er gitt, men et produkt av våre oppfattelser og fortolkninger av

virkeligheten og situasjoner. Ifølge ham har alle forbrytelser et offer, ut ifra den sosiale konstruksjonen av lovverket (ibid.: 315). «While every act may conceivably involve a victim, only those acts that threaten the welfare of the ruling class become crimes. Social harm, no matter how abstract, is a reality decided upon by those in power.» (ibid.: 315). Både viktimiseringens retorikk, samt det konkrete offer kan ifølge Quinney anvendes for å legitimere den herskende klassens eksistens og den sosiale orden de har innført (ibid.: 315-316). Selv om dette er en gammel artikkel som ikke omhandler det norske systemet, er det fortsatt relevant å se på hvordan den sosiale konstruksjonen av ofre kan bidra til å legitimere sosial kontroll. Hvem som anses som offer og hvem som ikke anses som offer sier med andre ord noe om den gjeldende diskurs, eller for å knytte det til Bacchi, til den gjeldende problemrepresentasjonen.

3.3.2 Å være offer

Det å bli kategorisert som et offer, eller som et mulig offer, er en posisjon som både kan føre med seg goder, i form av rettigheter, og ulemper, i form av forventninger og stigmatisering. Det finnes ulike tilnærminger til ofre eller antatte ofre. Én tilnærming, som blant annet er en grunnstein i arbeidet til Pro Sentret (Pro Sentret 2014: 13), går ut på at offeret skal ta kontroll over eget liv og se på seg selv som kapabel. I relasjon til vold i nære relasjoner har det å anse seg selv som en "survivor" fremfor et "offer", og det å få ta egne valg, fremfor å bli fortalt hva vedkommende skal gjøre, blitt sett på som sentralt for å gjenopprette egen autonomi (Han 2003: 166-167). Han (2003: 173) understreker hvor viktig det er at også de i politiet og rettssystemet har denne tilnærmingen som en del av sitt ansvar overfor offeret.

I likhet med Quinney argumenterer også Christie for at offerskap ikke kan ses på som objektive fenomen, men som subjektive definisjoner av situasjoner (Christie 1986: 18). Det kan for eksempel være diskrepanser mellom hvordan en ser en selv, og hvordan andre ser en. Offerskap kan også ses på på både et personlig og et systembasert nivå (ibid.). Også her finner man diskrepanser mellom de som ifølge lovverket er ofre eller ikke ofre, og hvordan de som defineres som ofre anser seg selv. Teorien rundt det ideelle offer kan også overføres til hvordan oppfattelser om det ideelle offer kan påvirke hvem som blir definert som offer i det juridiske systemet. Hva definerer det ideelle offer for menneskehandel og hva har dette å si for dem som blir definert som offer og de som ikke blir det?

4 Prostitusjon i Norge

4.1 Innledning

I dette kapittelet vil jeg gå igjennom de ulike straffelovene som er direkte knyttet til rettslig regulering av prostitusjon i Norge. Jeg vil gå raskt igjennom forarbeidet til lovene og de ulike målsetningene før jeg drøfter de problemforståelser som kan ligge bak denne tilnærmingen til prostitusjonsfeltet. Lovverket er den overordnede rammebetingelsen som politiet må forholde seg til. Forarbeidene legger også føringer for hvilken hensikt lovene skal ha, og hvordan det er tenkt at politiet skal prioritere og håndheve lovverket. Ved å anvende metoden til Bacchi vil jeg drøfte de ulike diskursene rundt prostitusjon, med fokus på de som har vært avgjørende for utviklingen av Norges tilnærming til feltet.

Før jeg går inn på dagens problemforståelse vil jeg med utgangspunkt i disse spørsmålene se på de ulike måtene prostitusjon har blitt regulert i et historisk perspektiv. Dette vil skape en ramme for å forstå hvordan vi kom dit vi er i dag.

Jeg vil ta utgangspunkt i Straffeloven 1902, da Straffeloven 2005 ikke har trådt i kraft enda.

4.2 Rettslig regulering

4.2.1 Strafferettslige strategier rettet mot prostitusjon

Det finnes mange forskjellige måter å dele opp de ulike strafferettslige strategiene rettet mot prostitusjon inn i forenklede kategorier. Det er vanlig å dele det inn i to tilnærminger med abolisjonisme på den ene siden og en liberalistisk tilnærming på den andre (Skilbrei og Holmström 2014: 480). En abolisjonistisk tilnærming, som ofte knyttes til en feministisk diskurs, har som mål å eliminere all prostitusjon, samtidig som man å beskytte sexselgere fra ytterligere kriminalisering (Phoenix 2009: 14). Man kan imidlertid ha eliminering av prostitusjon som mål uten å forby kjøp og salg av seksuelle tjenester, men sette inn andre tiltak som skal bidra til å bekjempe prostitusjon, som for eksempel gjennom å kriminalisere andre forhold rundt prostitusjon, som for eksempel hallikvirksomhet. En liberalistisk tilnærming har ikke som mål å eliminere prostitusjon, men heller å regulere eller lovliggjøre det. Dette skillet, som også kan kalles for nulltoleranse og toleranse, er i midlertid sjeldent direkte overførbart til ulike lands faktiske tilnærming til prostitusjon, da både lover og praksis kan vise elementer av begge deler. Teela Sanders (et al. 2009: 123) gir en mer utfyllende liste over de dagens ulike kontrollmodellene rettet mot prostitusjon i *Prostitution: sex work, policy and politics*. Regulering, legalisering og avkriminalisering kan plasseres innenfor den liberale

tilnærmingen. Reguleringsmodellen innebærer at de i prostitusjon må registrere seg og regelmessig foreta helsesjekker, legaliseringsmodellen lovliggjør bestemte former for prostitusjon, mens avkriminaliseringsmodellen ikke involverer noen lover som kriminaliserer verken kjøp eller salg av seksuelle tjenester. En prohibisjonistisk tilnærming anser all prostitusjon som umoralsk (ibid), hvilket betyr at både kjøp og salg av seksuelle tjenester kan forbys, men ikke nødvendigvis. I forhold til den neo-abolisjonisme henviser Sanders (et al. 2009) til den såkalte ”svenske modellen” der kjøp av seksuelle tjenester kriminaliseres, men ikke salg. Dette er altså en videreutvikling av abolisjonismen, forbudet i teorien skal være til fordel for personer som selger seksuelle tjenester.

Disse kontrollmodellene er ikke endelige, og de dekker heller ikke alle de ulike måtene land regulerer prostitusjon på. Det finnes også ulike tolkninger av hva hver enkelt kontrollmodell innebærer, men for enkelthets skyld vil jeg ta utgangspunkt i denne listen slik Sanders (et al. 2009: 123) har definert den. Den er anvendelig i forhold til å drøfte et lands tilnærming til kjøp og salg av seksuelle tjenester, og gir dermed innsikt i hvilke diskurser som kan ligge bak lovgivningen. Men den er begrenset i forhold til det at den ikke tar for seg hvordan forhold knyttet til prostitusjon kan kontrolleres og dermed også bidra til å forme hvordan selve prostitusjonen foregår. Et land kan dessuten ha innslag av flere av disse tilnærmingene samtidig. Man kan for eksempel se både en abolisjonistisk holdning til prostitusjon, altså at man ønsker å bli kvitt det, og samtidig mene at avkriminalisering er den beste løsningen. Dessuten så kan land som tilsynelatende har veldig like strafferettslige tilnærminger ut ifra lovverket, likevel ha kvalitativt ulik tilnærming til feltet grunnet målsetninger og praksis (Phoenix 2009: 15). Alle lover, uansett hvor tilsynelatende tydelige i språket de måtte være, må gjennomgå en fortolkningsprosess for å kunne anvendes av politiet. Dette kan føre til store nasjonale forskjeller i prioriteringer og praksis, selv om politiet handler under samme lovverk. Dette kan baseres på opplevde lokale behov. Selv ulike lovverk basert på forskjellige tilnærminger, kan imidlertid ha samme overordnet mål, noe som kan resultere i at resultatene er så like at lovverket kan virke irrelevant når det kommer til prostitusjon, fordi sluttresultatet blir det samme uansett (Scoular 2010). Scoular argumenterer allikevel for at lovverket fortsatt har en betydning, og at man må skille mellom de juridiske maktstrukturene og lovverket og den legale prosessen (Scoular 2010: 27). Basert på Foucaults teori om governmentality hevder Scoular at selv om det er mindre ”government”, er det i dag mer ”governance” (ibid: 28). Det er vanskelig å oversette dette direkte til norsk uten at det mister mening, men hovedpoenget er at måten myndighetene direkte styrer oss gjennom de juridiske maktstrukturene, som politiet

og rettsvesenet, har blitt svekket samtidig som den indirekte kontrollen gjennom normative diskurser – inkludert lovverket – har blitt styrket (ibid.). Mens lovverket har blitt svekket i én form, har den tilpasset seg og funnet styrke i en annen.

4.2.2 §202 a – Forbudet mot kjøp av seksuelle tjenester

Spørsmålet om kjøp av seksuelle tjenester burde kriminaliseres har vært oppe til debatt flere ganger i løpet av de siste tiårene. Et forbud ble vurdert og nedstemt av Justisdepartementet både i 1982-83 og 1986-87 (Ot.prp. nr. 48 2007-2008: 1). En generell kriminalisering ble igjen vurdert i forbindelse med revideringen av straffelovens kapittel om seksuallovbrudd i år 2000, men det ble kun innført et forbud mot kjøp av sex fra mindreårige. I 2003 fikk en arbeidsgruppe i oppdrag fra Justisdepartementet å vurdere hvorvidt kjøp av sex fra myndige voksne også burde kriminaliseres basert på erfaringer fra Sverige og Nederland (ibid.). Rapporten konkluderte med at hva som er den beste politiske løsningen må vurderes ut ifra hvert enkelt land, og at kriminalisering ikke nødvendigvis er den beste løsningen for Norge (Justis- og beredskapsdepartementet 2004). I handlingsplanen mot menneskehandel 2006-2009 (Justis- og politidepartementet 2006) uttrykkes det nok en gang at en arbeidsgruppe skal vurdere kriminaliseringen av kjøp av seksuelle tjenester i forbindelse med en bredere vurdering av lovgivningen som rammer menneskehandel. Da det ble klart at flertallet i daværende regjering var for kriminalisering, ble i midlertidig en slik vurdering ansett som unødvendig, slik at forslaget om kriminalisering ble sendt direkte på høring (Ot.prp. nr. 48 2007-2008: 2). Derfra tok det relativt kort tid før loven ble innført 01.01.2009. Straffeloven 1902 § 202 a lyder følgende:

§ 202 a. Med bøter eller fengsel inntil 6 måneder eller begge deler straffes den som

- a) skaffer seg eller andre seksuell omgang eller handling ved å yte eller avtale vederlag,
- b) oppnår seksuell omgang eller handling ved at slikt vederlag er avtalt eller ytet av en annen, eller
- c) på den måten som beskrevet i bokstav a eller b får noen til å utføre med seg selv handlinger som svarer til seksuell omgang.

Er den seksuelle omgang eller handling skjedd på en særlig krenkende måte, uten at forholdet straffes etter andre bestemmelser, er straffen fengsel inntil 1 år.

De som var for innføringen av loven, deriblant Oslo Politidistrikt, argumenterte blant annet med at loven ville kunne brukes som et verktøy for å gjøre det lettere å straffeforfølge menneskehandlere og såkalte multikriminelle halliker (Ot.prp. nr. 48 2007-2008: 6). Departementet argumenterte dessuten for at Norge hadde et ansvar overfor ofrene for utnyttning, siden dette var et av forpliktelsene vi påtok oss da vi skrev under på Palermoprotokollen (ibid. 7). Ifølge loven er det ikke noen fornærmet involvert. Sexselgeren anses som et vitne og den seksuelle tjenesten kategoriseres i denne sammenhengen med å anskaffe seg en ulovlig vare.

4.2.3 § 202 – Hallikvirksomhet og formidling av prostitusjon

De siste tiårene har den såkalte hallikparagrafen gjennomgått en rekke endringer. På midten av 1990-tallet ble den endret i forhold til skyldkravet, slik at de som leier ut lokaler som brukes til prostitusjonsvirksomhet kan dømmes for grov uaktsomhet dersom det kan bevises at de var klar over eller burde vært klar over forholdet (Jahnsen 2014: 134-135). Noe senere ble det bestemt at det å fremme andres prostitusjon skulle inngå i hallikparagrafen, slik at hallikparagrafene nå både rammet utleiery av lokaler og annonsører (ibid: 135). I tillegg ble bestemmelsen om at det var ulovlig å bli forsørget gjennom andres prostitusjon fjernet fra paragrafen. I etterkant av de internasjonale retningslinjene rundt menneskehandel som ble innført i etterkant av signeringen av Palermoprotokollen i 2003 ble det nok en gang gjort endringer i hallikparagrafen. Delen som omhandlet utnyttelse ble fjernet siden det nå ble ansett at menneskehandelsparagrafen nå dekket dette (ibid: 137). § 202 er følgende:

§ 202. Den som

a) fremmer andres prostitusjon eller

b) leier ut lokaler og forstår at lokalene skal brukes til prostitusjon eller utviser grov uaktsomhet i så måte,

straffes med bøter eller fengsel inntil 5 år.

Den som i offentlig kunngjøring utvetydig tilbyr, formidler eller etterspør prostitusjon, straffes med bøter eller med fengsel inntil 6 måneder.

Med prostitusjon menes i denne bestemmelsen at en person har seksuell omgang eller handling med en annen mot vederlag.

I likhet med sexkjøpsloven har heller ikke denne paragrafen noen fornærmet. Den er også såpass vag i ordlyden at en rekke forhold knyttet til prostitusjon kan falle inn under den. Nøyaktig hva som ligger i å "fremme andres prostitusjon" er derfor veldig åpent for tolkning. Måten denne paragrafen har blitt tolket blant politiet er kan kanskje ikke ses på som selvfølge siden loven har en såpass bred innfallsvinkel at den gir mye rom for skjønn. "Fremming" innebærer ingen krav til utnyttelse, noe som gjør at loven kan anvendes mot alle som jobber med eller for de som selger seksuelle tjenester. Dette kan gjelde alt fra innleid beskyttelse, resepsjonister, sjåførere eller de som velger å samarbeide gjennom å selge seksuelle tjenester sammen. Dette innebærer at det er vanskelig for sexselgere som jobber på innemarkedet å jobbe på en måte som ikke havner inn under hallikparagrafen.

4.2.4 § 224 – Menneskehandelsparagrafen

Som sagt underskrev Norge en internasjonal avtale, Palermoprotokollen, som innebar at Norge hadde et ansvar når det kom til å beskytte ofre for menneskehandel, straffeforfølgere de som står bak menneskehandelen samt jobbe forebyggende i forhold til menneskehandel. Den høye strafferammen på inntil 10 år sier noe om alvorlighetsgraden til denne forbrytelsen.

§ 224. Den som ved vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd utnytter en person til

- a) prostitusjon eller andre seksuelle formål,
- b) tvangsarbeid eller tvangstjenester, herunder tiggning,
- c) krigstjeneste i fremmed land eller
- d) fjerning av vedkommendes organer,

eller som forleder en person til å la seg bruke til slike formål, straffes for menneskehandel med fengsel inntil 5 år.

På samme måte straffes den som

- a) legger forholdene til rette for slik utnyttelse eller forledelse som nevnt i første ledd ved å anskaffe, transportere eller motta personen,

- b) på annen måte medvirker til utnyttelsen eller forledelsen, eller
- c) gir betaling eller annen fordel for å få samtykke til utnyttelsen fra en person som har myndighet over den fornærmede, eller som mottar slik betaling eller annen fordel.

Den som begår en handling som nevnt i første eller annet ledd mot en person som er under 18 år, straffes uavhengig av om vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd er anvendt. Villfarelse om alder utelukker ikke straffskyld, med mindre ingen uaktsomhet foreligger i så måte.

Grov menneskehandel straffes med fengsel inntil 10 år. Ved avgjørelsen av om overtredelsen er grov, skal det særlig legges vekt på om den som ble utsatt for handlingen, var under 18 år, om det ble brukt grov vold eller tvang eller om handlingen ga betydelig utbytte. Villfarelse om alder er uten betydning, med mindre ingen uaktsomhet foreligger i så måte.

Offeret er i denne sammenhengen klar, og en avhengig variabel for at politiet skal kunne straffeforfølge en gjerningsmann. Uten et offer er det ingen sak. Det stilles høye krav til å bevise subjektiv skyld, da det må bevises at gjerningsmannen bevisst utnyttet et annet menneske og profiterte på denne utnyttelsen. Det stilles imidlertid ingen krav til at selve menneskehandelen er grensekryssende, så loven omfatter også utnyttelse i henhold til bestemmelsene ovenfor der all aktivitet forekommer innen Norges grenser. Loven møtte en del motforestillinger under implementeringsfasen, der det blant annet ble reist spørsmål til hvorvidt en slik lov var nødvendig, da lovverket allerede dekket de forbudene som menneskehandelsparagrafen ville inneholde (Jahnsen 2014: 143). Ofre for menneskehandel kan ifølge lovens ordlyd være mennesker av alle aldre, nasjonalitet, etnisitet. Den er også kjønnsnøytral. "Menneskehandelsparagrafen skiller i utgangspunktet ikke mellom fri og tvungen prostitusjon, men retter spørsmålet mot omstendighetene et slikt valg ble foretatt under" (Jahnsen 2014: 148).

4.3 "Problemer" med prostitusjon

De siste 150 årene har en rekke ulike strategier blitt anvendt mot det som til enhver tid har blitt ansett som «problemet» med prostitusjon (Skilbrei 2013: 86). For å få en forståelse av denne utviklingen holder det ikke kun å se på lovverket knyttet til prostitusjon, men også de ulike måtene myndighetene faktisk har regulert prostitusjon og de i prostitusjon. Med en slik

innfallsvinkel kan man se på ulike inkluderings- og ekskluderingsstrategier har blitt kombinert og hvorvidt det er selve prostitusjonen, eller bestemte aspekter ved eller tilknyttet prostitusjonen som er ansett som «problemet» (ibid.). Debatten rundt prostitusjon må også ses i sammenheng med den generelle utviklingen i samfunnet, og i tilknytning til andre diskurser som for eksempel kjønn, seksualitet, helse, migrasjon og kontroll.

Målet for denne avhandlingen er ikke å gi en fullstendig genealogi om dette feltet, så denne gjennomgangen må ikke ses på som noen fullstendig representasjon av de ulike tilnærmingene det norske samfunn har behandlet dette feltet på, men heller hva som kan anses som relevant i forhold til dagens tilnærming. I *Reading, Writing and Rewriting the Prostitute Body* tar Shannon Bell (1994) opp dette med diskursens utvikling i forhold til prostitusjon. Hun tar utgangspunkt i Foucaults tilnærming til historien som en diskontinuerlig utvikling uten klare brytninger mellom det som var «før» og det som er «nå», slik at enhver «ny» diskurs vil romme elementer av den som kom før (Bell 1994: 11). Sett i forhold til diskursen rundt «the prostitute body» forsøker Bell å fremstille den som en kulturell konstruksjon. Hva som legges i "the prostitute body" varierer siden det finnes en rekke ulike former for prostitusjon, og dermed også en rekke ulike "prostitute bodies". Disse forskjellene er imidlertid ikke noe lovverket tar hensyn til, da ordlyden i lovverket er nøytralt i forhold til både ulike former for salg av seksuelle tjenester, kjønn og etnisitet. Oppfattelser rundt "the prostitute body" har imidlertid vært sentrale i de ulike ideologiske tilnærmingene til prostitusjon, og også i forhold til de ulike kontrolltiltakene rettet mot prostitusjon.

Det finnes ulike ideologiske tilnærminger til prostitusjon som kan minne veldig om de ulike kontrollmodellene jeg gikk inn på tidligere. Phoenix (2009: 13-14) gir en oversikt over de ulike ideologiene og hvilke diskurser de gjerne plasseres inn under. Abolisjonisme, som ofte befinner seg innen den feministiske diskursen, har som mål å eliminere all prostitusjon gjennom lover og offentlig politikk, men ønsker samtidig å beskytte sexselgere fra ytterligere kriminalisering. Prohibisjonister derimot befinner seg innenfor diskursen som anser all sexarbeid som umoralsk. Tilnærmingen skadereduksjon har som mål å redusere og forhindre skadene knyttet til prostitusjon, og befinner seg innen diskursen om offentlig helse. Håpet er å utvikle holdninger til sexselgere som ikke er dømmende. En rettighetsbasert tilnærming anser «problemet» med prostitusjon å være manglende rettigheter for de som selger sex.

Her tas det utgangspunkt i en juridisk-legal diskurs hvis mål er å gjøre prostitusjon mindre stigmatiserende og forbedre rettighetene til de som selger sex. En siste tilnærming hun nevner er regulert toleranse, som ikke er plassert innen en bestemt diskurs, men er en mer pragmatisk tilnæringsmåte til prostitusjon som et sosial fakta. Videre argumenterer Phoenix (2009: 14-15) for at det ikke nødvendigvis er noen sammenheng mellom hvilken ideologiske tilnærming et land har, og hvilken kontrollmodell den har innført. Et land kan dessuten ha elementer fra flere ideologiske tilnærminger samtidig, der de ulike målsetningene kan stå i kontrast og opposisjon til hverandre. Det samme gjelder som sagt også kontrollmodellene.

Synet på prostitusjon i Norge på 1970-tallet var preget av et funksjonalistisk perspektiv, der «problemet» ikke lå i prostitusjon i seg selv - med mindre de som solgte seksuelle tjenester var mindreårige - men heller de sosiale problemene som ofte ble knyttet til det, som for eksempel hallikvirksomhet, kjønnsykdommer, alkohol- og rusproblemer og offentlig sjenanse (Skilbrei 2012: 247-248, Järvinen 1993). Det funksjonalistiske perspektivet tar utgangspunkt i prostitusjon som en nødvendig del av samfunnet. Prostitusjon var en måte å få tilfredsstilt behovene til fysiske, emosjonelle eller sosialt handikappede menn (Järvinen 1993: 17). Å kriminalisere salg og/eller kjøp av seksuelle tjenester er ifølge dette synet urealistisk og kan i tillegg ha direkte negative konsekvenser for samfunnet og "anstendige kvinner" fordi seksuelt frustrerte menn kan begå flere voldtekter og seksuelle overgrep (ibid.). Siden prostitusjon utøver en viktig funksjon i samfunnet, virker derfor den typen kontroll som retter seg mot de sosiale problemene knyttet til prostitusjon mer realistisk og nyttig (Järvinen 1993: 18).

Det var først på 90-tallet at myndighetenes fokus ble dratt mot prostitusjonen som fant sted på innemarkedet. Mellom 1993 og 1996 forsøkte Oslo bystyre å stenge den opplevde veksten av massasjeinstitutter der det foregikk prostitusjon gjennom plan- og bygningsloven (lov 14 juni 1985 nr 77) (Skilbrei 1999: 63). Representanter fra Plan- og bygningsetaten utførte kontroller av massasjeinstituttene, og ga de massasjeinstituttene som ikke tilfredsstilte kravene etter plan- og bygningsloven valget mellom å foreta utbedring eller søke om bruksendring (ibid.). Noen foretok utbedringen, mens andre valgte å legge ned

virksomheten. I tillegg til dette ble det også foretatt uregelmessige fremmedkontroller og hygieneinspeksjoner (Skilbrei 1999: 64).

Problemet i denne sammenhengen ble blant annet beskrevet som at prostitusjon ville bli normalisert dersom ingenting ble gjort. Dette må ses i sammenheng med større samfunnsmessige endringer som et voksende innemarked og grensekryssende prostitusjon (Skilbrei 2012: 251). I motsetning til den prostitusjonen som foregikk på gaten, som gjerne var veldig synlig, var prostitusjonen som fant sted innendørs mer skjult og uklar. Dette skyldtes ikke bare at den foregikk bak lukkede dører, men sexselgeren kunne i utgangspunktet være «hvem som helst» (ibid.). To pragmatiske løsninger til dette problemet var å endre paragrafen om hallikvirksomhet slik at det å leie ut lokaler som skulle brukes til prostitusjon ble ulovlig, samt å kriminalisere det å annonsere for seksuelle tjenester (Skilbrei 2012: 252). I tillegg ble utenlandske borgere som kom til Norge med turistvisum utvist dersom de skulle selge seksuelle tjenester, siden de kom til landet for å jobbe. Denne praksisen måtte avvikes da Høyesterett i 1999 fastslo at prostitusjon ikke kunne regnes som arbeid (ibid.). De metodene som ble anvendt for å begrense både gateprostitusjon og prostitusjon på massasjeinstitutter var, til tross for lovgivningen, først og fremst rettet mot de som solgte sex, og ikke mot eventuelle bakmenn (Skilbrei 2012: 252-253). Kontrollen var også rettet mot kvinnelig prostitusjon, og ikke den mannlige. Dette tiåret preges ifølge Skilbrei (ibid.) av et fokus mot bestemte former for prostitusjon som ble ansett som forstyrrende, som gateprostitusjon, eller utnyttende, som grensekryssende prostitusjon, i tillegg til at man begynte å stille krav til kundene om å kjøpe sex på en ansvarlig måte. Problemrepresentasjonen var med andre ord ikke rettet mot prostitusjon i seg selv, men heller mot spesifikke deler av prostitusjon. Feministiske organisasjoner argumenterte samtidig for at all prostitusjon måtte ses på som en form for vold, da spesielt mot kvinner, men selve aktivismen var rettet mot spesifikke former for prostitusjon (Skilbrei 2012: 252).

På 2000-tallet dreide debatten seg i økende grad om den grensekryssende prostitusjonen, og menneskehandel. Loven mot menneskehandel ble innført i 2003. «Flommen» av nigerianske sexseglere, som man antok var ofre for menneskehandel, i tillegg til deres «aggressive» væremåte i forhold til potensielle kunder og det faktum at de trakk ut av det som typisk ble ansett som prostitusjonsstrøk, skapte stor debatt (Jahnsen 2008: 263-266). Selv med paragrafen mot menneskehandel økte bare antallet fra år til år. Situasjonen ble

beskrevet som ute av kontroll (Jahnsen 2008: 262-263). For femte gang på tre tiår ble nok en gang spørsmålet om å kriminalisere kjøp av seksuelle tjenester tatt opp. I tillegg til å være et redskap i kampen mot menneskehandel, ble det argumentert for at Norge måtte innføre en slik lov for å gi klare signaler om at kjøp av kropp ikke var akseptert, og at det var en form for vold (Skilbrei 2012: 253). På den måten ble problemet med prostitusjon fremstilt for å være både et menneskehandelsproblem og et ordensproblem i form av den offentlige sjenansen de nigerianske sexselgerne forårsaket. Skilbrei (2012: 254) argumenterer for at diskursen «prostitusjon er vold» i seg selv ikke var sterk nok, og virket heller ikke påtrengende nok, til å innføre et forbud mot kjøp av seksuelle tjenester, men sammen med «prostitusjon som mulig menneskehandel» og «prostitusjon som et offentlig problem» kunne en diskursiv sammenslåing styrke argumentet for kriminalisering. Frykten for at kjøp av seksuelle tjenester skulle normaliseres, som også hadde vært tilstede tidligere, kan også ha bidratt til den voksende opplevelsen av prostitusjon som et problem (Skilbrei 2012: 254).

Dagens diskurs preges ikke bare av en nasjonal, men en internasjonal diskurs. Norge er i et dialektisk forhold med andre land, der vi både påvirkes og påvirker andres policy mot prostitusjon. I en slik sammenheng er man ikke bare opptatt av hvordan en policy vil bli mottatt innenfor egne grenser, men også av andre land. Dette var et av argumentene for hvorfor det var så viktig å innføre sexkjøpsloven. Norge som land måtte vise internasjonalt at vi ikke aksepterte kjøp av andres kropp. Dagens prostitusjonsmarked er også internasjonal, der mange av sexselgere er fra andre land, noe som har ført til økt fokus på lover knyttet til migrasjon, arbeidstillatelse, grensekontroll (Skilbrei og Holmström 2011: 509) samt organisert prostitusjonsrelatert grensekryssing som menneskesmugling, hallikvirksomhet og menneskehandel.

Jeg har i dette kapitlet vist hvordan myndighetene presenterer problemet med prostitusjon. Denne problemdefinisjonen legger grunnlaget for politiets prioriteringer på feltet og hvordan de har valgt å håndheve lovverket.

5 Politiets praksis – intensjoner og virkelighet

5.1 Innledning

I dette kapittelet vil jeg gi en kort presentasjon av politiets rammebetingelser på et generelt nivå i samfunnet. Med rammebetingelser tenker jeg på hva som anses som politiets mandat ut ifra handlingsplaner og generell teori på feltet. Deretter vil jeg gå inn på hvilke rammebetingelser som ligger til grunn for politiets rolle opp imot prostitusjonsfeltet, og hvilke virkemidler disse betingelsene muliggjør for politiets praksis på feltet. Deretter vil jeg gå mer spesifikt inn på dagens praksis. Sentrale punkter vil her være hvordan politiet prioriterer og hva som ligger bak disse prioriteringene.

Hva det vil si å være politi, og hva som ligger i å være en god politibetjent er noe som er i konstant utvikling og det er en nødvendig variasjon ut ifra lokale behov, kultur og felt. Som jeg nevnte tidligere i kapittelet om metode, så er det ikke mulig å gi noen fullstendig oversikt over dette feltet. De tallene og anslagene som er tilgjengelig er uansett de tallene som myndighetene må ta utgangspunkt i, og utgjør derfor en viktig faktor i utviklingen av kontrollstrategier og prioriteringer. Disse tallene er med andre ord grunnleggende for å forstå hvordan en problemrepresentasjon, og dermed også politiets praksis, har blitt produsert. Som sagt i metodekapittelet så har jeg valgt å fokusere på en seksjon av politiet som har håndhevelse av menneskehandelsparagrafen, hallikparagrafen og sexkjøpsloven som ett av sine ansvarsområder, men som også jobber opp mot andre former for organisert kriminalitet. Mine data sier derfor ikke noe om praksis i hele politiet, men gir et innblikk i hvordan akkurat denne seksjonen i politiet handler og tenker opp mot dette feltet.

Sentrale spørsmål fra Bacchi vil være hvilke forutsetninger og antakelser som ligger bak politiets praksis, hvordan denne praksisen har oppstått og hvilke effekter som produseres av den bakenforliggende diskursen. Gjennom å se på hvordan politiet kategoriserer og prioriterer kan den dominante diskursen blant denne grenen av politiet komme mer tydelig frem. De må selvfølgelig forholde seg til de mål og retningslinjer som er tilgjengelige, men utover dette har politiet rom til å utøve en betydelig grad av skjønn.

5.2 Politiets rammebetingelser

5.2.1 Politiets rolle og oppgaver i samfunnet

Som det står i Politiloven § 1 skal politiet «... gjennom forebyggende, håndhevende og hjelpende virksomhet være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettssikkerhet, trygghet og alminnelige velferd for øvrig.». Kort sagt går politiets rolle ut på å kontrollere det sivile samfunn, samtidig som de skal fremme og oppmuntre det

sivile samfunn til å ta ansvar for egen sikkerhet (Gundhus 2014: 179). Politiet har med andre ord en konkret, men også symbolsk og moralsk rolle i samfunnet. De skal opptre som rollemodeller i forhold til anstendig og «riktig» atferd blant resten av befolkningen. Samtidig har de også voldsmonopol i samfunnet, en makt som skal gi dem de nødvendige midlene til å beskytte demokratiet, men som ved misbruk også kan true selve fundamentet i vårt demokrati (Finstad 2014: 229). Det er derfor viktig at også politiet blir kontrollert og regulert for å oppdage eller forhindre slike overtredelser.

Det som setter føringer for politiets rammebetingelser er statsbudsjettet, tildelingsbrev fra Justisdepartementet samt oppgitte mål og prioriteringer fra riksadvokaten. Ut ifra dette produserer Politidirektoratet et disponeringskriv som gir en konkret beskrivelse til de ulike distriktene og spesialenhetene om hva som skal prioriteres, hvilke mål som skal oppnås og hvilke ressurser som kan anvendes (Politiet 2015). I tillegg til dette kommer internasjonale plikter, handlingsplaner, styringsdokumenter og lokale tiltak.

5.2.2 Politiet og skjønn

Politiet har mange innviklede, og til tider motstridende roller i samfunnet. Holmberg (2014: 159) sier at politiet kan kalles for dørvoktere til (straffe)-rettssystemet. Både i respons til anmeldelser og politiinitierte kontroller er det de som sitter med definisjonsmakten gjennom sitt skjønn. Denne utstrakte skjønnsfriheten, som for eksempel hvilke hendelser som defineres som kriminelle, og hvilke personer det kan lønne seg å kontrollere (Holmberg 2014: 159) er ifølge Finstad (2014: 237) både en nødvendig og ønskelig del av politiarbeidet. Standardiserte retningslinjer ville ikke kunne dekke alle de ulike forholdene som politiet møter i hverdagen, og ureflekterte iverksettelse av makt vil kunne svekke politiets legitimitet i samfunnet. Noen av politiets oppgaver går ifølge Holmberg (2014) ut på å kategorisere, kontrollere, straffe, bruke makt og oppfylle mål. Gjennom å gjøre dette skal de vise overfor samfunnet at ting fungerer, at kriminelle handlinger blir straffet og dens borgere blir beskyttet (Holmberg 2014: 171).

Ifølge Finstad (2014: 236) er det to forhold som gjør at utøvelse av skjønn er en nødvendig del av politivirksomheten. Det første forholdet baserer seg på ressurser. Politiet har ikke utømmelige ressurser til disposisjon slik at alle lover kan håndheves til enhver tid. Fordeling av ressurser sier derfor noe om hva som prioriteres. Det andre forholdet er at alle lover må

tolkes, uavhengig av hvor klare de måtte være. Det er derfor politiets oppgave å finne ut av hvordan en lov skal anvendes opp mot konkrete situasjoner. Disse to forholdene er sentrale punkter som ofte ble tatt opp av mine informanter i politiet, da spesielt i forhold til overgangen fra STOP-gruppen til da menneskehandel ble lagt «i linja» og til der de er i dag.

Jeg vil nå presentere deler av politiets praksis og prioriteringer opp mot feltet. Men først vil jeg gi en kort beskrivelse av dagens prostitusjonsmarked og de ulike metodene myndighetene har anvendt for å regulere innemarkedet, både med utgangspunkt i mine informanternes uttalelser og andre kilder.

5.3 Politiets praksis og prioriteringer

Politiets strategier mot den organiserte kriminaliteten knyttet til prostitusjonsmarkedet kan deles inn i to hovedstrategier: reaktive, straffeprosessuelle tiltak og forebyggende tiltak (Jahnsen 2014: 168). Ut ifra det mine informanter fortalte kunne disse strategiene både være atskilte metoder, men ofte ble de brukt i samspill, noe jeg vil komme tilbake til senere. I 2007 ble det opprettet en gruppe som kun skulle jobbe opp mot menneskehandel og hallikvirksomhet i Oslo. Denne gruppen var en del av STOP-prosjektet, eller STOP-gruppen som de også ble kalt, og bestod av 14 tjenestemenn, bestående av en leder, operative og etterforskere. Dette var på landsbasis den største og mest ressursrike gruppen som var rettet mot dette feltet. Målet, i tillegg til å jobbe forebyggende og straffeforfølgende, var å opparbeide kunnskap om feltet, som fortsatt var nytt og usikkert. Blant de jeg intervjuet i politiet, samt blant noen av sexselgerne, så fremsto nesten skillet mellom før/etter STOP-gruppen som viktigere enn før/etter sexkjøpsloven, i hvert fall i forhold til deres arbeid på innemarkedet. Mer spesifikt var det innføringen av Operasjon husløs i 2007 som markerte en sterk endring i politiets rolle og tilstedeværelse på innemarkedet og deres forhold til de som selger seksuelle tjenester på denne delen av markedet.

I regjeringens handlingsplan mot menneskehandel 2011-2014 står det kort beskrevet at denne gruppen "skal gjennom kartlegging, etterretning og etterforskning, i samarbeid med nasjonale og internasjonale partnere, drive proaktivt arbeid og iverksette etterforskning i saker om menneskehandel, hallik virksomhet og kjøp av seksuelle tjenester. (Justis- og beredskapsdepartementet 2011: 31).

I praksis hadde prosjektet fire hovedstrategier:

- Avdekke og straffeforfølge menneskehandel og halliksaker
- Redusere tilgjengeligheten på leiligheter/lokaler på innemarkedet («Operasjon Husløs»)
- Straffeforfølge aktuelle menneskehandlere/hal liker for alternative lovbrudd
- Håndheve sexkjøpsloven med fokus på forebyggende effekt på menneskehandel, reduksjon av prostitusjonsmarkedet og endring av holdninger i befolkningen (Justis- og beredskapsdepartementet 2011: 31).

Bakgrunnen for politiets satsning mot innemarkedet, er at en stor del av prostitusjonen foregår her. Ifølge anslag fra Pro Senteret foregikk ca. 57 % av all prostitusjon i Norge på innemarkedet i 2006-2007, mens det i Oslo, som hadde et stort gatemarked, utgjorde det ca. 45 % (Pro Senteret 2007: 29). De regnet også med at omtrent halvparten av sexselgerne som jobber innendørs, var av utenlandsk opprinnelse (ibid.). Prostitusjon fra leiligheter og andre innendørs lokaler krever en grad av logistikk og organisering, og STOP-gruppa håpte at «Operasjon husløs» ville kunne bidra til at aktører på utleiemarkedet ikke la forholdene til rette for menneskehandel eller hallikvirksomhet. (Politiet 2007).

Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel (KOM) er en permanent enhet som er "...et omfattende tverrfaglig samarbeid som er velegnet til å innhente og diskutere opplysninger om mulige nye former for menneskehandel." (Justis- og beredskapsdepartementet (2011: 18). Denne enheten har publisert lister over indikatorer som politiet kan anvende som guide til å identifisere mulige ofre for menneskehandel. En av listene er spesifikt rettet mot utnyttelse i prostitusjon eller andre seksuelle formål:

Personen:

- *Får ikke beholde noe, eller kun deler av det hun/ han tjener på salg av sex*
- *Har gjeld som betjenes ved salg av sex*
- *Kan ikke slutte i prostitusjon når han/hun vil*
- *Har lite/ingen mulighet til å velge hvilke og hvor mange kunder han/hun vil betjene*

- *Har lite/ingen mulighet til å velge hvilke typer seksuelle tjenester han/hun kan tilby*
 - *Har lite/ingen mulighet til å avslå forespørsler om ubeskyttet og/eller voldelig sex*
 - *Har lite/ feil informasjon rundt regelverk for prostitusjon i Norge*
 - *Annonserer på nettsteder/i blader på feilfritt norsk, men behersker ikke selv språket*
 - *Bor sammen med andre som er i prostitusjon, betaler høy husleie, står ikke selv som leietaker*
 - *Er avbildet i blader, filmer eller på Internet for pornografisk formål imot egen viten eller vilje*
 - *Får ikke være alene med helsepersonell/vil ikke ta i mot/nektes medisinsk hjelp*
 - *Forteller ulike historier om sin situasjon, veien inn i prostitusjon og reisen til Norge*
 - *Blir fulgt til og fra avtaler med hjelpeapparatet*
 - *Bor, reiser og selger tjenester i gruppe med flere*
 - *Får hyppige telefonoppringninger og sms når han/hun er i kontakt med hjelpeapparatet*
 - *Har tatoveringer eller andre merker som indikerer andres "eierskap"*
- (Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel 2008: 2)

Mange av disse er imidlertid vanskelig å si noe om uten å ha møtt og snakket med de mulige ofrene for menneskehandel. Når politiet skal vurdere hvilke personer på annonsemarkedet som kan være mulige ofre for menneskehandel, gir derfor denne listen begrenset innsikt i hvordan politiet identifiserer mulige ofre for menneskehandel og kan derfor ikke anses som fullstendig. Jeg vil derfor gå mer inngående på hvordan politiet vurderer og prioriterer annonser senere i kapittelet.

Til tross for at kampen mot menneskehandel og hallikvirksomhet var høyt prioritert i perioden før sexkjøpsloven, steg antall registrerte sexselgere i Norge (Pro Sentret 2010). Dette var spesielt synlig i Oslos gater, der sexselgere fra Nigeria tiltrakk seg oppmerksomhet både fordi de oppførte seg på en annen måte enn det som var normen for sexselgere, og fordi de inntok gater som typisk ikke var kjent for prostitusjon. Innemarkedet holdt seg derimot relativt stabilt på rundt 1500 annonser på landsbasis ut ifra Pro Sentrets årsrapporter (2006; 2007; 2008; 2009).

Rett etter innføringen av sexkjøpsloven 01. januar 2009, ble antallet registrerte sexselgere i gatene i Oslo redusert til nesten lik null (Pro Sentret 2009: 19). Dette kan blant annet komme av at det var mye forvirring i miljøet rundt sexkjøpsloven. Flere sexselgere trodde også at det var salg av seksuelle tjenester som ble ulovlig (Jahnsen 2014: 180). Etter få måneder var mange tilbake på gata, men ikke like mange som det var i 2008 (Pro Sentret 2009:19). Hvorvidt nivået i anslås å være på samme nivå som før sexkjøpsloven avhenger om det tas utgangspunkt i tallene fra 2007 eller tallene fra 2008. I *Handlingsplanen mot prostitusjon 2011-2013* valgte de å ta utgangspunkt i tallene fra 2007, da de anser 2008 som et unntaksår med usedvanlig mange sexselgere på gaten. I evalueringen av forbudet mot kjøp av seksuelle tjenester (Rasmussen et al. 2014) tas det derimot utgangspunkt i tallene fra 2008, slik at ettervirkningene av sexkjøpsloven virker større enn det de gjør i handlingsplanen mot prostitusjon. Vista Analyse (Rasmussen et al. 2014) estimerte en nedgang på 22 prosent i antall sexselgere på landsbasis fra 2008 og fram til i dag, men tar forbehold om at disse estimatene er usikre grunnet hvor vanskelig det er å beregne hvor mange sexselgere det er i Norge (Rasmussen et al. 2014: 152). Pro Sentret har i mange år publisert et estimat om hvor mange sexselgere som var på inne- og utemarkedet. I 2012 valgte de å ikke gi ut et estimat av hvor mange sexselgere det var på utemarkedet, og i 2013 valgte de også å ikke estimere hvor mange som befant seg på innemarkedet. Dette begrunnet de slik:

I motsetning til tidligere er det nå ikke uvanlig at en person opererer med flere ulike annonser, med ulikt navn, bilde og telefonnummer, noe som kompliserer monitoreringen av denne delen av annonsemarkedet betraktelig. [...]. Alt i alt gjør disse endringene det svært ressurskrevende å skulle monitorere denne delen av prostitusjonsmarkedet. Pro Sentret, har slik situasjonen er i dag verken tilstrekkelig tid, personalressurser eller nødvendig teknologi for å kunne gi en valid oversikt over dette markedet.[...] På bakgrunn av dette har vi altså besluttet ikke å estimere omfanget av antallet personer som har solgt seksuelle tjenester i Norge i løpet av 2013. (Pro Sentret 2013: 4)

Ut ifra antallet registrerte enkelttelefonnumre fra 2012 i Oslo vises en oppgang på 30 % fra 2009 til 2010, samt en oppgang på 7 % fra 2010 til 2011, med en nedgang på 13 % fra 2011 til 2012 (Pro Sentret 2012: 4). Antall annonser har på landsbasis også steget jevnt siden 2009. Ut ifra disse tallene, til tross for sin usikkerhet, kan det se ut til at sexkjøpslovens effekter har vært større på utemarkedet enn på innemarkedet. Allikevel registrerer Pro Sentret en tendens om at stadig færre blir stedbundne, og at flere av de som annonserer på innemarkedet er mobile (Pro Sentret 2011: 9). Dette var også en tendens før innføringen av sexkjøpsloven, men de spekulerer også i en økt mobilitet grunnet behovet for å være mindre synlig for politiet (ibid.). «Politiet i Oslo har vært aktive med aksjoner rettet mot innemarkedet. Forholdene har dermed ført til at fortsatt stadig flere kvinner vi har møtt har gått helt over til å jobbe mobilt, eller har fått omreisende virksomhet som et tillegg til sin opprinnelige arena.» (Pro Sentret 2013: 15)

Siden STOP-gruppen ble oppløst i 2011 fantes det ikke lenger en like skjermet enhet som er «beskyttet» fra andre typer saker som omhandler organisert kriminalitet, som for eksempel narkotikaforbrytelser eller gjengkriminalitet, hvilket betød at saker som omhandler menneskehandel og hallikvirksomhet ikke ble prioritert i like høy grad som før. En av årsakene bak denne oppløsningen var ifølge en av mine politiinformanter at ledelsen mente "... at den allmenne politistyrke hadde nok kunnskap om menneskehandel til at dette kunne legges inn i det daglige politiarbeidet" (Morten). Dette betød i teorien at de nå hadde et potensielt team på 50 personer, men i realiteten så ble det etter hvert tydelig at kampen mot menneskehandel tapte i denne kampen om ressursene. Å få tilgang til tilstrekkelige ressurser beskrives nærmest som en «kamp» av mine informanter i politiet, der de måtte kjempe for å få «sin sak» prioritert.

Da det ble klart at menneskehandel ikke ble gitt den ønskede prioriteringen når den ble sidestilt annen organisert kriminalitet, ble det igjen opprettet en gruppe som skulle ha med menneskehandel, hallikvirksomhet og sexkjøpsloven å gjøre. Den er betydelig mindre enn det STOP-gruppen var i sin tid og den er heller ikke like «beskyttet» fra å delta i andre operasjoner. Hva dette har hatt å si for politiets tilstedeværelse på feltet er noe jeg vil komme tilbake til senere.

5.3.1 Praksis

Jeg vil nå presentere tendenser innen politiets praksis opp mot innemarkedet i Oslo. Det er viktig å presisere at disse kjennetegnene kun gjelder for den delen av politiet som jeg intervjuet, og at de derfor ikke kan generaliseres til andre deler av politiet. Denne beskrivelsen er basert på hva mine informanter valgte å fortelle meg og hvordan de ønsket å presentere seg selv, sin seksjon og sitt arbeid. Disse idealene kan derfor variere i stor grad, og sier ikke noe tydelig om hvordan de *faktisk* jobber. Hvordan de selv opplever og ønsker å bli oppfattet i sitt arbeid opp mot innemarkedet beskriver heller ikke nødvendigvis hvordan de faktisk oppleves av de som selger sex.

Siden mine data omhandler den delen av innemarkedet som foregår gjennom kontaktannonser på internett, vil jeg begrense min beskrivelse av politiets praksis opp imot denne delen. Som svar til mine spørsmål om deres praksis på innemarkedet er det kanskje likevel verdt å merke seg at det først og fremst var gjennom annonsene de ga uttrykk for at den innledende kontakten med sexselgerne ble opprettet. Sexselgere som bruker disse annonsesidene selger gjerne fra egen eller leid leilighet, hoteller og/eller bordeller eller bordell-lignende virksomheter. Noen holder til permanent i Oslo, mens andre drar på såkalt «turne» rundt om i lander der de annonserer når de skal i hvilken by. Spesielt utenlandske sexselgere oppholder seg kort tid på hvert sted, før de reiser ut av landet igjen. Siden også enkelte av disse sexselgerne annonserer at de holder til i leilighet, er det grunn til å tro at disse leilighetene leies gjennom organiserte kriminelle, i dette tilfellet halliker eller menneskehandlere, til prostitusjonsformål. Men det kan også være gjennom venner, selv om disse ifølge hallikparagrafens ordlyd også blir halliker i den grad at de "fremmer andres prostitusjon".

En av de mest anvendte metodene politiet har brukt opp mot innemarkedet i Oslo har vært Operasjon Husløs, som ble utviklet og praktisert av STOP-gruppen i 2007. Denne operasjonen er en av politiets «uro- og stress-strategier» som anvendes opp mot prostitusjon (Jahnsen 2014: 180). Målet med denne strategien er at det skal bli færre tilgjengelige lokaler som kan anvendes til prostitusjonsformål i Oslo, slik at antall sexselgere i

Oslo blir færre og at det dermed også er færre mulige ofre for menneskehandel i Oslo. Det å redusere det totale prostitusjonsvolumet beskrives av mine informanter i politiet som en viktig strukturell forebyggende faktor. Dette kommer av forhåndsantakelsen om at mye av prostitusjonen i Norge er knyttet til organisert kriminalitet, og at de som driver med organisert kriminalitet er rasjonelle kriminelle som operer ut ifra et profittmotiv. «Og da kan det være nyttig å se på menneskehandelsfeltet i et markedsøkonomisk perspektiv. For gitt at profittmotivet er det viktigste, så kan en strategi for samfunnet – og politiet – være å bidra til at det ikke er så mye penger å tjene på det markedet.» (Olav). Innen et slikt markedspektiv blir kvinnene som selger sex omgjort til «varer», uten den rasjonelle evnen som deres bakmann besitter. Loven som muliggjør denne metoden er hallikparagrafen og det juridiske handlingsrommet denne lovgivningen gir (Jahnsen 2014: 181). I tillegg omtales også metoden som kreativ og proaktiv (ibid.). Den er kreativ fordi den «... tar i bruk muligheter som ligger i hallikparagrafen og kombinerer dette med andre rettslige handlingsrom og *proaktiv* fordi den snarere enn å være *hendelsesstyrt* (og reaktiv) er planlagt med hensikt å foregripe kriminalitetsbildet.» (ibid.). Metoden er altså også en straffeprosessuell strategi, der et av målene er å produsere straffesaker. Denne strategien er et godt eksempel på hvordan ressurser og tolkning av loven er med på å forme politiets praksis innen et felt.

Her er et eksempel på hvordan en «typisk» fremgangsmåte på dette området kan forekomme ut ifra de beskrivelsene jeg fikk fra de jeg intervjuet i politiet: Politiet ringer på en annonse og utgir seg for å være kunde. De avtaler når de skal møtes og dukker opp på døra til kvinnen som selger sex. De opplyser straks at de er fra politiet og lar kvinnen få kle på seg, før de spør om å se ID-papirene hennes. Deretter gir politiet ut informasjon om de ulike hjelpetiltakene vi har og hennes rettigheter, gir ut eget visittkort som hun kan ringe til, og opplyser om at de kommer til å opplyse utleier om at det foregår prostitusjon i leiligheten og at hun vil bli nødt til å flytte. Selv om det ikke er ønskelig, er det en sjanse for at utleier ikke betaler tilbake depositumet. Deretter kan politiet i etterkant følge med på kvinnen, for å se om hun for eksempel har en person eller et nettverk som hjelper henne til å finne en ny leilighet. Dersom det er mistanke for menneskehandel kan spesielle tiltak og utradisjonelle metoder anvendes siden strafferammen for dette er 10 år. Politiet kan også velge å spane på

leiligheten i en viss periode uten å ta kontakt med kvinnen, før de har samlet opp det de trenger av materiale (som f.eks. at avhør med kundene som kommer ut av leiligheten).

Operasjon husløs kan også være at politiet opplyser utleiere, større firmaer og de i hotellbransjen om at de har et ansvar i forhold til loven mot hallikvirksomhet, eller å bistå i utkastelsesprosesser fra hoteller, borettslag og leiligheter (Jahnsen 2014: 182-183).

Som svar på mine spørsmål om hvilke metoder politiet anvender på innemarkedet, er det variasjoner av Operasjon husløs som blir beskrevet. Det kan også være tilfeldig at politiet fra forskjellige seksjoner i politiet «kommer over» et lokale der det er prostitusjonsvirksomhet, og da er det viktig at de har den nødvendige kunnskapen om feltet som er nødvendig for å forstå den situasjonen man er satt i. Dette kommer jeg tilbake til i kapittel 6.

Utøvelse av skjønn, slik jeg beskrev tidligere, har en sentral rolle for politiet og ble spesielt tydelig i forhold til overgangen fra STOP-gruppen, til da menneskehandel ble lagt «i linja» og til der de er i dag.

5.3.2 Hva skal prioriteres?

Ifølge Morten eksisterer ikke lenger begrepet «Operasjon Husløs» blant politiet i dag. Siden omorganiseringene har ikke politiet tilstrekkelig med ressurser til å være til stede på innemarkedet. Ifølge Morten er det «... i dag *ingen* prioritering på det. Det betyr at det er tilfeldigheter om vi kommer inn i den type, eller politiet kommer inn i den type leiligheter. Så det er prioriteringa, altså at det er *ingen* prioritering på det. Per i dag.».

Det at «Operasjon Husløs» har forsvunnet er ikke et inntrykk jeg fikk av de andre to informantene fra politiet, selv om de også ga uttrykk for at politiet ikke lenger prioriterte innemarkedet i like stor grad som på STOP-prosjektets tid. Dette kan blant annet skyldes at de vil få fullt utbytte for de ressursene de legger i arbeidet, og det er generelt mer ressurskrevende å jobbe oppsøkende på innemarkedet enn på utemarkedet. Det kan også skyldes at de får «nok» menneskehandelssaker uten å måtte jobbe oppsøkende, fordi de får inn tips og anmeldelser. Dessuten har de fått mye kritikk for denne strategien, både fra

hjelpetiltakene og forskere, i tillegg til at den førte til gnisninger og mistillit mellom politiet og sexselgerne.

«Operasjon Husløs» er allikevel et begrep som fortsatt holdes i live i prostitusjonsmiljøet (Pro Sentret 2013: 12). Samtidig har også utleiery og hoteller blitt klar over at de kan anmeldes for hallikvirksomhet dersom de leier ut rom som skal brukes til prostitusjonsformål. Pro Sentret (2011: 27) frykter at dette kan svekke kvinnes rettssikkerhet og muligheter til å leie seg inn på hoteller og leiligheter, samt hvorvidt de får refundert eventuelt depositum på leilighet eller leie av hotellrom. «Mange av kvinnene forteller historier hvor vi ser at alt fra bareiere, hotellpersonell, gårdeiere, leieboere, tollvesen og andre etter hvert ser det som sin plikt enten å agere selv eller tipse politiet om at en prostituert har tatt inn på deres hotell, oppsøker deres bar eller bor i deres nabolag.» (Pro Sentret 2011: 28). Slik sett har «Operasjon Husløs» fått en egen legitimitet i det offentlige samfunn, der borgerne mobiliseres i kampen for den normative orden. På den måten blir kontrollmekanismene i samfunnet bredere ved at befolkningen ansvarliggjøres ikke bare i forhold til seg selv, men også i forhold til andre. Den uroen dette skaper i prostitusjonsmiljøet kan være en av årsakene til at politiet ikke lenger er så mye på innemarkedet lenger. Frykten for at det prostitusjonsmarkedet – i hvert fall innendørs – skal normaliseres er ikke et uttrykt problem blant mine informanter i politiet. Operasjon Husløs er et eksempel på hvordan lovverket har tilpasset seg den nye samfunnsstrukturen, slik som Scoular (2010) argumenterer for. Det er få saker som faktisk går til retten, da leieforholdene blir avviklet eller forebygget uten at det engang blir anmeldt. Den uformelle kontrollen har på den måten blitt styrket.

Mine informanter i politiet opplyser om at de i Oslo Politidistrikt ser på lovene rettet mot menneskehandel, hallikvirksomhet og sexkjøp under et. Menneskehandelsparagrafen er den loven som er høyest prioritert i denne sammenhengen, mens hallikparagrafen og sexkjøpsloven kan anvendes som nyttige verktøy i kampen mot menneskehandel. I seg selv er hverken sexkjøpsloven eller hallikparagrafen håndhevet *for seg selv*, men i for de ringvirkningene de eventuelt kan skape i form av å forebygge menneskehandel, det totale prostitusjonsmarkedet eller anvendes som bevis i en menneskehandelssak.

Det var bred enighet blant mine informanter i politiet om at de ikke prioriterer å ta flest mulige personer for kjøp av seksuelle tjenester. Dette begrunnes blant annet med at

lovbruddets alvorlighetsgrad ikke er alvorlig nok til at det er et prioritert felt. Dessuten så får de ikke ønsket utbytte av ressurser ved å gå etter de som kjøper seksuelle tjenester. Selv om det å bli tatt for å kjøpe sex kan ha en sterk individualpreventiv effekt, så har ikke dette så mye å si for andres tilbøyelighet for å kjøpe seksuelle tjenester, da lovbyteren ikke nødvendigvis ønsker å dele med andre at han ble tatt for å kjøpe sex. Den allmennpreventive effekten av å håndheve denne loven anses derfor som begrenset. Å håndheve denne loven på utemarkedet er betydelig mindre ressurskrevende enn det er å håndheve den på innemarkedet, blant annet fordi politiet lettere kan få oversikt over flere mulige kunder og sexselgere på en gang da sexsalget gjerne befinner seg innen bestemte områder. Prostitusjonen som foregår på gatemarkedet er altså mer synlig og åpen, noe som gjør det enklere for politiet å "rense opp" gjennom å gjøre seg synlig: "... altså hvis det er *helt* cowboy der ute, så ønsker vi å rense opp et område og gjøre oss synlige. Vi jobber jo ikke i uniform, vi ser ut som sivil. [...] Men av og til så synliggjør vi oss [...] og da avtar jo sexkjøpet." (Henrik). Sexkjøpsloven anvendes i denne sammenhengen som en "rensende" tilnærming mot forstyrrelser i gatebildet, og som en måte å hindre kjøp av seksuelle tjenester snarere enn å straffe kundene. Innen en slik tilnærming konstrueres altså prostitusjonen på gatemarkedet til "et offentlig problem" som er til sjenanse for offentligheten. Politiet har ikke samme mulighet til å gjøre seg synlige på innemarkedet, og det blir heller aldri "cowboy" på denne arenaen, siden det befinner seg innendørs. De som selger seksuelle tjenester på innemarkedet har som regel ikke har så mange kunder i løpet av en dag, hvilket betyr at det kan være ressurskrevende å spåne på en leilighet kun for å ta kunder. Ut ifra det informantene mine fortalte så spaner politiet i all hovedsak på innemarkedet i relasjon til annen kriminalitet, som hallikvirksomhet og menneskehandel, og at det derfor er mer eller mindre tilfeldig at enkelte kunde går "i garnet" i denne sammenhengen.

Det er en overordnet oppfattelse av at all prostitusjon er uønsket. Dette kommer til uttrykk i handlingsplanen mot prostitusjon (Oslo kommune 2011: 4) der det er et oppgitt mål å redusere det *totale* prostitusjonsmarkedet. Sexkjøpsloven kan anvendes som et verktøy i sammenheng med hallikparagrafen og menneskehandelsparagrafen, men den skal også ha en egen holdningsskapende effekt og forebyggende effekt i forhold til kjøp av seksuelle tjenester. Denne reguleringen er ifølge Olav nødvendig fordi det er: «...enkelte handlinger som er så uønska at samfunnet må regulere de fordi mennesker ikke alltid ser sitt eget

beste». Med andre ord kan alle som selger sex anses ofre i en eller annen form, om det så er i forhold til en bakmann, egne (dårlige) valg eller mangel på bedre alternativer.

5.3.3 Definisjonsmakt

En av politiets oppgaver er å kategorisere. De har definisjonsmakt gjennom sin utstrakte skjønnsfrihet når det for eksempel kommer til å avgjøre når en hendelse skal defineres som kriminell, eller hvilke personer det kan være formålstjenlig å kontrollere (Holmberg 2014: 159). «Det konkrete skjønn politiet utøver har stor betydning for hvilke mennesker som særlig rammes av den proaktive kontrollinnsatsen.» (Holmberg 2014: 160). På bakgrunn av dette kan det være enkelt å hevde at politiet diskriminerer, som for eksempel i Sollund (2007) sin artikkel om Stopp-og-sjekk-metoden i Norge, der minoritetsbakgrunn regnes som en selvstendig grunn til mistanke (Holmberg 2014: 161). Dette er imidlertid et noe betent tema, og mistanke som tilsynelatende grunner i etnisitet, kjønn eller utseende kan være basert på oppbygget erfaring snarere enn personlige fordommer (Holmberg 2014: 162). Dette kommer også frem i Jahnsens doktoravhandling, der blant observasjoner fra retten tydet på at kroppslige kjennetegn kunne være avgjørende, i tillegg til andre faktorer (Jahnsen 2014: 178). Jahnsen (2014: 177) setter derfor spørsmålsteget ved hvorvidt man kan legitimere en overvåkning av en bestemt gruppe utenlandske kvinner grunnet kampen mot menneskehandel. Innen slike rammer kan politiblikket bli selvforsterkende og skape sterkere skiller ved å dele befolkningen opp forenklete kategorier (Holmberg 2014: 163). Et slikt skille kan i dette feltet være mellom «mulig offer for menneskehandel» og «prostituert som ikke er offer for menneskehandel». En slik praksis kan oppleves for urettferdig og ha opplevde negative følger for den delen av befolkningen som blir utsatt for det de kan oppfatte som en skjev eller ubegrunnet innsats (ibid.). Holmberg (2014: 163) utdyper allikevel at det er «utopisk å tro at politiet kan foreta kontroll på eget initiativ uten at det vil foregå på bakgrunn av egne og institusjonelt overleverte erfaringer». Uten disse veiledende erfaringene ville det dessuten blitt vanskelig for politiet å nå de oppgitte måltallene, siden en fullstendig fordomsfri tilnærming til feltet kunne ført til mange såkalte «bomturer» - altså at de ikke finner noen ofre eller forbrytere. En viss grad av kategorisering vil derfor alltid være nødvendig for at politiet skal vite hva det kan lønne seg å se etter, samtidig som det er viktig at disse kategoriene ikke blir for snevre. Indikatorlisten nedenfor kan ses på som en av måtene politiet kategoriserer og gir mening til sin problemdefinisjon. Disse kategoriene er

ifølge Bacchi (2009), som jeg gikk inn på i kapittel 3, konsepter som har en sentral rolle i kontrollens tilnærming, og hvem som anses som målet for tilnærmingen.

Siden politiet prioriterer ut ifra sjansen for å oppnå straffeforfølgende eller forebyggende mål betyr det at hvert enkelt tilfelle vil bli behandlet mer eller mindre unikt ut ifra hvilken strategi de mener kan føre til best mulig resultater. Det er spesielle kjennetegn de i politiet ser etter for å vurdere hvorvidt en person som selger seksuelle tjenester på annonsemarkedet kan være utsatt for menneskehandel er ifølge uttalelsene til mine informanter i politiet.

En av de første tingene de vurderer er personens antatte *alder*. Selv om det står oppgitt i annonser hvor gamle de er, er ikke dette nødvendigvis sant. Derfor er det viktig å vurdere ut ifra bildene hvorvidt en person som selger seksuelle tjenester kan være under 18 år. Bildene kan selvfølgelig også være falske, men i de tilfeller der det avbildes en person som ser ut til å være under en viss alder, skal dette som hovedregel sjekkes opp. Dersom personen viser seg å være under 18 år skal Barnevernet kontaktes. Her, som i de fleste tilfeller når det kommer til politiets arbeid, er det altså flere faktorer enn kun det som er seksjonens spesifikke mål, som for eksempel å identifisere mulige ofre for menneskehandel, som avgjør hva som blir prioritert når teorien møter feltet. Barn skal alltid prioriteres.

Den oppgitte *prisen og hvilke tjeneste* som tilbys er også noe politiet ser på når de skal vurdere hvorvidt de skal ta kontakt eller ikke. Dersom de tilbyr absolutt alt av tjenester, og/eller er veldig billige i forhold til det en tilsvarende tjeneste i gjennomsnitt koster, kan dette være noe som vekker politiets interesse. Dette kan komme av en oppfattelse av at de som tilbyr de typer tjenester som anses som ekstra krevende, og som i tillegg krever lite penger for disse tjenestene kan være i en sårbar situasjon uten at det nødvendigvis betyr at hun er under tvang. Hvor mye *trafikk* det er i leiligheten er også noe som kan vekke politiets oppmerksomhet. Med trafikk refereres det til hvor mange kunder som kommer og går i en leilighet i løpet av en dag. Desto flere kunder, desto mer synlig blir det, ikke bare for politiet, men også for de som bor rundt. Stor trafikk kan også tyde på at det er flere sexselgere som holder til i samme leilighet. Dette betyr ikke nødvendigvis at de har blitt utsatt for menneskehandel, men kan gå inn under hallikparagrafen i en eller annen form.

Sexselgernes *etnisitet* er også en faktor som kan styre blikket til politiet. I noen tilfeller kan de for eksempel aktivt gå inn mot et spesifikt miljø og bare se etter for eksempel personer fra Bulgaria eller Nigeria, fordi de har fått inn tips eller lignende for at det er utbredt menneskehandel i disse miljøene. Mens noen etnisiteter kan føre til økt oppmerksomhet fra politiet, er det også noen som kan føre til mindre eller ingen oppmerksomhet fra politiet. Blant de norske sexselgerne jeg intervjuet hadde ingen av dem fått besøk av politiet siden de begynte å selge privat fra leiligheter. Dette begrunner blant annet politiet med at det ikke er noen mistanke for menneskehandel, og at politiets ressurser derfor bør fokuseres der det er høy mistanke for menneskehandel.

Kjønn er en faktor som ingen av mine informanter i politiet nevnte, men som allikevel kan regnes som en viktig bakenforliggende antakelse i hvem som blir ansett som potensielle ofre for menneskehandel. I handlingsplanene mot menneskehandel legges det vekt på at det spesielt er kvinner som er utsatt for menneskehandel med prostitusjonsformål. I handlingsplanen mot menneskehandel fra 2011-2014 blir kvinner eksklusivt nevnt som ofre for utnyttelse til prostitusjon, mens menn ikke blir nevnt i denne sammenhengen (Justis- og beredskapsdepartementet 2011: 8-9). En av effektene av denne prioriteringen er at menn som selger seksuelle tjenester ikke blir prioritert. Transpersoner har jeg ikke funnet noen uttalelser om, så heller ikke disse personene virker å være prioritert. Dette kan både ha positive og negative effekter for disse gruppene. Dette vil jeg komme tilbake senere.

Språkkunnskaper er også en faktor som kan spille med i politiets vurdering. Generelt er dårlige språkkunnskaper i norsk og engelsk en faktor som kan vekke mistanke, opplyser en av mine informanter i politiet. Diskrepansen mellom språkkunnskaper utvist i annonsen og måten vedkommende snakker over telefon betyr ikke nødvendigvis at det har skjedd noe ulovlig. Annonseidene kan tilby hjelp med å skrive annonsen, eller så kan vedkommende ha fått hjelp av venner eller lignende. De med dårlige språkkunnskaper er ofte de som er vanskeligst å opprette kontakt og tillit med, men kan også være de med størst behov for å få hjelp. Det er derfor utgifter knyttet til å skaffe tolk.

Ved mistanke om mulig menneskehandel kan politiet også undersøke de ulike *utgiftene* knyttet til salg av sex. I relasjon til innemarkedet kan dette for eksempel være informasjon om hvem som betaler leiligheten. Er det en annen som betaler for leiligheten enn den som står oppført på leiligheten? Hvem betaler strømutføttene eller telefonregningen? Hvem betaler for utgiftene som typisk leietaker betaler for? De kan også undersøke hvem det var som betalte for innreisen til Norge. Betalte de flybillettene selv? Dokumentasjon på at andre har dekket for sexselgerens utgifter kan anvendes som bevis i en eventuell hallik- eller menneskehandelssak. At andre betaler regningene til det som kan anses å være sexselgerens ansvar, dersom hun var selvstendig, kan imidlertid tolkes ut ifra den norske forestillingen om agency. I en norsk kontekst vil det bli ansett som normen å stå ansvarlig for egne regninger, mens i andre kulturer kan det å få regningene sine betalt bli sett på som en norm, eller et statussymbol.

Disse faktorene er noe av det som kan styre politiblikket i etterforskning initiert av politiet på dette feltet. Sammenfattet er det helheten som er avgjørende. En annen faktor som også må tas med i denne listen er også "*magefølelse*". Politiet "*senser*" – altså føler på situasjonen – hvorvidt ting er "*som de skal*" eller ikke. Nøyaktig hva som ligger bak denne "*magefølelsen*" beskrives i vage termer som "*intuisjon*" og "*erfaring*", eller det kan være en bestemt sammenfatning av de ulike faktorene jeg har beskrevet som bestemmer "*magefølelsen*". I perioder kan også politiet prioritere ut ifra gjeldende operasjoner mot bestemte deler av miljøet. "*Operasjon Husløs*" er et eksempel på en operasjon, eller strategi, som anvendtes intensivt i en periode. Politiets aksjon mot nettsiden E-zone er et annet eksempel, der politiet forsøkte å få stengt annonsesiden med hjemmel i hallikparagrafen, fordi de mente dette var en effektiv forebyggende strategi som kunne begrense muligheten for at menneskehandel i Norge kunne finne sted (Jahnsen 2014: 140). "*Her konkluderte Høyesterett med at det å stille annonseplass til rådighet i seg selv ikke faller inn under bestemmelsene i hallikparagrafens første ledd. Avgjørelsen i Høyesterett fikk en konkret og praktisk betydning for politi og påtalemyndigheter som frem til da hadde anvendt denne paragrafen for å bekjempe annonsemarkedet i prostitusjon,*" (ibid.). Oslo politidistrikt sendte i etterkant inn et forslag om å endre hallikparagrafen slik at politiet har hjemmel i å stenge slike annonsesider, som et ledd i kampen mot menneskehandel (ibid.). Denne saken illustrerer at det ikke alltid er enighet mellom de ulike instansene i rettssystemet, og at

lovers ordlyd kan tolkes forskjellig dersom det ikke foreligger klare rammer.

I andre perioder er det bestemte miljøer, for eksempel det nigerianske prostitusjonsmiljøet, som er i fokus, i andre perioder er det bestemte deler av innemarkedet, for eksempel det øst-europeiske Poenget er at prioriteringene er endres, og at disse endringene i stor grad skyldes krav fra utsiden. "Det som ofte øker prioriteringen er at det kommer et fokus fra utsiden. At det kommer krav eller spørsmål ifra Justisminister, ifra andre NGO-er, ifra advokater, ifra pressen. Når temaet på en måte er veldig dagsaktuelt og det stilles en del spørsmål om enkeltting som for eksempel manglende kapasitet da. Da har det en tendens til at man slipper inn litt mer kapasitet for å møte den kritikken [..] Press fra utsiden fører ofte til økt kapasitet." (Morten). Så til tross for at politiet ikke er like mye på innemarkedet nå som de var under STOP-prosjektets tid, kan dette fort endre seg. En av utfordringene da vil være å skaffe seg en oversikt over denne delen av prostitusjonsmarkedet igjen, fordi politiet ikke er til stede på denne arenaen i like stor grad som de var før. Denne utfordringen med skiftende prioriteringer er noe Morten gir uttrykk for: "... akkurat nå så titter vi ikke. Og det er det som er litt av problemet, at ting forandrer seg veldig i løpet av korte perioder."

Samlet sett kan dette også oppsummeres til "den totale samfunnstrusselen" og hva det representerer på de forskjellige miljøene på den ene siden og "sjansen for å komme i mål" med de tilgjengelige ressursene på den andre siden. Siden det er svært ressurskrevende å etterforske menneskehandel, er også politiet nødt til å prioritere hvilke saker de skal følge opp ut ifra hvilken sannsynlighet det er at saken ender med domfellelse.

5.3.4 Kampen mot prostitusjon – kampen mot menneskehandel

I Oslo Kommunes handlingsplan mot prostitusjon 2011-2013 (Oslo kommune 2011: 4) står det at de klare målene ved sexkjøpsloven er å bidra til holdningsendring, redusere etterspørsel etter seksuelle tjenester, redusere det totale prostitusjonsmarkedet og å forebygge menneskehandel. Det at Oslo Politidistrikt i det hele tatt har handlingsplaner som er mot «prostitusjon» kan sette spørsmåltegn ved hva samfunnet egentlig vil til livs. Siden det nå finnes så mange restriksjoner rundt prostitusjon som begrenser handlingsrommet til personer i prostitusjon, kan det til tider være lett å glemme at det å selge seksuelle tjenester fortsatt er lovlig (Jahnsen 2014: 322). Dette kan blant annet komme av at kampen mot prostitusjon sidestilles med kampen mot menneskehandel, siden det ikke er mulig å vite

hvor mange av de som selger seksuelle tjenester som er utsatt for menneskehandel. Utad sender dette signaler om at all prostitusjon, uansett form, er uønsket. Dette er en diskurs som produserer ideen bak og iverksettelsen bestemte former for institusjonaliserte virkemidler og verktøy, som for eksempel Operasjon husløs og sexkjøpsloven, som potensielt kan avdekke menneskehandel, eller i hvert fall redusere antallet potensielle ofre for menneskehandel i Oslo. Dette med å redusere det totale markedet har vært et omdiskutert tema, noe Olav går inn på:

Vi kan jobbe med sexkjøpsloven for å redusere det totale markedet. Og der er jo omdiskutert. Bør det være noe mål for politiet? Å redusere det markedet? Pro-Senteret har jo argumentert mot at det skal være noe mål for politiet. Jeg er jo veldig uenig i det. Jeg mener at på bakgrunn av den organiserte kriminalitetens hovedmotiv og profittmotiv, så er det nettopp det et av mange ting som vi skal være med å bidra til. (Olav)

Slik Olav beskriver det her bør det være et mål for politiet å redusere omfanget av prostitusjon, på bakgrunn av den organiserte kriminaliteten som er knyttet til det. Dette er et overordnet mål som står oppført i handlingsplanene mot prostitusjon og mot handlingsplanene mot menneskehandel. Selv prostitusjon som ikke er koblet til organisert kriminalitet blir forstått som et problem, noe som legitimerer en regulering også av den delen av markedet. Dermed blir det å gjøre det vanskeligere å selge seksuelle tjenester generelt, som for eksempel ved å prøve å redusere etterspørselen etter seksuelle tjenester, eller gjennom uro- og stress-strategier som Operasjon Husløs, en legitimert målsetting. Samtidig som man gjør det vanskeligere å selge seksuelle tjenester, satses det også på at hjelpetiltakene kan hjelpe sexselgere med å finne alternativer til prostitusjon.

... egentlig så vet jeg ikke om det her er riktig, men jeg har et håp om at det er verre å selge... at vi har gjort det bedre for de som ikke vil, også har vi gjort det verre for de som synes at det er greit å selge sex. For dem finnes. Det er ikke alle som er utsatt for menneskehandel. (Morten)

Mortens uttalelse gir uttrykk for flere ting. For det første sier han at ikke alle former for prostitusjon er like, og at det dermed finnes ulike grader for utnyttelse. For det andre er ikke nødvendigvis dette noe politiet må ta hensyn til, slik at de som synes det er "greit" å selge

seksuelle tjenester får være i fred. Selv om politiets praksis skulle gjøre det vanskeligere for de delene av markedet som ikke preges av utnyttelse, så de overordnede målene som såpass viktige at dette er en akseptabel mulig effekt. Målene heller her så og si alle midler, siden utnyttelsen som foregår på dette markedet anses som såpass grov, at hvis personer som selger seksuelle tjenester selvstendig blir utsatt for uønsket kontroll – som for eksempel Operasjon husløs – så er dette noe de uansett må regne når de leier en leilighet for prostitusjonsformål (Jahnsen 2014: 187). I verste fall må vedkommende flytte og selge seksuelle tjenester fra et annet sted, i beste fall er det den dytten vedkommende trenger for å finne et alternativ til prostitusjon. Det er bedre at de som allerede synes det er ”greit” får det mindre greit, så lenge de som ikke har det greit får det bedre. Dette var også noe Olav ga uttrykk for:

Hilde: Vil du si at de som selger sex har fått det enklere eller vanskeligere med dagens lovverk?

Olav: ... Eh... det synes jeg er et spørsmål som er meningsløst å svare på, for det handler ikke om å få det enkelt eller vanskelig. Det handler om om dette er en handling som politiet - eller samfunnet - skal tilrettelegge for eller ikke. Og det handler da om etter mitt skjønn å bekjempe den handlingen med de virkemidlene som samfunnet har, per dags dato, tilgjengelig, og som gir best effekt og som gir minst mulig negative effekter for kvinnene [...] Jeg vil si det så sterkt som at.. hvis 400 kvinner har måttet flytte fra sin midlertidige arbeidsleilighet som følge av vår innsats, og den innsatsen har ført til at ett menneskehandelsnettverk har unnlatt å starte opp i Norge.. og det igjen har medført at det er én kvinne et eller annet sted i denne verden som ikke har blitt rekruttert inn som offer for menneskehandel, så vil jeg si at det er verdt det.”

Dette utsagnet sender signaler om at det ikke er ønskelig med et prostitusjonsmarked, og at dette er et felt som aktivt må bekjempes, hvis ikke så er det det samme som at man tilrettelegger for prostitusjon. Allikevel så er ikke målet å innføre en prohibisjonistisk tilnærming mot prostitusjon. Hadde det overordnede målet basert på problemdefinisjonen vært å utrydde alle former for prostitusjon, så hadde kanskje også det å selge seksuelle tjenester blitt kriminalisert, som jeg nevnte i kapittel 4. Siden politiet også har andre målsetninger enn kun å redusere omfanget av prostitusjon, må

dette derfor ses i sammenheng med de øvrige prioriteringene. En mulig strategi vil derfor være å prøve å redusere den delen av markedet der det er antatt at det foregår andre former for kriminalitet, som hallikvirksomhet eller menneskehandel. Selv om ordlyden i handlingsplanen mot prostitusjon (Oslo kommune 2011: 4) er nøytral når det kommer til å redusere det totale omfanget av prostitusjon, så settes den samtidig i sammenheng med menneskehandel. Dette legger dermed føringer for hvilke deler av markedet som vil bli prioritert av politiet. På denne måten blir det som er ansett som problematisk prostitusjon produsert gjennom diskurs, og reproduisert gjennom praksis.

Olav skiller mellom hvilke konsekvenser lovverket, og håndhevelsen av lovverket, har hatt for kvinner som selger seksuelle tjenester på tre plan: "Den ene er jo å se på hva det har hatt å si for de kvinnene som ikke endte opp i Norge med å selge sex. [...] Kanskje har de endt opp i et annet land? Kanskje er det faktisk noen kriminelle nettverk som har valgt å drive med annen type kriminalitet for å prøve å tjene penger [...] Og da kan man jo selv tenke seg til svaret for hva dette har hatt å si for kvinner som ikke starter å selge sex, eller blir offer for menneskehandel eller hallikvirksomhet." Lovverket, i en kombinasjon med at lovene faktisk blir håndhevet, kan altså fungere forebyggende i forhold til hvor mange utenlandske sexselgere, både de som har startet det selv, og de som er under en eller annen form for tvang, som kommer til Norge. Gjennom å gjøre det mindre attraktivt og lønnsomt for de som driver med hallikvirksomhet og/eller menneskehandel, kan det også tenkes at de velger å investere i andre former for organisert kriminalitet, slik at færre blir utsatt for tvungen prostitusjon. Videre sier han at: "Når det gjelder kvinner som har vært her og er her, hva det har hatt å si for *dem* som følge av vår håndhevingspraksis, så får jo enkelte av dem fra tid til annen besøk av politiet. Det er sikkert ubehagelig for dem. Det er sikkert praktiske problemer knyttet til det. At de opplever at de må bytte leilighet hvis de skal fortsette å jobbe der. [...] Og det er helt åpenbart at den håndhevingspraksisen, sett fra kvinnenes side kan oppleves som å ha klare negative sider. Det er det ingen tvil om. Men vår tanke med det og begrunnelse for det er at det skal ha en effekt på lengre sikt opp mot kvinnene som ender opp i Norge, eller som ender opp som offer for menneskehandel – fordi markedet ikke er egnet å tjene penger på.". Olav skiller altså mellom de som endte opp i et annet land enn Norge med å selge seksuelle tjenester, de som ikke endte opp med å selge seksuelle tjenester i det hele tatt, og mellom de som selger eller har solgt seksuelle tjenester i Norge. At håndhevingspraksisen kan oppleves som uønsket blant de som

selger seksuelle tjenester i Norge, er en forståelig, men også en nødvendig del av den forebyggende strategien mot prostitusjon, hallikvirksomhet og menneskehandel. Som jeg gikk inn på tidligere i dette kapittelet kombineres denne målsettingen med å redusere markedet gjennom å gjøre det mindre lønnsomt med å henvise til hjelpetiltak og rettigheter.

I dette kapittelet har jeg drøftet politiets problemdefinisjon av feltet og hvordan denne er med på å påvirke deres prioriteringer og hvordan de velger å håndheve lovverket på feltet. Med grunnlag i de overordnede rammebetingelsene og politiets mandat formes en ledende diskurs på feltet, der det konstrueres et noe mer nyansert bilde av prostitusjonsmarkedet enn det lovverket fremstiller. Disse praksisene og strategiene er, som jeg gikk inn på i kapittel 3, igjen med på å produsere og reprodusere den gjeldende diskursen. Problemet med prostitusjon representeres her å være den organiserte kriminaliteten knyttet til prostitusjon. I tillegg legges det også vekt på at feltet ikke får nok oppmerksomhet, og dermed ikke får tildelt nok ressurser i forhold til det opplevde behovet. Ressursknapphet representeres dermed også som et problem. Jeg vil nå gå inn på hvordan sexselgerne selv konstruerer prostitusjon og hva de selv fremstiller som problemet med prostitusjon. Dette vil knyttes opp til myndighetenes og politiets problemdefinisjoner.

6 Sexselgernes problem med prostitusjon

6.1 Innledning

I dette kapittelet vil jeg presentere sexselgernes egen fremstilling av det å selge seksuelle tjenester og hva de forstår som problemet med prostitusjon. Det viste seg at måten de ønsket å fremstille sitt arbeid på, og måten de snakket om prostitusjon generelt var tett knyttet opp til hvordan de oppfattet myndighetenes og politiets problemdefinisjoner, der de vekslet mellom å støtte disse problemdefinisjonene og ta avstand fra dem. Dette vil være essensielt for å forstå rammene for møtet mellom de ulike problemdefinisjonene, noe jeg vil drøfte både i dette og i neste kapittel. Sexselgernes uttalelser er viktige for å gi innsikt i hvordan effektene som blir produsert av de overordnede problemdefinisjonene kan oppleves.

Sentrale spørsmål fra Bacchi vil være hvilke forutsetninger og antakelser som ligger bak sexselgernes problemrepresentasjon, hvorvidt deres problemrepresentasjon representerer en konkurrerende problemrepresentasjon, eller motdiskurs, til den rettslige problemforståelsen og politiets problemforståelse. Dette vil bli gjort i lys av hvilke subjektiveringseffekter de overordnede problemdefinisjonene har hatt for hvordan de som selger seksuelle tjenester definerer sin subjektive posisjon. Jeg vil i dette kapitlet bruke sitater fra informantene på en måte som skaper mest mulig flyt ut ifra tema. Dette innebærer at de ulike sexselgernes uttalelser vil bli brukt om hverandre, med tydelige henvisninger til hvem som sier hva.

6.2 Sexselgernes fremstilling av prostitusjon

6.2.1 "Det er jo arbeid. Jeg bare bruker en annen del av kroppen"

Sexselgerne er, i motsetning til politiet, ikke bundne av noen overordnede rammebetingelser som legger føringer for hvordan prostitusjon skal oppfattes. De er allikevel en del av diskursen som er gjeldende i det norske samfunn, og må forholde seg til hvordan prostitusjon anses av resten av samfunnet og de rammene de overordnede problemdefinisjonene produserer. Disse rammene består av myndighetenes problemdefinisjon, som jeg gikk inn på i kapittel 4, og politiets problemdefinisjon, som jeg gikk inn på i kapittel 5. Disse problemdefinisjonene knytter de til egne erfaringer og oppfattelser, noe som kan føre til at deres egen fremstilling av prostitusjon blir mer nyansert enn den til politiet. Mens lovverket er nøytralt i forhold til ulike former for prostitusjon og egenskaper ved de som selger seksuelle tjenester, som for eksempel kjønn og etnisitet, viser politiet en noe mer differensiert holdning til prostitusjonsmarkedet. Det som kjennetegner sexselgernes fremstilling er at de tar denne differensieringen enda lenger. Det å ville fremheve forskjellene mellom det «de gjør» og det «de andre gjør» kan ha en rekke funksjoner og formål, noe jeg vil komme tilbake til senere. Flere av de jeg intervjuet la også vekt på at de ikke definerte seg selv ut ifra sin rolle som sexselger, men at de også var vanlige kvinner med liv ved siden av det faktum at de solgte seksuelle tjenester. Dette gjorde de for eksempel gjennom å trekke frem kjærlighetsforhold, andre jobber de hadde ved siden av, hobbyer og skole. De var ikke "bare" sexselgere, på samme måte som en som jobber i politiet ikke "bare" er politi, eller en mor "bare" er mamma.

Jenny snakker om veien inn i prostitusjon som en «karriere» og at det å selge seksuelle tjenester må anses som en jobb som alt annet.:

Jeg hadde faktisk tenkt på det i mange år. [...] det fantes visst bordeller i Oslo. Det visste jo ikke jeg. Hadde jeg visst det så hadde jeg troppa opp der noen år tidligere [...] Nei, så.. jeg hadde bare tenkt å teste det ut en helg da, for da bodde jeg litt i Oslo. Så.. googla jeg da, og fant frem og ringte dit da, også det var resepsjonisten som tok telefonen og.. ja, om jeg kunne få noe.. at jeg kunne tenke å prøve meg.[...] Jeg var jo glad i sex og jeg hadde litt sånn.. tente jo litt på det. Det kommer en fremmed mann og som til og med vil betale og.. Det var en litt sånn spennende tanke. Og i starten og så synes jeg at det var.. jeg fikk jo mye ut av det i starten, men så blir det liksom ikke så spennende lenger, da. Så går det over til en sånn jobbfase da.

Hun startet altså med å selge seksuelle tjenester på et bordell i Oslo, men jobber fra en leilighet nå. Under intervjuet trakk hun også frem at hun hadde et godt forhold til sin familie og at det ikke var dårlig økonomi eller andre forhold som presset henne inn i prostitusjon. Jenny definerte seg selv som en sexarbeider, og ønsket at rettighetene til de som solgte seksuelle tjenester skulle styrkes, eller at de i hvert fall skulle få de samme rettighetene som alle andre som jobbet i legitime arbeidsmiljøer. Sexarbeidere legger ofte mer i sitt arbeid enn kun "salg av sex" eller "salg av kropp", og trekker frem andre funksjoner knyttet til jobben enn kun det seksuelle (Sanders 2006: 102). På den måten gir de ikke bare et alternativt og mer positivt syn på eget arbeid, men også et alternativt syn på de som kjøper seksuelle tjenester av dem. Selv om hun selv fremstiller det å selge seksuelle tjenester som en jobb, og at mange har valgt det selv, legger hun vekt på at det også finnes de som ikke vet sitt eget beste.

De fleste har valgt det selv. Selvfølgelig, noen vet hva de gjør og noen vet ikke sitt eget beste, men samtidig da, de som ikke vet sitt eget beste.. det er jo ofte gjeldende på andre områder i livet og da. Vet du ikke ditt eget beste, så vet du ikke ditt eget beste. Og da havner du i situasjoner på andre arenaer i livet som ikke er bra, som for eksempel narkotika eller destruktive forhold eller.. i det hele tatt da. [...]

Dette kan minne om utsagnet til Olav fra kapittel 5, om at enkelte mennesker ikke vet sitt eget beste, og at en regulering av personer i prostitusjon derfor er nødvendig. Dette

utsagnet kan gi uttrykk for en skadereduserende tilnærming til prostitusjon. Jenny henviser her til hvordan folk som ikke "vet sitt eget beste" vil ta dårlige valg i livet uavhengig av om dette valget er prostitusjon eller andre former for atferd som kan være skadelig for vedkommende. Dette har med andre ord ikke noe med selve prostitusjonen å gjøre, men med at de generelt ikke klarer å ta gode valg. At det fantes "useriøse aktører" på prostitusjonsfeltet var også noe Lise tok opp, og hun fremstilte dette som en gruppe hun selv ikke ville assosieres med:

Det er så mye rart, de bruker dop og er useriøse stort sett de som jeg har møtt da. Det er veldig få seriøse norske jenter på markedet. Så det er liksom sånn, det er så mye tull at jeg orker ikke drama og pluss at det er veldig mange som selger sex som ikke gjør det så veldig ofte.. som kanskje.. som er mer eller mindre økonomisk tvunget til det, som også er norske, da, som ikke har styring på økonomien i det hele tatt og må på en måte selge sex for å klare seg over sånne kneiker når de skal ha depositum til leilighet og sånn.

Måten Lise skaper et klart skille mellom hvordan "andre" og hun selv selger seksuelle tjenester, kan minne om det Foucault betegnet som "dividing practises" (Bacchi 2009: 16). Gjennom å produsere et hierarkisk skille mellom den "riktige" måten å selge seksuelle tjenester på og den "gale" måten, produserer hun en gruppe som er ansvarlige for at prostitusjon får et dårlig rykte. Samtidig uttrykker flere av mine informanter at de godt kan forstå at andre ikke kan begripe hvorfor de velger å selge seksuelle tjenester frivillig:

Jeg skjønner også andre siden av saken at folk sier at.. «Nei, det tror jeg ikke noe på, at folk kan trives med det herre her, for det går ikke an. Jeg kunne aldri ha tenkt meg det. Jeg kunne aldri tenkt meg noe mer nedverdigende enn å selge sex til en annen mann. [...] Selv om det høres helt fjernt ut i deres hode, så kan ikke de vite hva som er oppi hodet til andre. Nei. Det blir det samme som å si at «det går ikke an å være homo, for jeg kunne aldri tenke meg å ha sex med en mann», hvis du er mann da. Det går ikke an, da er du homo. Og det må være noe.. de må være syke. Ikke sant? Det blir jo litt det samme..(Jenny)

Valg og grad av frivillighet er sentrale elementer i dette utsagnet. Selv om hun sier at prostitusjon ikke er for alle, og at hun kan forstå hvorfor det å selge seksuelle tjenester av

eget valg kan virke utenkelig for mange, så kan de allikevel ikke overføre dette til henne. Det blir å tvinge subjektive holdninger og følelser over på et annet menneske som du ikke vet noe om. Også Hanna ga tydelig uttrykk for at dette er noe hun har valgt frivillig, og at den typen prostitusjon som hun drev med burde anses som arbeid: *"Det er jo arbeid, slik jeg ser på det, på lik linje med [alt annet]. Jeg bare bruker en annen del av kroppen."* (Hanna).

Alle informantene mine er imidlertid klar over at det ikke er alle som har valgt å selge seksuelle tjenester frivillig, og at det derfor burde skapes et sterkt skille mellom frivillig og tvungen prostitusjon. En slik oppfatning går på mange måter overens med politiets problemdefinisjon, og hvordan de opererer ut ifra de ulike faktorene som kan være indikatorer på sårbarhet eller utnyttelse, som jeg gikk inn på i kapittel 5. Selv om det var uenigheter blant de jeg intervjuet i politiet om hvorvidt det å selge seksuelle tjenester kunne være frivillig, så var alle under den oppfattelsen at det eksisterte ulike grader for utsatthet. Marthe skulle ønske at det fantes en ordning der de som uten tvil solgte seksuelle tjenester av fri vilje kunne fått et slags bevis for dette, slik at politiet ikke lenger trengte å kontrollere dem. På den måten kunne også kundene blitt mer bevisste på at ikke alle som annonserer for seksuelle tjenester på internett gjør dette av fri vilje.

Disse utsagnene går inn under den rettighetsbaserte ideologiske tilnærmingen til prostitusjon, og har en tydelig juridisk tilnærming til feltet. Dersom prostitusjon anerkjennes som arbeid, kunne de fått flere rettigheter i samfunnet og fått tilgang til de godene som det legitime arbeidsmiljøet har.

Flere av mine informanter argumenterte også for at så lenge det finnes folk som er villig til å betale for seksuelle tjenester, så vil det finnes folk som er villige til å selge seksuelle tjenester:

... they can't expect people to not go and buy sex, because they will never stop. They have different reasons, you know? It can be helpful for them. And many times it's not just about sex. It can be good for them psychologically. Imagine the people who have been moving all their life and when they call they can have a nice time, with a nice looking girl, nice body and that treats them nice. Make them feel good, you know? And when they leave they feel different. They feel a little proud, you know? And that is a good feeling also for me, that I do a good job. To make somebody else feel happy.
(Sophia)

Sophia uttrykker her en viss yrkesstolthet rundt det å kunne gjøre noen andre glad, og at det ofte ligger mer i det å ville kjøpe seksuelle tjenester enn kun selve sexen. Dette går inn under et funksjonalistisk perspektiv, som jeg gikk inn på i kapittel 4, der det anses som urealistisk og uriktig å kriminalisere kjøp (og salg) av seksuelle tjenester, fordi "... det ligger i så mange menns natur" (Hanna). Sexselgernes fremstilling av kundene som kom til dem kan også ses på som en måte å vise at det gikk an å selge seksuelle tjenester på en "ordentlig" og trygg måte:

... det er veldig trygt å drive med det her og alle som kommer er kjempesnille, sånne businessmenn og forskjellig.. ja, alle.. masse sånne fine yrker, liksom, skuespiller og finansfolk og sikkert mange kjendiser som ikke (jeg) har helt oversikt over liksom. Men det er veldig hyggelige mennesker som kommer, så.. ja, jeg er veldig fornøyd med det.
(Lise)

Menn som kjøper seksuelle tjenester presenteres ofte som kvinnemishandlere i en eller annen form, noe som igjen gjør kvinnene som selger seksuelle tjenester til ofre (Sanders 2006: 99). Lises utsagn kan i dette tilfellet tolkes som en motdiskurs til denne kundeoppfatningen, gjennom å uttrykke hvor trygt det er å selge seksuelle tjenester og hvor snille og flotte de som kommer til henne er. Den gruppen hun beskriver er ikke avvik i samfunnet, men menn i høye og respektable stillinger. Hvilke kunder kvinnene får er imidlertid tett knyttet opp til hvordan de velger å "sile ut" hvem som kan kjøpe seksuelle tjenester av dem. En slik "siling" baserer seg ofte på alder, etnisitet, atferd og holdninger i forhold til selve forhandlingene rundt kjøpet (Sanders 2006: 109). Kvinnene jeg intervjuet var veldig klare på hvem de ønsket å selge seksuelle tjenester til, og hvilke kunder de ikke tok. Dette baserte seg både på tidligere erfaringer, men også ut ifra fordommer rundt hvem som ble ansett som "gode" eller "dårlige" kunder. "Gode kunder" er kunder som oppfører seg fint, er renslige, ikke spør om noe mer enn avtalt og som ikke prøver å prute på prisene. Den høye prisen kvinnene jeg intervjuet tok for tjenestene sine, var også en måte å sile ut hvem som kontaktet dem. Denne utsilingen skal også minimerer sjansen for å bli utsatt for voldelige hendelser (ibid.).

Samlet sett uttrykte mine informanter et funksjonalistisk perspektiv på prostitusjon, og argumenterte for at enkelte former for prostitusjon burde anerkjennes som arbeid. Verken

de eller kundene deres kunne bli ansett som "avvik", siden selve transaksjonen ble gjennomført av to voksne mennesker. De uttrykte at det finnes mange måter å selge seksuelle tjenester på, og ikke alle gjør det på den "riktige" og trygge måten.

6.2.2 "Problemet" med prostitusjon

Sexselgerne skiller mellom den problemdefinisjonen som produseres av lovverket, og den som produseres av politiet. Bak denne problemoppfattelsen ligger det en forforståelse om at det er stor forskjell mellom de som selger sex, noe som er sterkt knyttet til grad av frivillighet. De som gjør dette av egen fri vilje burde slippe å bli kontrollert av politiet og heller ta kontakt selv dersom det er noe, mens de som kan være utnyttet eller tvunget til å prostituere seg bør prioriteres. De argumenterer altså for at det skal skapes et faktisk skille, både i lovverket, og blant de i politiet, mellom de ulike typene for prostitusjon.

Et gjennomgående argument går derfor mer ut på at det er selve lovverket som bør endres, og at de ikke kan klandre politiet for å håndheve det lovverket som foreligger: «De må jo følge loven, på en måte, det er jo det politiet *gjør*. Men man skulle jo helst se at loven ble endret, at de kunne følge en annen lov, ikke sant? (Marthe). Blant mine informanter var det en utbredt motstand mot både sexkjøpsloven og hallikparagrafen, mens menneskehandelsparagrafen representerte den loven som ikke trengte noen endringer, og ble ansett som den loven de i politiet burde prioritere.

Sexselgernes problem med prostitusjon er kort sagt at lovverket og politiet ikke differensierte mellom de ulike formene for prostitusjon i stor nok grad, slik at de ble trukket inn i en problemforståelse som de ikke kjente seg selv igjen i eller ville assosieres med. De ga klart uttrykk for at menneskehandel og prostitusjon var to vidt forskjellige ting, og at dette skillet ikke kom tydelig nok frem i dagens diskurs. At den typen prostitusjon de driver med skal gå inn under de samme lovene, og under samme diskurs som de som selger seksuelle tjenester på gaten, eller som har blitt utsatt for menneskehandel eller hallikvirksomhet, virker helt utenkelig for dem. Dette kom for eksempel frem under intervjuet med Marthe da vi snakket om politiets praksis på prostitusjonsmarkedet:

Marthe: Hmm.. jeg føler på en måte at politiet fokuserer på de utenlandske.. og menneskehandel og.. den pakken der. Men det jo selvfølgelig vært veldig synd da, om

de hadde sagt ifra til styret her.. ehm, at jeg drev med det. Men nå er ikke jeg registrert i denne leiligheten da. Det er kjæresten min som eier den.. og han eier jo.. og han er jo klar over hva jeg driver med.

Hilde: Mhm.. du er ikke redd for at han skal bli tiltalt for hallikvirksomhet da?

Marthe: Nei, det er jeg ikke [...] jeg tror ikke han har tenkt på det engang. Det virker bare så fjernt liksom.

At kjæresten, som eide leiligheten som hun solgte seksuelle tjenester fra, kunne bli tiltalt for hallikvirksomhet hadde ikke falt henne inn før jeg tok det opp. Og selv da tvilte hun på at det kunne skje. Lovverket og politiets prioriteringer var ikke rettet mot den måten hun solgte seksuelle tjenester på, men mot «utenlandske, menneskehandel og den pakken der». Flere av mine informanter uttrykte allikevel at lovene, da spesielt hallikparagrafen og menneskehandelsparagrafen, kunne være positivt for noen sexselgere, da først og fremst de som enten blir utnyttet eller de som "ikke vet sitt eget beste", men kun dersom lovverket ble anvendt på "riktig måte" av politiet. Slik jeg tolker deres uttalelser var "riktig måte" å håndheve lovverket på en måte som differensierte mellom de ulike formene for prostitusjon basert på grad av tvang og utsatthet.

6.3 Mangel på differensiering?

6.3.1 Norskhet som ressurs og garanti

En effekt produsert av den nåværende diskursen er at norske sexselgere på innemarkedet ikke blir kontaktet av politiet i like stor grad som utenlandske sexselgere, grunnet antakelser knyttet til sannsynligheten for utnyttelse, som jeg beskrev i kapittel 5. Norske sexselgere på innemarkedet regnes også som mer ressurssterke enn utenlandske, blant annet fordi de har gode nok språkkunnskaper til å kunne henvende seg til hjelpetiltak eller politiet dersom de skulle ha behov for dette. Ut ifra politiets problemdefinisjon, er ikke norske sexselgere like utsatt for menneskehandel i tilknytning til prostitusjon, noe som påvirker hvor politiet velger å fokusere sine ressurser: "Det er jo *null* fokus, og det har det jo heller aldri vært på de norske. Jeg kjenner ikke *en* sak jeg som går på menneskehandel hvor vi har hatt kontakt med

norske prostituerte.” (Morten). Morten utelukker altså ikke at det *kan* forekomme menneskehandel blant norske kvinner, bare at det ikke har blitt opprettet noen menneskehandelssak som involverer norske ofre for menneskehandel i tilknytning til prostitusjon på det tidspunktet da jeg intervjuet ham.

At norske sexselgere ikke prioriteres i like stor grad av politiet som utenlandske sexselgere, er noe både selgerne og kundene vet, ifølge de sexselgerne jeg intervjuet. Norske sexselgere har derfor mulighet til å kreve mer penger for tjenestene sine, fordi de kan tilby et mer diskret miljø for kundene, der kundene ikke trenger å være like engstelige for å bli tatt for kjøp av seksuelle tjenester. Dette innebærer dermed at norske sexselgere også kan ta færre kunder, siden de tjener mer per kunde. Mange har faste kunder og er ikke helt avhengige av å annonsere like ”aggressivt” som utenlandske sexselgere som ofte kun er i Norge i en begrenset periode. Ifølge Jenny annonserte hun mer «etter behov», der hun la ut en annonse som hun fremstilte som ny, fordi nye sexselgere var mer populære blant kundene. Til tross for at norske sexselgere på den måten kan ha fått det enklere, eller ikke har opplevd noen nevneverdige endringer som en følge av lovverket og politiets prioriteringer, uttrykker de allikevel en frustrasjon rettet mot lovverket og de signalene den sender. Denne frustrasjonen er, som nevnt ovenfor, i all hovedsak rettet mot hallikparagrafen og sexkjøpsloven, men også mot hvordan menneskehandelsparagrafen anvendes og hvordan menneskehandel ofte blir knyttet opp til prostitusjon. Blant annet gir de uttrykk for at sexkjøpslovens grunnlag er svakt og grunner i moral og at den er diskriminerende mot de som selger seksuelle tjenester.

Lise: ...jeg mener det er helt forkastelig fordi det diskriminerer oss som selger sex, liksom. De fratar oss rettigheten over å bestemme over sin egen kropp, da. Også er det en veldig vag paragraf, liksom. Altså man kan lese så mye inn i den paragrafen, som går helt fra å få spandert en middag på byen og så ha sex fordi man har fått betalt, liksom, og så.. det går jo ikke bare på de som selger sex til hverdags hvis man skal se på det sånn som paragrafen er skrevet. [...] hvis jeg skal betale skatt av en halvveis kriminell situasjon da, så blir det helt feil.

Disse uttalelsene gir uttrykk for at forbudet mot kjøp av seksuelle tjenester handler om moral, heller enn hva som er faktisk rett og galt. For dem er altså det presenterte problemet at myndighetene innfører en lov som ikke har noen annen hensikt enn å virke moralsk veiledende ut ifra en subjektiv mening om at det å kjøpe sex er galt. De setter dermed spørsmålsteget ved lovens legitimitet ved å hevde at loven baserer seg på feilaktig grunnlag. I tillegg sender loven blandede signaler i forhold til sexhandelen, siden den involverer sexselgerne i en halvveis ulovlig handling. Dette presenterer sexselgerne som provoserende fordi den også retter seg direkte mot dem, siden et uttalt mål er å redusere etterspørselen: "det å skulle skremme etterspørselen da, synes jeg bare er provoserende for.. vi gjør det allikevel.» (Jenny). Signalene som sendes kan derfor oppleves som uklare og selve loven kan oppfattes som "vinglete", noe Marthe gir uttrykk for:

"Det er jo litt sånn «Andebylov», spør du meg da. At noen har kommet opp med den ideen overhodet synes jeg er veldig spesielt. Og at det er godkjent og at det faktisk er en lov. Ja, nei jeg skjønner ikke. Jeg synes det er veldig barnslig egentlig. [...] Jeg synes jo de kunne bestemme seg, det virker jo veldig som en sånn vinglete lov.. at de ikke klarer å liksom.. jeg forstår ikke hvorfor det er lov å selge sex, men ikke lov å kjøpe. Hvorfor kan de ikke enten lovliggjøre begge deler, eller «ulovliggjøre» begge deler. Jeg synes de burde ha én lov. Men jeg er selvfølgelig glad for at det er lov å selge, men det er jo i veldig liten grad det faktisk lar seg gjøre da, med tanke på at du ikke har lov til å leie noe sted sånn basically. Du må jo kjøpe ditt eget hus hvis det skal være 100% da. Hvis du skal være helt trygg..» (Marthe)

Marthe kaller forbudet mot kjøp av seksuelle tjenester for en barnslig "Andebylov", og at det hadde vært bedre om politikerne kunne bestemt seg for om de ville gjøre salg og kjøp lovlig eller ulovlig. Her stiller Marthe sexkjøpsloven opp mot hallikparagrafen, og hvordan disse begrenser måtene hun kan selge seksuelle tjenester på. Selv om hun har lov til å selge, er det kun på få arenaer der hun kan gjøre dette på det hun kaller en "trygg" måte. At "trygg" i denne sammenhengen betyr "trygg fra politiet" sier noe om hvordan sexselgerne oppfatter sin relasjon med lovverket og politiet.

Allikevel så har ikke loven hatt noen spesielle negative effekter for de norske sexselgerne jeg intervjuet. Snarere tvert imot nevner flere av dem at loven har hatt positive effekter for dem:

«... etter loven kom så har de [kundene] hatt mye mer respekt og det er liksom en helt annen kundegruppe. Det er kunder med mye penger og ressurser som kommer.. sånn som før loven på bordellet og sånn så var det alt fra mafia og utlendinger.. sånne som behandla deg skikkelig dårlig, liksom, mens etter loven så har jeg bare hatt positive erfaringer, stort sett, så det er en endring i kundegruppa for det bedre for meg i hvert fall.» (Lise)

Disse positive endringene som Lise nevner kan også komme av at hun har byttet arena siden loven kom, fra bordell til leilighet, men selv hevder hun at det kommer av at norske jenter har blitt mer ettertrakta siden sexkjøpsloven ble innført, siden det antas at norske jenter ikke blir utsatt for overvåkning på samme måte som utenlandske. Videre sier hun at:

«... det med loven gjør det kanskje bedre for oss på innemarkedet som sitter godt i det da, at vi kan ta en høyere pris ved at vi er norske og.. de har den tryggheten når de kommer hit. Så vi kan ta bedre betalt og få bedre gjester, kan velge mellom de vi vil ha liksom.»

Problemet med sexkjøpsloven går altså ikke ut på at den gjør det vanskeligere for de norske som selger seksuelle tjenester – da spesielt ikke for de som «sitter godt i det» -, men at den sender ut signaler som kan stigmatisere sexselgerne ytterligere ved at de involveres i en handling som er ulovlig. Egen agenda må også tas i betraktning her, siden det kan tenkes at etterspørselen etter seksuelle tjenester kan øke dersom sexkjøpsloven blir avvirket. Det er i tillegg naturlig å ville normalisere og kontekstualisere egne handlinger overfor andre mennesker, da kanskje spesielt i forhold til noe som er såpass stigmatisert som det å selge seksuelle tjenester. Dette gjorde blant annet mine informanter gjennom å vise til hvor forskjellig det de gjorde var fra det andre sexselgere og ofre for menneskehandel gjorde.

Det at politiet ikke har noe fokus på de norske, er noe de norske sexselgerne jeg intervjuet anser som utelukkende positivt, fordi det «tross alt ikke er de som trenger hjelp». At politiets fokus ligger på de utenlandske synes de er helt riktig, fordi de antok at det var mer sårbarhet, utnyttelse og menneskehandel blant denne gruppen. På dette punktet var altså de norske sexselgerne jeg intervjuet delvis enige med de jeg intervjuet i politiet; nemlig at det er den organiserte kriminaliteten, med unntak av noen former for hallikvirksomhet, som

er ”problemet”. Mens sexselgerne presenterte prostitusjon som nyansert, så presenterte de ofre for menneskehandel uten noen form for nyanser. Ofre for menneskehandel representerte de ”ideelle ofrene” som burde få politiets fulle oppmerksomhet. Igjen, så må egen agenda tas i betraktning, da det er til mine informanternes interesse at fokuset trekkes vekk fra dem selv.

Det er ikke alltid er lett å identifisere hvem som kan være offer for menneskehandel, men det er, som jeg sa i begynnelsen av dette kapittelet, ofte antatt at norske ikke er like utsatt for menneskehandel enn andre, så kan det å være norsk anvendes som en ressurs av norske sexselgere:

«... så lenge man ikke går til en norsk en så har man ingen garanti. Så.. ja, det er nok litt vanskelig for kundene, men det er jo sikkert mange som ikke bryr seg noe særlig om det fordi de vet ikke nok og har ikke nok fakta om hva menneskehandel innebærer da, i det hele tatt.» (Lise)

Det finnes en rekke grunner til at norske sexselgere kan dra nytte av at fokuset rettes mot utenlandske sexselgere. Det kan føre til mindre fokus rettet mot norske, mindre konkurranse, mindre press til å senke priser og utføre flere typer seksuelle tjenester. Dette gir dermed også mer rom for å bli ansett som en aktør heller enn et offer. Også i Sverige har de registrert lignende tendenser i måten politiet skiller mellom utenlandske og svenske sexselgere med grunnlag i en antakelse om at de utenlandske sexselgerne i større grad er utsatt for tvang og er generelt mer sårbare (Siring 2008: 343). Flere av mine informanter uttrykte på bakgrunn av dette at de burde få tildelt en eller annen form for ”bevis” for at de solgte seksuelle tjenester frivillig:

«... ja, for det er litt sånn at man burde fått et «sertifikat» da, på at man ikke har bakmenn. At man kan bli avlyttet av politiet og at de ser at «her er det ikke noe», altså «hun bor bare hos kjæresten sin, og han er bare okey med det hun driver med og det er liksom ikke noe hallikvirksomhet», det er ingen som tvinger meg inn i prostitusjon. Så kunne jeg fått et sertifikat på at da er jeg «ok», da er jeg grønn, da er jeg norsk, da driver jeg med dette frivillig. Og det syntes jeg kunne ha vært en god løsning på alt egentlig. At man bare blir «godkjent» på en måte. At de får lov til å, ja

for eksempel avlytte deg og spane på deg, i en så og så lang periode, også gir de deg «grønt lys» til å holde på.» (Marthe)

Igjen så går uttalelser som dette inn under en juridisk og rettighetsbasert tilnærming, der bestemte grupper skal tildeles visse rettigheter dersom de selger seksuelle tjenester på den "riktige" måten, noe som igjen oppfordrer til et differensiert fokus på prostitusjonsmarkedet. Dette selektive fokuset fra politiets side kan imidlertid oppfattes som urettferdig blant de utenlandske sexselgerne, siden de kan oppleve de omvendte effektene av det de norske opplever igjen. Utenlandske sexselgere kan oppleve denne forskjellbehandlingen som urettferdig og diskriminerende, som jeg gikk inn på i kapittel 5. Mer fokus på dem fra politiets side, mer konkurranse, lavere priser og et press til å utføre flere seksuelle tjenester som de kanskje ikke ville gjort i et mindre presset marked. Under slike pressede forhold, kan de utenlandske sexselgerne føle seg mer utsatt, ikke bare i forhold til voldelige kunder, men også i forhold til politiet.

Sophia: I think the police close their eyes for the Norwegian girls in the hotels and in the Oslo market. And it's easier for them to rent through companies and pay taxes. They are making a lot of money.

Hilde: So you think the Norwegian girls have it a bit easier?

Sophia: Yeah. Because they can rent easier and pay taxes. The police try to close their eyes. Because they know what is going on and also maybe because they [norske sexselgere] are paying taxes, you know?

Sophia var veldig opptatt av at de norske sexselgerne kunne betale skatt, selv om hun også i prinsippet kunne ha gjort dette siden hun har norsk statsborgerskap. Med ett unntak var det ingen av de sexselgerne jeg intervjuet som betalte skatt for salget av seksuelle tjenester, selv om flere av dem uttrykte at de ønsket å gjøre det. Sophias uttalelse uttrykker en oppfatning om at norske sexselgere anses som mer godtatt og legitimt blant de som jobber på hoteller, utleiere og politiet, noe som gjør igjen det enklere for dem å selge seksuelle tjenester. På den måten kan disse delene av samfunnet produsere og reproducere et skille mellom utenlandske og norske sexselgere, der én gruppe gis flere fordeler enn den andre. Hennes problemforståelse når det kommer til prostitusjon er imidlertid den samme som den til de

etnisk norske sexselgerne jeg intervjuet, nemlig at lovverket og politiet ikke differensierer *nok* mellom de ulike formene for sexsalg og sexselgere.

6.3.2 «Man kan ikke hjelpe noen som ikke vil ha hjelp»

Hvilke tanker har sexselgerne til det uttalte "ideelle offer" som er tilknyttet til prostitusjon, og kjenner de seg selv igjen som et offer? Siden kampen mot menneskehandel kan ses på en parallell med kampen mot prostitusjon, blir ofte de som selger seksuelle tjenester konstruert som ofre, uavhengig av hvordan de definerer seg selv. De tilgjengelige subjektive posisjonene for de som selger seksuelle tjenester er såpass dikotome at mange av dem jeg intervjuet ikke hadde noen klar definisjon på seg selv i forhold til det å selge sex. Men et offer, ja, det var de i hvert fall ikke. For hva vil det egentlig si å definere seg selv som et offer? På en måte kan det være en befriende ansvarsfraskrivelse å se på seg selv som en passiv karakter i eget liv, men på den andre siden kan denne ansvarsfraskrivelsen påvirke hvordan man fører livet sitt. Offerrollen kan både føre med seg goder, som for eksempel i form av at den frembringer visse rettigheter, men den kan også føre med seg visse forventninger og plikter til personen som blir definert som et offer av et spesielt slag. Det at personer i prostitusjon har behov for "hjelp" i en eller annen forstand, var noe blant annet Jenny oppfattet som sykeliggjøring:

*Og det at.. alt det med at de skal «hjelpe» da. Man kan ikke hjelpe noen som ikke vil ha hjelp. Det blir å sykeliggjøre noe som ikke er sykt. Det kan heller gjøre ting verre. «Oi, trenger jeg hjelp jeg a? Oi. Det visste jeg ikke. Men hvis de ekspertene sier det, så er jeg kanskje syk da?». Men man skal aldri si aldri. Kanskje jeg blir syk om noen år *ler*, men det tror jeg ikke. Og.. nei, rett og slett. Også er det det at det finnes flere sannheter her i verden. Noe som er sant for noen, trenger ikke å være sant for andre. [...] Jeg hadde ikke greid å være lege og sett alt blodet og.. råtne sår og.. ja, det hadde ikke jeg klart da. Men andre synes det er helt greit.*

Jenny sammenligner det å selge seksuelle tjenester med andre yrker som er legitime, men som hun selv ville ansett som uaktuelle for henne og som er farlige eller krevende, som for eksempel soldat, fotvasker, søppelmann, sosionom hos Nav eller lege, men som ikke er ulovlig. Hun ønsker å illustrere at selv om man ikke personlig kunne tenke seg å jobbe med

noe, så kan man ikke si at *ingen* kunne tenke seg å jobbe med det. Det blir å sykeliggjøre det som føles fremmed for en selv. Gjennom å sidestille prostitusjon med det hun anså som krevende eller lite attraktive yrker prøver hun å sette sitt eget arbeid og valg i perspektiv. Hun synliggjør med dette at det ikke er gitt hva prostitusjon skal sammenlignes med og at hun heller vil at det hun gjør sammenlignes med det en lege gjør enn det et offer for menneskehandel eller lignende gjør. En av effektene ved å definere prostitusjon som et offentlig helse- og sosialproblem kan for eksempel være bidra til å infantilisere, altså umyndiggjøre, de som selger seksuelle tjenester. Under denne diskursen blir det kanskje vanskeligere å «løsrive» seg fra stempelen som «offer» så lenge det for eksempel finnes hjelpetiltak som underbygger denne diskursen gjennom sin skadereduserende tilnærming til prostitusjonsmarkedet. Disse tiltakene er selvfølgelig til stor nytte for mange av de som selger seksuelle tjenester, men selve deres eksistens kan også styrke antakelsen om at alle som selger sex er ofre (Skilbrei 2011: 494).

Selv ikke Hanna, som hadde blitt presset til å begynne med å selge seksuelle tjenester av kjæresten, ville se på seg selv som et offer. I stedet vektla hun at den endelige avgjørelsen for å begynne med å selge seksuelle tjenester var hennes, og at hun klarte å komme seg vekk fra kjæresten til slutt. Dette viser til en motvilje til å kalle seg selv for offer. Flere av mine informanter tar også avstand til utsagn om at det de gjør er salg av "kropp":

«Også sier han [navngitt politiker] jo også at det er salg av kropp, og det er jo ikke det det er. Det er salg av seksuelle tjenester, og det er jo noe helt annet enn å bare selge en kropp. Det tar jo fra deg intellekt og din egenverdi og avgjørelsevne da, når man sier at det er salg av kropp.» (Lise)

Lise ønsker at andre skal anerkjenne hennes rett til å velge selv, og å bli sett på som en aktiv aktør i eget liv. Hun stiller seg derfor sterkt kritisk til offerrollen. Sexselgerne jeg intervjuet oppfattet det som problematisk at alle som selger seksuelle tjenester ble ansett som ofre eller potensielle ofre og at det ikke skilles mellom de som har valgt det selv, og de som har blitt tvunget inn i det. Hva vil en slik subjektivering av de som selger sex som «ofre» og ha å si for dem personlig? Offerrollen er en passiv rolle, som indikerer at de som selger seksuelle tjenester ikke er en aktør i eget liv, men et passivt objekt som blir utsatt for urett. Ifølge Hacking (1986: 168) er vi "... not only what we are, but what we might have been, and the

possibilities for what we might have been are transformed.»). Nye kategorier kan altså oppstå når for eksempel folk selv ikke føler at den kategorien de er definert under passer overens med slik de selv oppfatter seg selv som aktør. Det at mine informanter for eksempel kalte seg «gledespike», ”eskorte” og «sexarbeider» er eksempler på subjektposisjoner som de tok i bruk fordi de ikke kjente seg igjen i kategorien ”prostituert” - som mange av dem assosierte med den passive offerrollen. Disse rollene passer bedre under tilnærmingen til prostitusjon som «empowering», som fremstiller hvordan prostitusjon kvalifiseres som faktisk arbeid, og vektlegger aktørrollen til de som velger dette yrket, og hvordan arbeidet potensielt kan være berikende (Weitzer 2011: 7). Denne tilnærmingen kan ses på som en motdiskurs, altså en form for motstand mot den dominante diskursen (Bell 1994: 102).

Dette med fri vilje og valg er noe mange av dem tok opp uten å bli spurt om det. Dette kan tyde på at det er viktig for dem å motsette seg den oppfattelsen de føler at mange har av personer som selger seksuelle som ofre i en eller annen form - om de så er ofre for tvang fra bakmenn eller ofre i den forstand at de mangler gode alternativer til prostitusjon.

Som mine informanter i politiet utdypet, så var det sjeldent at sexselgerne ble glade da politiet kom på døra. At ofre for utnyttelse slenger seg rundt halsen til sine redningsmenn og forteller hele sin hjerteskjærende historie er et hendelsesforløp som er nærmere fiction enn virkelighet. Både Morten og Henrik ga også uttrykk for at det fantes de som solgte seksuelle tjenester frivillig og selvstendig:

”Nei, at det er ikke alle som er som et offer. Altså.. nesten ingen ser på seg selv som offer – i hvert fall ved første omgang – menne vi.. mange av oss andre rundt, tenker på at de som selger kropp er i utgangspunktet et offer. *Det* er ikke mitt inntrykk etter å ha jobbet med det her i så mange år. Det er mange selvstendige jenter der ute som har et bevisst forhold til det her at «dette vil de gjøre». (Henrik)

Dette går ikke overens med den overordnede problemdefinisjonen til myndighetene, som jeg har vært inne på tidligere, men er en kategorisering basert på erfaring fra Henriks side. Olav mente derimot at ingen kunne velge å selge seksuelle tjenester, og selv de som sa at de gjorde det frivillig måtte anses som ofre i en eller annen form, selv om de kanskje ikke var klar over at de var det selv.

I dette kapittelet har jeg drøftet hvordan sexselgerne definerer eget arbeid, og hva som representeres som "problemet" innen deres diskurs. Sexselgernes problemdefinisjon var på mange punkter lik problemdefinisjonene til både myndighetene og politiet.

7 Styringsformer innen prostitusjon

7.1 Innledning

I dette kapittelet vil jeg ta for meg de ulike effektene som er produsert av problemdefinisjonene knyttet til prostitusjonsmarkedet, som jeg gikk inn på i kapittel 4, 5 og 6. Hva er det som anses som problematisk prostitusjon og er det noen former for prostitusjon som ikke anses som problematisk? Hvordan anser sexselgerne politiets virksomhet på feltet, og hvilke opplevde effekter har den hatt for dem? Hvordan kan politiets praksis produsere og forsvare sin egen forståelse av feltet gjennom sin egen virksomhet, og kan feltet forstås på andre måter?

I første del vil jeg drøfte hvordan tillit kan anvendes som en styringsform av politiet, og hvorvidt denne typen styringsform er forenlig med de oppgitte målsettingene til politiet, og hvordan dette kan påvirke relasjonen mellom politiet og de som selger seksuelle tjenester på innemarkedet.

Jeg vil drøfte hvordan politiets "briller", eller "blikk", spiller inn i møtet med folk som kan være utsatt for menneskehandel, og hvordan kampen mot prostitusjon settes opp mot kampen mot menneskehandel. Selv om det er et mål å redusere det totale prostitusjonsmarkedet i Norge, må imidlertid politiet prioritere ut ifra hva som anses som de mest problematiske formene for prostitusjon. Jeg vil derfor gå inn på hvilke effekter dette har for de sexselgerne som faller utenfor kategorien «problematisk» og de som ikke gjør det.

7.2 Tillit og trøbbel

7.2.1 "Når vi kommer blir det trøbbel." – Kan man bygge opp tillit?

Tillit viste seg å være et sentralt nøkkelkonsept hos mine informanter. Mens de i politiet trakk frem hvor viktig opparbeiding av tillit var i forhold til deres arbeid med sexselgere og ofre for menneskehandel, trakk sexselgerne frem hvor viktig deres forventninger til politiet

var i tilknytning til deres tillit til dem. Tillit kan anses som en styringsform som muliggjør deler av politiets kontrollstrategier opp mot prostitusjonsfeltet.

I Handlingsplanen mot menneskehandel (Justisdepartementet 2011: 20) står det at et av målene er å skape tillit til politiet og hjelpeapparatet. Dette begrunnes både med at de som selger seksuelle tjenester må stole på støtteapparatet for å kunne få den hjelpen de har rett på, og fordi tillit kan få formentlige ofre for menneskehandel å fortelle at de er ofre for menneskehandel (Justisdepartementet 2011: 29). Tillit til myndighetene er også viktig blant de som selger seksuelle tjenester for at de skal tørre å anmelde lovbrudd, som for eksempel vold eller ran. Tillit kan altså representere forskjellige ting for de forskjellige aktørene i feltet. I en artikkel som omhandler tillit til politiet knyttes denne tilliten til hvilke forventninger man har til politiets handlinger (Larsson 2010: 7). Tillit kan altså knyttes til hvor forutsigbare politiet reaksjoner er. Det er derfor ikke overraskende at det er "jevnt over større tiltro til politiet hos de som sjelden eller aldri har hatt kontakt med politiet." (ibid.), hevder Larsson. I bladet *Norsk politi* (2009: 8) står det at: "Et effektivt politi er avhengig av å få inn anmeldelser, tips og varsler om hendelser som pågår eller har skjedd, og uten et godt tillitsforhold vil det være vanskelig å få vitner til å stå frem. Tillit og tett kontakt med publikum er en forutsetning for å redusere mørketallene, slik at vi får et riktig grunnlag for våre prioriteringer og handlinger.". Siden tillit antas å være uunnværlig for at politiet kan utøve sin rolle i samfunnet, da kanskje spesielt i forhold til potensielle vitner eller ofre, så er det nødvendig å gå inn på nettopp tillitsforholdet mellom politiet og de som selger seksuelle tjenester.

Tillit avhenger imidlertid av at det finnes en grunnleggende konsensus til det lovverket som håndheves og hvordan den håndheves (Larsson 2010: 16). Uenigheter rundt et lovverk og måten det håndheves på kan svekke tillitsforholdet mellom publikum og politiet. En av politiets utfordringer er derfor å fungere som "meglere" i møte med disse uenighetene. Endringer i det norske samfunn har også ført til endringer i politiets rolle og oppgaver, ifølge Larsson (2010: 17). Det stilles høyere krav til politiet om kompetanse og kunnskap, for eksempel om menneskehandel, og de må forholde seg til flere kulturer og væremåter enn tidligere (ibid.). "De møter innvandrere fra land hvor man frykter eller knapt respekterer politiet og hvor de oppfattes som korrupte." (ibid.). Dette inntrykket kan være vanskelig å

endre på. I forhold til å opparbeide tillit blant utenlandske sexselgere som har en grunnleggende mistillit til myndigheter, så kan dette virke som en umulig oppgave, siden denne delen av markedet, som sagt tidligere, preges av mye rotasjon. Det å opparbeide tillit er en relativt ny utfordring for det norske politiet, da politiets legitimitet nærmest har vært en selvfølge frem til nå nylig (Larsson 2010: 17). Denne tilliten er tett knyttet opp til politiets "omdømme". Omdømme kan defineres som en subjektiv oppfatning av politiet og deres institusjon (Strype 2010: 21). Ifølge Strype (2010:22) kan en institusjons omdømme påvirke tilliten til institusjonen gjennom "hva man oppfatter at andre har erfart – direkte (gjennom kontakt med institusjonen) eller indirekte (f.eks. gjennom medieomtale)". Flere av sexselgerne jeg intervjuet begrunnet sitt inntrykk av politiet med beskrivelser de hadde fått høre fra andre sexselgere, og fra media, siden fåtallet av dem hadde hatt personlig kontakt med politiet. Tillit kan imidlertid også påvirke omdømme, da det å inngi tillit kan bidra til at institusjonen styrker sitt omdømme, dersom forventningene til institusjonen innfris (ibid.). Tillit og omdømme har med andre ord et dialektisk forhold siden de påvirkes av hverandre.

På et generelt plan kan tillit handle om hvordan sexselgere oppfatter politiets rolle. Representerer de en støttespiller, en trussel, en sikkerhet eller en blanding? Blant de i politiet kan tillit innebære at sexselgerne tør å ta kontakt, at de stoler på politiet nok til å anmelde og fortelle «den ekte sannheten» eller at de samarbeider med politiet i for eksempel en straffesak. Mens sexselgernes tillit til politiet kan føre med seg økt rettssikkerhet, kan det også oppleves som en risiko å vise tillit til politiet, noe jeg vil komme tilbake til senere. Samtidig er også politiet avhengig av at de som selger seksuelle tjenester har tillit til rettssystemet for å kunne oppfylle sitt mandat på feltet.

Det er imidlertid en rekke utfordringer når det kommer til å oppnå tillit, og dette presenteres som et problem blant både politiet og de som selger seksuelle tjenester:

Min viktigste rolle er å prøve å få tillit. At de får tillit til det norske apparat. At norsk politi ikke nødvendigvis er slik som politiet i det lander som de kommer fra. For vi får høre det når vi er det, at «politiet er ikke til å stole på». Så min oppgave er rett og slett å dra derfra med et håndtrykk, og at de har det ålright. Og ikke bare politiet, men da snakker jeg om hele støtteapparatet. (Henrik)

Henrik jobber operativt og er en av de som jobber oppsøkende på innemarkedet. At han trekker frem skapelsen av tillit som en av politiets viktigste oppgaver på feltet, er derfor ikke overraskende. Samtidig uttrykker han bekymring når jeg spør ham om hvordan kontakten deres er med de som selger seksuelle tjenester på innemarkedet:

Henrik: ... når vi drar ut, og prøver å kamuflere den at «du må faktisk flytte ut, fordi at jeg har vært her.» - for det er jo dilemmaet vårt, at vi er der både med sånn «her er et telefonnummer, og du kan huske det, du kan skrive det ned og ta kontakt med meg når du vil, jeg er åpen 24 timer i døgnet», men allikevel når jeg kommer.. så har jeg et budskap om at de må flytte ut også. Og at de da kanskje mister depositumet sitt, noe som gjør at det litt vanskelig å jobbe akkurat i den der og få.. nei, det blir ofte bare trøbbel når vi kommer.

Hilde: Ja.. Synes du det er vanskelig?

Henrik: Ja, det er klart det er et dilemma det. Og jeg skjønner det godt også. Altså det blir jo.. trøbbel når vi kommer – og det skal jo ikke være det. Vi er jo de.. vi skal jo være snille. Vi er jo de dem kan ringe til. Såe... Ja, det er dilemmaet det.»

Denne uttalelsen beskriver noe sentralt i utfordringen knyttet til å bygge opp tilliten mellom politiet og de som selger seksuelle tjenester. På den ene siden så ønsker politiet at de skal stole på dem og ta kontakt dersom de har behov for det, men på den andre siden så innebærer denne kontakten i forbindelse med Operasjon husløs at de er nødt til å flytte ut. Så selv om de i politiet sier at Operasjon husløs som metode kan forsvares, så har den også noen negative effekter på forholdet mellom de i politiet og de som selger seksuelle tjenester. I tilfeller der Henrik sier at det ikke er noen som helst mistanke for menneskehandel eller press, så kan politiet gi sexselgeren litt lengre tid til å kunne si opp selv, slik at det er større sannsynlighet for at vedkommende skal få tilbake depositumet sitt. «Og det er særlig i de tilfellene hvor vi er helt trygge på at – eller så trygge som vi kan være da – at det ikke er noen form for press. At de har en historie, kanskje kjenner vi til dem fra før, vi har en god historie på de. Så gjør vi det så smidig som vi kan. Og det er nettopp fordi vi ønsker å gi noe tilbake, for at dem gir oss noe tilbake. Det skal ikke bare være trøbbel når vi kommer.» (Henrik). Det Henrik gir uttrykk for her er oppfattelsen om at politiet ønsker å være en støttespiller, og kan utøve skjønn for at begge parter skal gå derfra med, ut ifra nåværende

diskurs, best mulig resultat. Politiet er avhengige og har som mål å skape tillit, ikke bare for egen del, men også for sexselgernes del. Men her setter rammebetingelsene, som lovverk og handlingsplaner, bak interaksjonen rammer for de formene denne kontakten kan ha. De diskursive effekter som blir produsert av disse rammebetingelsene setter grenser for sosial intervensjon gjennom å begrense hva som kan tenkes og hva som kan sies. Selv om politiet kan utøve en viss form for skjønn, slik Henrik beskriver, så er de allikevel satt innenfor de rammene som den nåværende diskursen skaper. Hvordan forventes det at de som selger seksuelle tjenester skal reagere på møtet med en myndighet som har signalisert en grunnleggende holdning om at det du gjør ikke skal aksepteres?

Sophia, en latin-amerikansk kvinne med norsk statsborgerskap, beskriver et ganske annet bilde av interaksjonen mellom politiet og sexselgere i tilknytning til Operasjon Husløs. Slik beskriv hun sitt første møte med politiet:

The first time it was ok.[...] first come one man up first and then come a police woman afterwards. And eh.. normally they try to scare you. Other times - I had a boyfriend - and she would try to scare me with saying she would tell my boyfriend, so that I would stop to work.

Hilde: They tried to scare you?

Sophia: They tried to scare me so that I would not work from my apartment when I was staying with my boyfriend. My boyfriend didn't know. And I think that was very disrespectful because everybody can do what they want with their body if it's okey with you. I'm not a kid, you know? But she was like.. all the time checking up if I was working or not. So then.. she wanted to have control over me. Totally. For a while. But they were not impolite. But the woman.. it was like personal for her.

Dette kan både beskrive hvordan det kan oppstå diskrepanser mellom det politiet ønsker at dette møtet skal oppleves for de som selger seksuelle tjenester, og hvordan de faktisk blir oppfattet. Det som politiet kan anse som "hjelp" ble ikke ansett slik av Sophia. Kvinnen som Sophia beskriver kan ha handlet ut ifra det hun anså som i beste interesse for Sophia, og i overenstemmelse med lovverket og politiets mandat, mens Sophia opplevde det som kontrollerende og lite respektfullt. Dette betyr altså at dette eksempelet på Operasjon

husløs som Sophia ble utsatt for ikke ble utført slik på en ideell måte, men at det er en nærmest uunngåelig virkning av denne strategien at den oppleves som ubehagelig blant de som selger seksuelle tjenester. Selv om målet, som Henrik gikk inn på, er å gå derfra med et håndtrykk, så er Operasjon husløs i bunn og grunn en uro- og stress-strategi som ikke er forenlig med produksjon av tillit, i hvert fall ikke på kort sikt. På lang sikt kan det, i tillegg til de andre målene ved strategien som jeg har gått inn på tidligere, være en måte å komme i kontakt med politiets *egentlige* målgruppe:

... de som vi egentlig ønsker mest kontakt med... de kommer jo til oss uavhengig om de har vært med på Husløs, eller har følt seg plaga av oss. [...] altså de som er offer for menneskehandel, er i en sårbar situasjon, er under tvangsforhold... de vil, tror jeg, ta kontakt med oss hvis begeret er fullt. Og hvis ikke vi hadde vært ute på Husløs, så hadde de ikke visst hvor de skulle ringe, fordi nummerne våre spres jo.. så hvis jeg gir nummeret til ei så gir ho det til venninna si og så videre, så det er alltid greit å ha nummeret til en politimann som jobber i Oslo, og som kjenner til og jobber med fagfeltet. Og det er jo en kjempefin måte [...] å komme i kontakt med de der inne, så lenge det gjøres på en ordentlig måte.(Henrik)

Henrik gir med dette utsagnet uttrykk for flere ting. For det første er det ikke alle i prostitusjon som politiet i utgangspunktet ønsker kontakt med, men først og fremst de som lever under tvangsforhold og befinner seg i en sårbar situasjon. For det andre at det er hans forståelse at disse personene vil ta kontakt med politiet uansett hvor "plagsomme" de opplevde at politiet var under Operasjon husløs. For det fjerde så anses det som en fordel at disse personene får nummeret til en konkret person i politiet som har spesialkompetanse på feltet, og at de kan gi dette nummeret videre til andre personer som kanskje er ofre for utnyttelse. Jahnsen (2014: 185) har imidlertid til spørsmål til hvorvidt en stress- og urostrategien Operasjon husløs, som på mange måter rammer personer som selger seksuelle tjenester, " ... forringer muligheten for at de samme personene har tillit nok til politiet dersom de vil anmelde og vitne i saker om vold og utnyttelse.". Ifølge Henriks uttalelse vil ofrene for tvang og utnyttelse uansett ta kontakt "når begeret er fullt", uavhengig av om de har tillit til politiet eller ikke, og at det er den beste tilgjengelige måten å komme i kontakt med de som selger seksuelle tjenester på innemarkedet. Overordnet kan man si at tillit trengs til skadereduserende arbeid, mens nulltoleranse ikke krever tillit på samme måte.

Disse to tilnærmingene til prostitusjon, som jeg beskrev i kapittel 4, er ikke gjensidig utelukkende og kan eksistere ved siden av hverandre innen samme problemdefinisjon. Jahnsen introduserte noe hun kalte for en "termostatmodell" "... der et land over tid kan bevege seg mellom toleranse og nulltoleranse der ulike legaliserings- og kriminaliseringsstrategier ville avgjøre hvor repressiv eller liberal man kan betegne et lands prostitusjonspolitik som." (Jahnsen 2014: 160). På noen deler av prostitusjonsmarkedet kan det med andre ord handles ut ifra et nulltoleranseperspektiv, for eksempel i forhold til menneskehandel, mens politiet på andre områder kan handle ut ifra et skadereducerende perspektiv, for eksempel der det ikke er mistanke om organisert kriminalitet.

7.3 Vold og sikkerhet

7.3.1 "We are vulnerable, and people know that"

Det er flere steder dokumentert at personer som selger seksuelle tjenester er mer utsatt for vold enn resten av befolkningen (Bjørndahl 2012, Sanders et al. 2009: 43). "Vold" er et begrep som kan tolkes på en rekke forskjellige måter, og vil i denne sammenhengen anvendes som et samlebegrep for det som oppleves som illegitime og krenkende handlinger mot en person der det tas "... hensyn til både en subjektiv dimensjon og til eksterne, normative vurderinger av voldens utillatelighet." (Hjemdal et al 2004: 11). Den subjektive dimensjonen for hva som oppleves som vold eller krenkelse er spesielt viktig i forhold til hvordan dagens problemdefinisjon tilknyttet prostitusjon, kan påvirke sexselgernes eget forhold til vold, og hvordan de beskytter seg selv.

I rapporten *Farlige forbindelser*, gjort i regi av Pro Sentret (Bjørndahl 2012: 12), viste tallene en tendens til at de som kun solgte seksuelle tjenester hadde færre voldopplevelser enn de som solgte på gaten eller både på gaten og på innemarkedet. 43 % av deltakerne som solgte seksuelle tjenester fra innemarkedet opplyste at de hadde opplevd vold etter 1. januar 2009, altså etter innføringen av sexkjøpsloven¹. Ute var tallet 76 %, mens hele 83 % av de som

¹ Se *Farlige forbindelser* (Bjørndahl 2012: 10) for fullstendig liste over de ulike typer voldshandlinger som ble brukt som utgangspunkt i undersøkelsen.

solgte seksuelle tjenester fra begge arenaene rapporterte at de hadde opplevd en eller annen form for vold. Dette er en økning fra forrige undersøkelse fra 2007/2008 der 33 % av de som jobbet på innemarkedet opplevde at de hadde vært utsatt for vold i løpet av sin prostitusjonskarriere (ibid.). Disse tallene er ikke direkte sammenlignbare, da deltagerne i den første gruppen ble spurt om de hadde opplevd vold i løpet av hele sin prostitusjonskarriere, mens de i forbindelse med *Farlige forbindelser* ble spurt om de hadde opplevd vold de siste tre årene (Bjørndahl 2012: 9). I tillegg har de en noe bredere definisjon av vold i 2012, enn i 2007/2008. Undersøkelsene kan allikevel si noe om voldstendenser på feltet. Undersøkelsen viser videre at kun 16 % hadde fått hjelp av politiet etter å ha blitt utsatt for vold (Bjørndahl 2012: 31). Det var imidlertid betydelige forskjeller mellom de ulike nasjonalitetsgruppene, der 33 % av de norske opplyste at de hadde fått hjelp av politiet, mens den var lavere blant de andre nasjonalitetsgruppene (ibid.).

Anette Brunovskis (2013) skrev om fem prostitusjonstiltaks erfaringer gjennom et halvt år, der hun tar for seg voldtrender mot kvinner og menn i prostitusjon. Empirien hennes består av intervjuer med sosiale tiltak og politiet over en lengre periode. Her går hun gjennom en rekke ulike grunner til at personer i prostitusjon velger å ikke anmelde lovbrudd gjort mot dem i tilknytning til prostitusjonen. En av disse grunnene er *oppholdsstatus*, der personen i prostitusjon kan vegre seg for å anmelde et lovbrudd fordi vedkommende ikke har lovlig opphold i Norge, eller er redd for å miste visumet (Brunovskis 2013: 23). En annen grunn hun oppgir er *tidligere erfaringer med politiet* der det oppfattes som et problem at politiet ofte "blir sett under ett" (Brunovskis s. 25) og/eller at personen kommer fra et land der tilliten til politiet er lav. I tilfeller der personer i politiet har på seg riktige "briller", som en av mine informanter i politiet kalte det, i henhold til menneskehandel og hallikvirksomhet, så kan kontakten med politiet forgå på en måte som er ideell i møtet med potensielle ofre for tvang. Dette illustrerer han gjennom denne historien:

... det var ei veldig ung nigeriansk jente som ble tatt sammen med en kunde på strøket. Og vedkommende i politiet hadde heldigvis riktige briller på seg, og begynte å stille en del kontrollspørsmål. Ho oppga at ho var 21 år eller noe sånt tror jeg, men ho så vesentlig yngre ut. Så det ble skrevet en rapport i forhold til den delen der, også brukte vedkommende [...] utlendingsloven for å få dratt henne med inn for å få stilt

noen flere spørsmål. Og hun hadde ingen papirer og til slutt så ble det skrevet en rapport på at vedkommende sannsynligvis er under 18 år og da er det på en måte Barnevernet som er riktig instans, i tillegg til at vi fikk melding – altså vi som jobbet med menneskehandel [...] Så vi fikk henne i en sofa hvor ho ble kjent med rettighetene sine og muligheter. Ho var ganske stri [...] Men [...] langsomt, men sikkert – jeg tror jeg har fått seks forklaringen fra ho – så begynner etter hvert sannheten å komme. Ho var da 17 år og ble 18 år det året. Og den saken gikk hele løypa ut. [...] Og jenta ho snakker perfekt norsk i dag, går på skole og er veldig glad for det som skjedde da. Men som sagt: hadde ikke vedkommende – førstemann som ho prata med – på en måte dratt den der littegrann lengre, så hadde det antagelig skjedd det som ofte skjer: Utlendingsloven, ut av landet.[...] Og da var det på en måte sexkjøpsloven da som var inngangen til akkurat den saken. Jeg skal ikke si at den brukes ofte, men jeg mener at den tidvis er et greit redskap for å være til stede på den arenaen. (Morten)

Denne historien illustrerer hvordan polititjenestemenn med riktige "briller" kan anvende lovverket i tilfeller der det er mistanke for menneskehandel. Dette kan anses som en "lykkelig vandrehistorie" innad i politiet, som skal vise at selv om det ikke er alltid at de lykkes med å redde alle ofrene for menneskehandel, eller få dem til å innrømme at "ja, jeg er et offer for menneskehandel", så finnes det i dag en lykkelig kvinne der ute som fikk bli i Norge og som si dag snakker perfekt norsk. I tillegg så gikk saken "hele løypa ut", der de fikk dømt personen bak menneskehandelen. Morten beskriver to sett med briller der den ene settet fokuserer på utlendingsloven og hvorvidt vedkommende har de nødvendige papirene for å bli i landet, mens de andre fokuserer på menneskehandel og hvorvidt vedkommende kan være utsatt for tvang, noe som krever annen tilnærming. At alle i politiet, og ikke bare de som jobber direkte med menneskehandel, har kunnskap om menneskehandel og hvilke indikatorer som kan tilsa at dette handler om menneskehandel, er viktig for at ofre for menneskehandel får den behandlingen de har krav på i henhold til Palermoprotokollen. Som Brunovskis (2013: 26) argumenterer for at negative "... erfaringer med politiet uten spesialkompetanse på feltet kan gi lavere tillit til politiet generelt.". Kompetanse gjelder ikke bare i forhold til menneskehandel og hallikvirksomhet, men også i forhold til prostitusjon og det at politiet skal være helt klar over at de i prostitusjon ikke har gjort noe ulovlig.

Jeg fikk også høre en rekke vandrehistorier fra sexselgerne jeg intervjuer, der de fleste omhandlet hvordan politiet "kastet folk på gata" og misbrukte lovverket:

Sophia: And also [...] the law [sexkjøpsloven] has also been, in a way, a benefit for the police, I think.

Hilde: The law has been a benefit for the police? How?

Sophia: Yeah, I think so. Because I hear things, from my friend, that the police had stolen money from her. And take it as a fine. More than 20 000 kroner. They came to their apartment and the police took more than 20 000.

Hilde: Really?

Sophia: Mhm. And they said that it was a fine. And they didn't say why they were doing that, and usually they should get a paper with a fine, you know? But no, they said it was a fine and that they would keep that money. And sadly I can't prove this, but I believe this woman, because why would she lie to me?

Sophia forteller her om en hendelse der politiet stjal 20 000 kroner fra en sexselger som jobber på innemarkedet og kalte det for en "bot". Historien ble fortalt av en venn av henne, og er vinklet slik at det virker som om det kun er politiet som drar nytte av sexkjøpsloven fordi den muliggjør overgrep. Hvorvidt denne hendelsen er sann eller ikke, er ikke noe jeg vil spekulere videre på her, og jeg vil heller fokusere på den funksjonen en slik historie kan ha. Slike vandrerhistorier kan tolkes som en motstand mot den overordnede problemdefinisjonen, der politiet får den subjektive posisjonen som fiende, samtidig som den kan produsere og reproducere mistilliten til politiet blant de som selger seksuelle tjenester.

En tredje grunn til at personer i prostitusjon ikke anmelder lovbrudd er fordi de *ikke tar seg tid* til det (Brunovskis 2013: 26). De ønsker bare å komme seg videre. Dette kan knyttes til utsagn som for eksempel fra evalueringen av sexkjøpsloven (Rasmussen et al. 2014: 176) om at "vold er en del av prostitusjonsmarkedet", der det produseres et inntrykk av at denne volden er uunngåelig og en selvfølge. Det blir like provoserende som å si at "vold er en del av det å være kvinne" eller at "voldtekt er en del av det å drikke alkohol". Hvilke effekter produserer en slik type diskurs der det forventes at flertallet av de som selger seksuelle tjenester blir utsatt for vold? På den ene siden kan det skapes en forventning blant personer i

prostitusjon at vold er noe de må regne med. Dette er en av følgene Brunovskis (2013: 26) går inn på i tilknytning til denne diskursen: "I en del av befolkningen der flere studier peker på at voldutsattheten er mye høyere enn hos gjennomsnittet, kan det være at noen utvikler en forventning om at de på et eller annet tidspunkt vil bli utsatt for vold, og at man derfor forsøker å bevege seg videre fra hendelsen så raskt som mulig." (ibid.). Tallene fra Pro Sentrets rapport (Bjørndahl 2012) viser imidlertid til at langt ifra alle sexselgere opplever vold i tilknytning til prostitusjon, selv med forbehold om mørketall, og at det er store variasjoner mellom de ulike arenaene. Dette kan tyde på at det er noen faktorer som spiller inn i hvem som er mest utsatt for vold i prostitusjon. Så da er det også aktuelt å spørre hvorvidt vold faktisk er en del av prostitusjonsmarkedet, eller om det er en effekt som produseres og reproduseres gjennom de nåværende problemdefinisjonene.

Blant de sexselgerne jeg intervjuet opplyste Lise og Hanna at de ville ha tatt kontakt med politiet dersom de ble utsatt for en eller annen form for vold, siden de, som jeg gikk inn på i forrige kapittel, ikke regnet med at politiet hadde noen interesse i å "gå etter" norske kvinner uansett. Lise hadde tatt kontakt med politiet da hun og en hun jobbet sammen med ble ranet av noen som oppga seg som kunder, og opplevde at hun fikk god hjelp fra dem:

... jeg skjønte at de kom til å gjøre det, så jeg tok bilde av han ene også hadde vi nummeret til han andre og det var registrert på han, så det stod i registeret til politiet. Så vi bare ringte når vi stod på politistasjonen også sa vi hva vi jobba med og at vi hadde blitt rana, også sendte jeg bilde til dem så dem kunne se at vi hadde bevis og vi ringte også fikk jeg heldigvis tilbake tingene mine, da. De tok noen penger, men var jo greit nok. Og da sa politiet at «dere kan velge selv om dere vil anmelde for sexkjøp eller ikke». De ville ikke gjøre noe selv om de visste at vi var eskorter da. Så det var veldig positivt.

Denne historien kan, i motsetning til Sophias vandrehistorie, produsere et mer positivt bilde av politiet som en støttespiller. Man kan allikevel stille spørsmålet om situasjonen hadde utartet seg på samme måte dersom det var en utenlandsk sexselger som ble utsatt for ran.

Jenny var usikker og sa at det kom an på hvor alvorlig hendelsen var. Dersom det var alvorlig ville hun tatt kontakt, men hvis det ikke var det så ville hun nok ikke gjort det, siden hun var redd for at hun ville mistet leiligheten i Operasjon husløs. *Frykt for Operasjon husløs* var den siste faktoren som Brunovskis (2013) gikk inn på i relasjon til hvorfor det er så mange sexselgere som ikke anmelder lovbrudd. Marthe, som kun dro på såkalte "outcalls" – altså fra hoteller, hjemme hos kundene og så videre – ville ha tatt kontakt med politiet. Hun trodde imidlertid ikke at hun ville ha gjort det dersom hun solgte seksuelle tjenester fra egen leilighet. Også hun var redd for at hun da kunne miste leiligheten som en følge av Operasjon husløs. Sophia, som opplyste at hun hadde vært utsatt for noe hun definerte som "en ubehagelig opplevelse" med en kunde, opplyste om at hun hadde kontaktet politiet fordi da fikk hun ikke trodde at det kunne komme noe godt ut av det, og at det bare kunne bli verre:

We are not women, because of what we are working as. We are not defined as a woman, and not as a human being that needs protection. And the people that are supposed to protect you.. they are not there. They make me more sensitive [utsatt] to violence. Anybody can come you know. Like anybody can come, break in or steal or do that kind of bad stuff, and many women will not say anything, because they are afraid. They are afraid because they know they have already have been raped or hit or that kind of stuff, but they will not call the police because they don't want to lose their apartment. I heard from my friend who was living in Bergen, who was working, and it came a few guys and they beat her. They break her face and teeth. And she never reported anything.

Forventninger til vold og voldens "selvfølgelighet" reflekteres i Sophias uttalelse, der hun uttrykker at sexselgere ikke anses som mennesker som trenger, eller fortjener, beskyttelse, noe som igjen gjør dem mer utsatt for vold. For Sophia og de personene hun trakk inn i sine uttalelser, som kvinnen i Bergen, virker det nærmest som en norm at det ikke har noe formål å anmelde lovbrudd til politiet fordi risikoen oppleves som større enn den mulige nytten. Denne mistilliten til politiet er noe hun kan ha tatt med seg fra hjemlandet, en mistillit det norske politiet ikke bedret i sitt møte med Sophia, som jeg beskrev tidligere. Alle disse svarene baserer seg altså på hvilke forventninger de har i forhold til politiet og hvilke konsekvenser det kan ha for dem.

Et annet viktig spørsmål i forhold til forventninger til vold er hvorvidt denne forventningen kan fungere som en selvoppfyllende profeti. Den lave andelen blant sexselgere som anmelder voldelige hendelser, i tillegg til denne "forventningen" kan kanskje bidra til at de som selger seksuelle tjenester faktisk *blir* mer utsatt for vold. Dette var noe Sophia ga uttrykk for: "... we are vulnerable, and people know that. So the guy, the costumer, he can take advantage and he can do it to more girls, and the girls can't do anything."

Det er imidlertid vanskelig å si hvorvidt terskelen for å anmelde lovbrudd til politiet har endret seg som en konsekvens av Operasjon husløs, sexkjøpsloven eller de andre grunnene ovenfor. Ikke bare har lovverket og politiets tilnærming til feltet endret seg de siste tiårene, men markedet i seg selv har også gjennomgått store endringer. Sexselgere har generelt tatt lite kontakt med politiet, noe Henrik gir uttrykk for: «Og det jeg vet er at jenter som blir rana, og voldelige kunder, det skjedde også før 2007 – før vi kom – og det skjer fortsatt. Det gjør det. Og dem sa det ikke til oss – politiet fikk sjeldent beskjed om det før 2007 også – de holdt det for seg selv, de stolte ikke på politiet – eller de tok ikke oss seriøst.. altså dem meldte ikke ifra om detta før 2007, og de gjør det også i liten grad nå. Så jeg vet ikke om terskelen for å kontakte politiet har endra seg nå uansett.». Hvorvidt terskelen for å ta kontakt med politiet har blitt høyere eller lavere de siste årene, er det altså vanskelig å si noe om, noe også Pro Sentret (Bjørndahl 2012) gir uttrykk for. En av grunnene til at sexselgere ikke går til politiet kan føres tilbake til en mangel på tillit til politiet: "Tilliten til politiet er jo ikke helt på topp. Hadde forholdet blitt bedre så tror jeg det hadde hjulpet mye bare det." (Hanna). Hanna mente at den beste måten å få inn flere anmeldelser på var gjennom å bygge gode relasjoner mellom politiet og de som selger og kjøper seksuelle tjenester. Dette anså hun også som en mulig måte å bekjempe hallikvirksomhet og menneskehandel på. Politiet har ikke tilstrekkelig med ressurser til å ha oversikt over dette markedet, og kunne potensielt fått inn flere tips og anmeldelser dersom sexselgerne og kundene rapporterte mistenkelige forhold. Hvordan man kan bygge opp tillit mellom politiet, sexselgere og kunder er derfor noe som burde forskes videre på.

Det at deler av befolkningen ikke er enige med sexkjøpsloven, var ifølge Olav noe av det mest utfordrende med å håndheve sexkjøpsloven:

Nei, eh, rent personlig så synes jeg at [...] det mest utfordrende det er jo at blant en del i befolkningen, så eksisterer det en oppfatning om at det er greit å kjøpe sex av andre. Og når man diskuterer med de sånn litt sånn innledningsvis, så er de ganske steile på det synspunktet. [...] det krever litt tid å argumentere med folk da, som har en grunnleggende - eller i hvert fall en overflateoppfatning om at sexkjøp er greit.

Det at sexkjøpsloven blant deler av befolkningen ikke anerkjennes, slik som Olav beskriver her, kan være en tidkrevende prosess der politiet bruker ressurser på å få personer til å forstå hvorfor det å selge seksuelle tjenester er ulovlig og hvorfor det er politiets mandat å skulle håndheve dette. Her skapes det altså et skille mellom hva som anses som riktig atferd ut ifra moral. Uttalelser fra såkalte "lykkelige prostituerte" representerer en motdiskurs til det loverket og politiet ønsker å fremme:

Det kombinert med gamle yrker myter om at... det er verdens eldste yrke og at [det er] kvinnens frie valg. Alle disse argumentene og oppfatningene sånn totalt sett, det er egentlig det som jeg oppfatter som mest utfordrende. Det at.. i anførselstegn «lykkelige» prostituerte får lov til å fremme sin historie i - eller det at de får lov, det er jo helt greit - men at deres historie blir stående igjen og underbygger folks - menns - oppfatning om at de som selger sex de gjør det av fri vilje. De synes det er greit. De koser seg med det, og synes det er deilig. Vi har ikke møtt noen lykkelig hore enda, og vi har holdt på med dette i noen år.

Han argumenterer altså for at det ikke finnes personer som har valgt å selge seksuelle tjenester frivillig, noe som igjen impliserer en eller annen form for sårbarhet og utsatthet. Gjennom å knytte prostitusjon til utnyttelse kan ikke kjøp av seksuelle tjenester forsvares (Jahnsen 2014: 195).

7.3.2 Bolig og samarbeid

En annen effekt av dagens problemdefinisjoner er at mange sexselgere velger å jobbe mobilt, blant annet på grunn av oppdagelsesrisiko i forhold til politiet, men også fordi mange utenlandske sexselgere opplever at det er vanskelig å få leid leilighet. "Det har [...] blitt stadig vanskeligere for kvinner med utenlandsk opprinnelse å få leid noe nytt, da mange

utleiery i utgangspunktet har blitt skeptiske av frykt for at det skal foregÅ prostitusjon der.» (Pro Sentret 2014: 23). Økonomiske årsaker gjør det ogsÅ vanskelig for mange Å komme seg inn pÅ leiemarkedet, da kanskje spesielt i storbyer der leieprisene er høye. Det innebærer ogsÅ økonomisk risiko dersom personen som selger seksuelle tjenester mister leiligheten som en følge av Operasjon husløs og ikke får igjen depositumet, noe som igjen kan gjøre det enda vanskeligere Å starte opp igjen. Denne situasjonen har imidlertid åpnet opp for utnyttelse av de som ikke klarer Å komme inn pÅ leilighetsmarkedet pÅ egenhånd: ”For når det er færre tilgjengelige leiligheter, så blir jo leilighetene dyrere. Sånn at profitten kan jo øke for de som er villige til Å tjene penger pÅ det her. Du kan tjene mer per jente, for hvis prisen for leiligheten blir høyere, så blir jo prisen for tjenestene høyere” (Henrik).

Jahnsen (2014: 184) rapporterer ogsÅ om at enkelte hotellkjeder ”svartelister” og nekter spesifikke kvinner som kan ”vekke mistanke om prostitusjon” Å overnatte hos dem. Dette var en bekymring mange sexselgere og personer i hjelpetiltak tok opp med Jahnsen, og det var ogsÅ en av bekymringene jeg fikk høre fra mine informanter. Siden Jahnsens doktoravhandling kom ut har det imidlertid skjedd noe forbedring hos enkelte av hotellkjedene der blant annet Nordic Choice Hotels meddeler at de gjennom samtaler med hjelpetiltak har opprettet bedre retningslinjer pÅ feltet: ”Retningslinjene tar for seg både forebyggende tiltak og hvordan hotellets ansatte skal opptre ved mistanke om prostitusjon. Hotellkjeden er helt klare pÅ at det er kjøpet av seksuelle tjenester som er ulovlig (i Norge og Sverige) og at de prostituerte ikke bryter loven. Ansatte får derfor ikke nekte personer som mistenkes Å være prostituerte Å sjekke inn, men kjeden er tydelig pÅ at de ikke aksepterer salg av seksuelle tjenester fra hotellene.” (Koordineringsenheten for Ofre for Menneskehandel 2014: 27). Det blir derfor spennende Å se hvorvidt hotellkjeden faktisk følger de nye retningslinjene, og om disse sprer seg til andre hotellkjeder og utleiery.

Mange velger ogsÅ Å jobbe alene, selv om det kan være mer risiko i forhold til vold og ran fra kunder. De får heller ikke ansatt noen form for hjelp i tilknytning til prostitusjonen, som for eksempel sikkerhetsvakt, resepsjonist eller lignende uten Å risikere Å bli tiltalt for hallikvirksomhet selv. Både Hanna og Sophia uttrykte at de ville ha delt jobbleilighet dersom

de ikke hadde vært redde for å bli utsatt for Operasjon husløs: "Jeg kunne godt ha delt en jobbleilighet, ja. Det har jeg for så vidt fått mange tilbud om også, men jeg har alltid takket nei, for jeg tenker at det er ikke helt trygt... i hvert fall hvis vi er *to* som selger, så kan det fort komme på deres [politiets] radar." (Hanna) Siden hallikparagrafen ikke forutsetter noen form for utnyttelse, begrenser altså denne paragrafen hvordan de som selger seksuelle tjenester kan gjøre dette. Dette gjør det å samarbeide med andre sexselgere vanskelig. Dette er en effekt av dagens problemdefinisjon som blant annet Henrik gir uttrykk for: "... man kan miste leiligheten sin hvis det blir for mye trafikk, [noe som] gjør at [...] du bor alene, så får du færre kunder, [det] blir mindre støy, det blir mindre oppmerksomhet når det er én og én, enn når det er flere. For tidligere så sa jo i hvert fall jentene at de likte å jobbe flere sammen, for det ga en trygghet.. Om det kom voldelige kunder, eller ransmenn eller et eller annet sånt.". Så da kan man jo spørre hvorvidt det er et mål å skulle tilrettelegge for tryggere måter å selge seksuelle tjenester på, eller ikke. Sophia valgte å dele jobbleilighet med en annen sexselger etter at hun, som nevnt ovenfor, hadde en dårlig opplevelse med en kunde:

... in my work they [sexselgere] try to protect themselves, but because... if something happen you cannot do anything, you know? If the guy is crazy, I can't protect myself, I don't. So normally you try to find somebody to share, but if that friend is coming to work in your apartment, of course they will pay their share of rent for the apartment. I don't believe you are a pimp, because you are not charging for the costumer, you are charging her to live with you.

Hun valgte å samarbeide med en annen sexselger fordi hun anså det som tryggere enn å jobbe alene. Siden hun allerede hadde vært i kontakt med politiet én gang tidligere, fryktet hun å bli anmeldt for hallikvirksomhet. Under intervjuet fortalte hun meg at hun følte seg fanget i en situasjon der hun ikke kunne selge seksuelle tjenester på en lovlig måte, og samtidig føle seg trygg i jobben. Både Jenny og Lise deler leilighet med en annen som også selger seksuelle tjenester. Dette er både for å kunne dele regningene knyttet til leiligheten og fordi det opplevdes som tryggere i tilknytning til kundevold og annen kriminalitet. Det var også for å kunne ha noen å snakke med, og på den måten gi hverandre tips og støtte. "... det er for tryggheten sin del. Rett og slett. Og at det er litt sånn greit når jeg har hatt med noen som har vært litt vanskelige å gjøre med, så kan vi gi hverandre råd da. For vi lagrer jo

numrene til de som har vært her. Sånn «han er grei», «han er litt vanskelig», «han hadde litt sånn sår på seg, ikke ta han.» (Jenny). Selv om Jenny er redd for at hun og venninnen skal havne på politiets radar fordi de deler leilighet, så synes hun nytten ved å dele leiligheten er verdt den opplevde risikoen. Dersom det er slik at politiet skiller mellom ulike sexselgere ut ifra sin problemdefinisjon, så kan dette produsere et skille mellom hvem som får selge seksuelle tjenester på innemarkedet "i fred" og hvem som blir oppsøkt av politiet. Dette kan igjen reproducere en sårbarhet blant de kvinnene som blir oppsøkt av politiet, dersom de mister leiligheten i etterkant. Denne sårbarheten kan gjøre dem enda mer utsatt for utnyttelse og vold (Bjørndahl 2012: 43-44).

I dette kapittelet har jeg vist hvordan det skjer i møtet mellom de ulike problemdefinisjonene, og hvilke effekter de har på hverandre. Mens den overordnede problemdefinisjonen myndighetene presenterer i liten grad påvirkes av politiets og sexselgernes egne problemdefinisjoner, så legger den selve grunnlaget for interaksjonen mellom politiet og de som selger seksuelle tjenester. Politiets strategier og metoder, basert på deres problemdefinisjon, påvirker igjen hvordan de som selger seksuelle tjenester kan gjøre dette gjennom de effektene politiets metoder har for prostitusjonsmarkedet.

8 Konklusjon

Avslutningsvis vil jeg samle sammen noen av hovedfunnene som kan plasseres inn under analysespørsmålene til Bacchi (2009), som jeg introduserte i kapittel 3.

Hva er representert som "problemet" med prostitusjon?

"Problemet" med prostitusjon kan ikke begrenses til kun én problemdefinisjon, da det finnes mange sameksisterende og konkurrerende problemdefinisjoner. Den overordnede problemdefinisjonen, som fremkommer i lovene knyttet til prostitusjon, forarbeidene til disse lovene og handlingsplanene knyttet til feltet, viser til prostitusjon som et problem som er tett knyttet opp til andre "problemer", som for eksempel organisert kriminalitet, og preges på mange måter av en abolisjonistisk tilnærming til prostitusjon. Inn under en abolisjonistisk tilnærming anses prostitusjon, som jeg gikk inn på i kapittel 4, som uønsket, og kan derfor medføre en repressiv tilnærming til prostitusjonsmarkedet, uten at dette skal

gå på bekostning av sexselgerne. Sexkjøpsloven går inn under en neo-abolisjonistisk tilnærming, da den kun kriminaliserer kjøp av seksuelle tjenester og ikke salg.

Politiets problemdefinisjon, som baserer seg på de rammebetingelsene den overordnede problemdefinisjonen til myndighetene produserer, kommer til syne gjennom de strafferettslige strategiene de anvender opp mot prostitusjonsmarkedet, og hvordan de prioriterer. Ut ifra prostitusjonens form produseres en rekke ulike problemdefinisjoner, som blant annet "prostitusjon som et offentlig problem", "prostitusjon som et migrasjonsproblem". Det er imidlertid først og fremst den prostitusjonen som knyttes opp mot organisert kriminalitet, som hallikvirksomhet og menneskehandel, som former og iverksetter strategiene og metodene knyttet til prostitusjonsfeltet. Selv om både lovverket og politiets metoder preges av en abolisjonistisk tilnærming, så opererer i tillegg politiet ut ifra en problemdefinisjon som graderer prostitusjon ut ifra hvilke former som er mest "problematisk".

Sexselgerens problemdefinisjon baserer seg som sagt på hvordan de oppfatter de overordnede problemdefinisjonene, og hvordan disse problemdefinisjonene setter rammer for hvordan de kan selge seksuelle tjenester. De representerer deres problem med prostitusjon å være "et differensieringsproblem", der det ikke ble tatt nok hensyn til de ulike prostitusjonsformene, og hvorvidt det å selge seksuelle tjenester var frivillig eller tvungen.

Hvilke forutsetninger og antagelser ligger bak denne representasjonen av "problemet"?

Hvilke dikotomier som ligger bak de ulike problemdefinisjonene sier noe om hvilke forforståelser som lå bak problemdefinisjonen. Sentrale dikotomier som jeg har nevnt gjennom avhandlingen er skillet mellom offer og aktør, frivillig og tvungen prostitusjon og ideelle- og ikke-ideelle ofre. Som nevnt i kapittel 3 opererer ofte disse dikotomiene ut ifra et innforstått hierarki, der en den ene parten anses som mer "privilegert" enn den andre. Den "privilegerte" parten kan, ut ifra hvordan dikotomiene tolkes, fremstilles på forskjellige måter ut ifra de ulike problemdefinisjonene. Et "ideelt offer" kan for eksempel anses som privilegert fordi det utløser rettigheter (og plikter), mens det "ikke-ideelle offer" ikke får tilgang til noen slike rettigheter. Oppfattelser om det "ideelle offer", og dets behov, kan også føre til endringer i det strafferettslige systemet. Samtidig kan det å bli ansett som offer fremfor aktør antyde at vedkommende ikke er den som styrer ens eget liv.

Et sentralt nøkkelkonsept innen de som ligger bak de ulike problemdefinisjonene er hva som legges i ordet "sikkerhet", et konsept som jeg var inne på i kapittel 7. Et sentralt spørsmål i denne sammenhengen som kan knyttes opp mot de ovennevnte dikotomiene er: sikkerhet for hvem? Politiet har et ansvar for å beskytte offentligheten og beskytte ofre, noe som i denne sammenhengen kan gå på bekostning av de som ikke anser seg selv som ofre. Sexselgerne jeg intervjuer definerte "sikkerhet" som retten til å kunne selge seksuelle tjenester på den måten de selv ønsker uten å måtte være redd for politiet.

Myndighetenes problemdefinisjon bestod av få kategoriseringer siden lovverket knyttet til prostitusjon, som nevnt i kapittel 4, er nøytralt i forhold til kjønn, etnisitet, alder, gruppetilhørighet og så videre. Politiet på sin side baserte sin problemdefinisjon på bakgrunn av en rekke kategorier basert på antakelsene om hvem som var mest utsatt for utnyttelse i prostitusjon, som jeg viste i kapittel 5. Sexselgernes problemdefinisjon baserte seg igjen på den antakelsen om at det finnes en rekke ulike former for prostitusjon, der de la mer vekt på den subjektive oppfattelsen, enn klare kategorier. Unntaket var da de omtalte ofre for menneskehandel, der de kategoriserte ut ifra etnisitet, alder og kjønn.

Hvordan har denne representasjonen av problemet blitt til?

Noen spesifikke utviklinger som har vært sentrale i endringer i prostitusjonsmarkedet, har, som jeg gikk inn på i kapittel 4, vært teknologiske utviklinger, som internett og mobiltelefon, samt migrasjonsmuligheter. Internett og mobil har endret hvordan annonsering og etablering av kontakt mellom sexselgere og kunder foregår, noe som åpner for muligheten til å meddele for mange på en gang når de er tilgjengelige. Dette har gitt nye muligheter for utenlandske sexselgere til og raskt få kontakt med mange potensielle kunder når de kommer til Norge.

Sexselgernes problemdefinisjon kan fort bli sett på som en motdiskurs til den overordnede problemdefinisjonene. Som jeg viste i kapittel 6 og 7, så var det enkelte steder, da først og fremst i relasjon til hvordan de oppfattet at lovverket og de i politiet differensierte for lite, at de produserte en motdiskurs til disse overordnede problemdefinisjonene. Allikevel kan ikke dette betegnes som en fullstendig motdiskurs til de overordnede problemdefinisjonene, da sexselgernes problemdefinisjon ofte var i samspill med de overordnede problemstillingene, da kanskje spesielt i forhold til politiet. Deres representasjon av problemet var, i likhet med

politiet sin, også rettet mot den organiserte kriminaliteten og utnyttelsen som er knyttet til prostitusjon.

”Viljen til sannhet” er, som jeg nevnte i kapittel 3, en av utelukkelsesprosedyrene som kan begrense diskursen sin utvikling (Foucault 1999: 13-14). Selv om Bacchi (2009) i utgangspunktet referer til den typen kunnskap som blir produsert på bakgrunn av en problemdefinisjon, så kan også politiets strategier, metoder og prioriteringer, samt deres bruk av media anses som en type kunnskapsproduksjon som kan støtte opp under den gjeldende diskursen. Ut ifra de overordnede problemdefinisjonene blir det også produsert kunnskap som for eksempel evalueringen av sexkjøpsloven, der fokuset lå på omfanget av det totale prostitusjonmarkedet og et forsøk på å kartlegge dette markedet (Rasmussen et al. 2014). Sexselgerne på sin side har ikke samme muligheter til å produsere materiale som understøtter deres problemdefinisjon på samme måte.

**Hva er det som er uproblematisk – eller selvsagt – ved disse problemrepresentasjonene?
Hvor er taushetene? Kan ”problemet” bli sett på annerledes?**

Mens de overordnede problemdefinisjonene fremhever prostitusjon som et sammensatt problem som krever regulerende- og skadereduserende tiltak, fremhever sexselgerne prostitusjon som et ”juridisk problem” som krever rettighetsbaserte tiltak. Ut over dette, og det jeg har gått inn på ovenfor om hvordan ”problemet” kan bli sett på annerledes, fant jeg ingen uproblematiske aspekter knyttet til problemrepresentasjonene.

Hvilke effekter produserer disse problemdefinisjonene?

De diskursive effektene disse problemdefinisjonene produserer er blant annet hvordan prostitusjon kan snakkes og tenkes om. Dette kan for eksempel vises i avhandlingen min, der jeg i utgangspunktet kun hadde tenkt å skrive om prostitusjon, men der det fort viste seg at det nærmest ikke var mulig å snakke om prostitusjon uten å også snakke om menneskehandel, og omvendt. Subjektive effekter er de mulige subjektposisjonene som produseres av problemdefinisjonene. Sexselgerne kunne gjennom sin problemdefinisjon produsere klare skiller mellom måten de selv solgte seksuelle tjenester på og måten andre former for tvungen prostitusjon foregikk på. Slik produserte de alternative subjektposisjoner gjennom å ta avstand fra offerrollen. Levde effekter for kvinnene som selger seksuelle

tjenester på innemarkedet, kan være at de opplever økonomiske tap som et resultat av Operasjon husløs, og at de overordnede problemdefinisjonene som nevnt tidligere begrenser hvordan de kan selge seksuelle tjenester. De rettighetene og pliktene som sexselgerne har på innemarkedet er også en av de levde effektene av den overordnede diskursen.

Hvordan produseres og reproduseres de nåværende problemstillingene?

Hvilke midler anvender representantene for spesifikke problemdefinisjoner for å produsere og reprodusere den gjeldende diskursen? Både myndighetenes problemdefinisjon, hvis talspersoner er politikerne, og politiets problemdefinisjon kan produseres og reproduseres gjennom uttalelser i media og gjennom kunnskapsproduksjon, som jeg gikk inn på tidligere. Politiet kan også gjennom sine strategier, prioriteringer og metoder produsere og reprodusere deres problemdefinisjon, slik jeg har vist flere steder i avhandlingen.

Endelige refleksjoner

Jeg har i denne masteravhandlingen vist hvordan myndighetenes, politiets og sexselgernes problem med prostitusjon representeres, og noen av de konsekvenser disse problemdefinisjonene har hatt for prostitusjonsmarkedet. Det har vært en utfordrende, men givende prosess å utforske et så spennende felt, og jeg håper at masteravhandlingen min kan anvendes som inspirasjon i nye prosjekter om hvordan fenomener representeres som problemer.

Litteraturliste:

Bacchi, Carol (2009): *Analysing Policy: What's the problem represented to be?* Pearson Australia.

Bell, Shannon (1994): «Reading, Writing and Rewriting the Prostitute Body» og «Rewriting the Prostitute Body, Prostitute Perspectives». I: *Reading, Writing and Rewriting the Prostitute Body*. Indiana University Press

Bjørndahl, Ulla (2012): *Farlige forbindelser. En rapport om volden kvinner i prostitusjon i Oslo utsettes for*. Oslo: Pro Sentret

Brunovskis, Anette (2013): *Erfaringer i fem prostitusjonstiltak gjennom et halvt år. Februar til juli 2012*. Fafo-rapport 2013: 29

Christie, Nils (1986): "The Ideal Victim" I: *From Crime Policy to Victim Policy. Reorienting the Justice System*. (Red) Fattah, Ezzat A. MacMillan Press Ltd.

Ericsson, Kjersti (2007): "En ny offerdiskurs?" I: *Brott i välfärden. Festskrift til Henrik Tham*. Stockholm: Rapport 2007:1, Kriminologiska Institutionen

Finstad, Liv (2014): "Det konfliktfylte politiarbeidet". I: *Innføring i Politivitenskap*. Paul Larsson, Helene O.I. Gundhus, Rolf Granér (red.). Cappelen Damm Akademisk

Fog, Jette (2004): *Med samtalen som udgangspunkt. Den kvalitative forskningsinterview*. København, Akademisk forslag.

Foucault, Michel (1999): *Diskursens orden*. Tiltredelsesforelesning holdt ved Collège de France 2. desember 1970. Oversettelse og etterord ved Espen Schaaning. Spartacus Forlag A/S, Oslo.

Gundhus, Helene O.I.: "Forebyggende politiarbeid – i spennet mellom kriminalitetskontroll og trygghet." I: *Innføring i Politivitenskap*. Paul Larsson, Helene O.I. Gundhus, Rolf Granér (red.). Cappelen Damm Akademisk

Hacking, Ian (1999): *The social construction of what?* Harvard University Press

Hacking, Ian (1986): «Making up People» I: *Reconstructing Individualism: Autonomy, Individuality and the Self in Western Thought*, A. Petersen & Brooke-Rose (red), Stanford University Press, Stanford, California

Han, Erin L. (2003): "Mandatory arrest and no-drop policies: victim empowerment in domestic violence cases" I: *Boston College Thirds World Law Journal*. Vol 23, Issue 1

Hjemdal, Ole Kristian, Hilde Pape, og Kari Stefansen (2004): "Innledning", I: *Den skjulte volden? En undersøkelse om Oslobefolkningens utsatthet for trusler, vold og seksuelle overgrep*. Kari Stefansen og Hilde Pape (red.). Oslo: NKTVS/NOVA, NKVTS rapport nr. 1/2004

Holmberg, Lars (2014): "Hva gjør politiet?" I: *Innføring i Politivitenskap*. Paul Larsson, Helene O.I. Gundhus, Rolf Granér (red.). Cappelen Damm Akademisk

Jahnsen, Synnøve Økland (2014): *Innensteng eller utestengt? Norsk prostitusjonspolitikk og kampen mot menneskehandel*. Doktoravhandling: Universtitetet i Bergen

Jahnsen, Synnøve Økland (2008): ««Norge er ikke en øy»: Mediedekningen av kriminaliserings-debatten i Norge». I: *Prostitution i Norden. Forskningsrapport*. Holmström, Charlotta & May-Len Skilbrei (red.). Nordiska ministerrådet, Köpenhamn. TemaNord 2008: 604

Justis- og beredskapsdepartementet. (2011). *Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel, 2011-2014. Sammen mot menneskehandel*. Hentet 03.03.2014 fra: http://www.regjeringen.no/upload/JD/Vedlegg/Handlingsplaner/Handlingsplan_mot_menneskehandel_2011-2014.pdf

Justis- og politidepartementet. (2006). *Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel, 2006-2009. Stopp menneskehandelen*. Oslo. Hentet 28.01.2014 fra http://www.regjeringen.no/upload/JD/Vedlegg/Stopp_menneskehandelen.pdf

Justis- og politidepartementet (2004): "Sexkjøp i Sverige og Nederland. Reguleringer og erfaringer." *Rapport fra arbeidsgruppe om rettslig regulering av kjøp av seksuelle tjenester*. Avgitt 8. oktober 2004 Hentet 28.01.2014 fra: www.prosentret.no/?wpfb_dl=412

Järvinen, Margaretha (1993): *Of Vice and Women: Shades of Prostitution*. I Scandinavian Studies in Criminology, Vol 13. Scandinavian University Press.

Koordineringsenheten for Ofre for Menneskehandel (2014) *Rapport fra Koordingeringsenheten for Ofre for Menneskehandel 2013*.: Hentet 30.03.2015 fra: https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_2665.pdf

Koordineringsenheten for Ofre for Menneskehandel (2008): *Menneskehandel – utnyttelse i prostitusjon eller andre seksuelle formål*. Mai 2008. Hentet 30.03.2015 fra: https://www.politi.no/vedlegg/rapport/Vedlegg_39.pdf

Kvale, Steinar og Svend Brinkmann (2009): *Det kvalitative forskningsintervju*. 2. Utgave. Gyldendal Akademisk Forlag, Oslo

Larsson, Paul (2010): "Tillit til politiet – fra nærhet til forhandlet legitimitet" I: *Tillit til politiet*. Siv. R. Runhovde (red.). PHS Forskning 2010: 4. Politihøgskolen, Oslo

O'Connel Davidson, Julia (1995): "The Anatomy of 'Free Choice' Prostitution". I: *Gender, Work and Organization*. Volume 2, Number 1

Oslo kommune. (2011). *Handlingsplan mot prostitusjon 2011 – 2013*. Oslo: Byrådsavdeling for velferd og sosiale tjenester.

Ot.prp. nr. 48 (2007-2008). Om lov om endringer i straffeloven 1902 og straffeprosessloven (kriminalisering av kjøp av seksuell omgang eller handling mv.). Oslo: Justis- og politidepartementet.

Petterson, Tove og Eva Tiby (2003): «The production and reproduction of prostitution» I: *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*. Vol 3. Taylor & Francis

Phoenix, Joanna (2009): «Frameworks of understanding». I: *Regulating sex for sale*. Joanna Phoenix (red.). The Policy Press, University of Bristol.

Politiet (2015): "Styringsdialogen". Hentet 29.03.2015 fra:
https://www.politi.no/oslo/strategier_og_analyser/foringer/

Politiet (2007): ""Operasjon Husløs" – politiinsats rettet mot Oslos utleiere" Hentet 29.03.2015 fra: https://www.politi.no/oslo/aktuelt/nyhetsarkiv/2007_11/Nyhet_4474.xml

Pro Sentret (2013). Årsrapport. Oslo: Pro Sentret.

Pro Sentret (2012). Årsrapport. Oslo: Pro Sentret.

Pro Sentret (2011). Årsrapport. Oslo: Pro Sentret.

Pro Sentret (2010). Årsrapport. Oslo: Pro Sentret.

Pro Sentret (2009). Årsrapport. Oslo: Pro Sentret.

Pro Sentret (2008). Årsrapport. Oslo: Pro Sentret.

Pro Sentret (2006). Årsrapport. Oslo: Pro Sentret.

Quinney, R. (1972), "WHO IS THE VICTIM?" I: *Criminology*, Vol 10, Issue 3.

Rasmussen, Ingeborg, Steinar Strøm, Sissel Sverdrup og Vibeke Hansen (2014): *Evalueringen av forbudet mot kjøp av seksuelle tjenester*. Rapport nummer 2014/30. Vista Analyse.

Utarbeidet på oppdrag fra Justis- og beredskapsdepartementet. Hentet 12.08.2014 fra:
https://www.regjeringen.no/.../evaluering_sexkjoepsloven_2014.pdf

Sanders, Teela (2006): «Behind the personal ads: the indoor sex markets in Britain». I: *Sex Work Now*. Rosie Campbell og Maggie O'Neill (red.). Willian Publishing.

Sanders, Teela, Maggie O'Neill & Jane Pitcher (2009): *Prostitution: Sex work, Policy and Politics*. SAGE Publications.

Scoular, Jane (2010): "What's Law Got To Do With it? How and Why Law Matters in the Regulation of Sex Work". I: *Journal of Law and Society*. Vol. 37, Nr. 1. Blackwell Publishing Ltd.

Siring, Annelie (2008): "Sexhandel, sexköpslagstiftning och myndighetsförståelse. Ett svenskt exempel" I: *Prostitution i Norden. Forskningsrapport*. Holmström, Charlotta & May-Len Skilbrei (red.). Nordiska ministerrådet, Köpenhamn. TemaNord 2008: 604

Skilbrei, May-Len (2013): «Transnasjonal prostitusjon i brytningen mellom kriminalitetsbekjempelse og innvandringskontroll». I: *Krimmigrasjon? Den nye kontrollen av fremmede*. Katja Franko Aas, Nicolay B. Johansen og Thomas Ugelvik (red.). Universitetsforlaget

Skilbrei, May-Len (2012): «The Development of Norwegian Prostitution Policies: A Marriage of Convenience Between Pragmatism and Principles». I: *Sexuality Research and Social Policy*. Volume 9. Issue 3, Springer

Skilbrei, May-Len & Charlotta Holmström (2011): «Is There A Nordic Prostitution Regime?» I: *Crime and Justice*. Volume 40. No. 1, Crime and Justice in Scandinavia, The University of Chicago Press

Skilbrei, May-Len (1999): "Norsk prostitusjonskontroll på 1990-tallet". I: *Kritisk Juss 1999* XXVI(1) . Oslo: Rettspolitisk Forening.

Sollund, Ragnhild (2007): *Tatt for en annen: En feltstudie av relasjonen mellom etniske minoriteter og politiet*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Strype, Jon (2010): "Politiets omdømme i Norge" I: *Tillit til politiet*. Siv. R. Runhovde (red.). PHS Forskning 2010: 4. Politihøgskolen, Oslo

Tveit, Marianne og May-Len Skilbrei (2008): *Mangfoldig marked: Prostitusjonens omfang, innhold og organisering*. (Fafo-Rapport no. 43). Oslo: Fafo.

Weitzer, Ronald (2011): *Legalizing prostitution: From Illicit Vice to Lawfull Business*. New York University Press.

Antall ord: 36 174

Vedlegg

Vedlegg 1 – Informasjonsskriv - Sexselgere Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt

Hei!

Mitt navn er Hilde Synnøve Nybøle og jeg holder på med å skrive en masteroppgave i kriminologi ved Universitetet i Oslo. Oppgaven fokuserer på møtet mellom politiet og de som selger seksuelle tjenester på innemarkedet.

I den sammenheng er jeg veldig interessert i hvordan du opplever politiets kontrollstrategier på dette området i Norge og hvilke konsekvenser du mener disse har hatt for selgerne, deres forhold med politiet og markedets utvikling de siste årene. Årsaken til at jeg velger å fokusere på innemarkedet er at det er blitt gjort relativt lite ny forskning på dette området i Norge og jeg tror det er et behov for større bevissthet rundt dette området.

Siden oppgaven vil fokusere på dagens situasjon ønsker jeg kontakt med de som har erfaring med å selge seksuelle tjenester på innemarkedet de siste 4 årene. Det er ikke noe krav at du har hatt personlig kontakt med politiet. Intervjuet vil vare i ca. en time og du kan selv komme med forslag til hvor intervjuet skal foregå, men ellers så kan lokalene på Universitetet i Oslo benyttes. Du bestemmer om vi skal bruke båndopptaker under intervjuene. Disse båndopptakene er det kun jeg som har tilgang til, og vil bli slettet straks jeg har skrevet de ned.

Som forsker er jeg underlagt taushetsplikt og alt av datamateriell behandles konfidensielt av meg slik at ingenting kan knyttes til deg personlig. Prosjektet skal etter planen avsluttes i mai 2015, og da vil alle opplysninger i den endelige oppgaven anonymiseres og resten slettes.

Det er selvfølgelig helt frivillig å delta, og du kan når som helst trekke seg fra studien uten at dette får noen konsekvenser for deg. I slike tilfeller vil all informasjon om deg slettes umiddelbart. Dette vil heller ikke føre til noen konsekvenser i forhold eventuelle organisasjoner, som for eksempel PION eller Pro-Senteret, du er tilknyttet til. Det er heller ikke noe krav at du må svare på alle spørsmålene dersom du ikke ønsker det.

Hvis du ønsker å bli med på undersøkelsen er det bare å sende meg en e-post eller ringe. Deretter vil jeg ta kontakt og avtale tid og sted for intervjuet.

Dersom du har noen spørsmål kan du kontakte meg på telefon: 45428015 eller på e-post: hsnybole@gmail.com

Du kan også henvende deg til min veileder, May-Len Skilbrei, ved Universitetet i Oslo på e-post: m.l.skilbrei@jus.uio.no

Håper å høre fra deg!

Vennlig hilsen

Hilde Synnøve Nybøle

Vedlegg 2 – Informasjonsskriv - Politiet

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt

Hei!

Mitt navn er Hilde Synnøve Nybøle og jeg jobber med å skrive min masteravhandling i Kriminologi ved Universitetet i Oslo. Oppgaven fokuserer på politiets praksis i tilknytning til lovene knyttet til prostitusjon, og møtet mellom politiet og de som selger seksuelle tjenester på innemarkedet.

Noe av formålet med studien er å kartlegge noe av politiets nåværende praksisen rettet mot innemarkedet, hvorfor den er slik og hvordan den påvirker forholdet mellom politiet og de som selger seksuelle tjenester på denne arenaen.

Intervjuet vil vare i ca. en time og du kan selv komme med forslag til hvor intervjuet skal foregå, men ellers så kan lokalene på Universitetet i Oslo benyttes. Det er opp til deg om vi anvender båndopptaker under intervjuet. Båndopptaket er det kun jeg som vil ha tilgang til, og det vil bli slettet straks etter at jeg har transkribert det.

Jeg er underlagt taushetsplikt og alt av datamateriell behandles konfidensielt av meg, slik at ingenting kan knyttes til deg personlig. Prosjektet skal etter planen avsluttes i mai 2015, og da vil alle opplysninger i den endelige oppgaven anonymiseres og resten slettes. Det er verdt å merke seg at det alltid er en sjanse for at noen av kollegaene dine kan gjenkjenne deg, selv om jeg går så langt som mulig for å anonymisere deg, siden det ikke er så mange som jobber opp mot dette feltet.

Skulle du ønske å trekke deg underveis vil selvfølgelig ikke dette ha noen konsekvenser for deg i forhold til din arbeidsgiver eller arbeidsplass. Dersom du trekker deg fra prosjektet vil all informasjon om deg slettes umiddelbart.

Hvis du ønsker å bli med på undersøkelsen er det bare å sende meg en e-post eller ringe. Deretter vil jeg ta kontakt og avtale tid og sted for intervjuet.

Dersom du har noen spørsmål kan du kontakte meg på telefon: 45428015 eller på e-post:

hsnybole@gmail.com

Du kan også henvende deg til min veileder, May-Len Skilbrei, ved Universitetet i Oslo på e-post: m.l.skilbrei@jus.uio.no

Vennlig hilsen

Hilde Synnøve Nybøle

Vedlegg 3: Informasjonsskriv – Hjelpetiltak og interesseorganisasjoner

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt

Hei!

Mitt navn er Hilde Synnøve Nybøle og jeg holder på med å skrive en masteroppgave i kriminologi ved Universitetet i Oslo. Oppgaven fokuserer på møtet mellom politiet og de som selger seksuelle tjenester på innemarkedet.

Noe av formålet med studien er å kartlegge noen av konsekvensene ved dagens praksis, hvorfor den er slik og hvordan den påvirker forholdet mellom politiet og de som selger seksuelle tjenester på innemarkedet. Jeg er klar over at du er underlagt taushetsplikt ovenfor de din organisasjon har kontakt med, og vil derfor stille spørsmål som tar hensyn til dette.

Intervjuet vil vare i ca. en time og du kan selv komme med forslag til hvor intervjuet skal foregå, men ellers så kan lokalene på Universitetet i Oslo benyttes. Du bestemmer om vi skal bruke båndopptaker under intervjuene. Disse båndopptakene er det kun jeg som har tilgang til, og vil bli slettet så snart de er transkribert.

Jeg er underlagt taushetsplikt og alt av datamateriell behandles konfidensielt av meg slik at ingenting kan knyttes til deg personlig. Prosjektet skal etter planen avsluttes i mai 2015, og da vil alle opplysninger i den endelige oppgaven anonymiseres og resten slettes. Dersom du trekker deg fra prosjektet vil all informasjon om deg slettes umiddelbart.

Dersom du har noen spørsmål kan du kontakte meg på telefon: 45428015 eller på e-post: hsnybole@gmail.com

Du kan også henvende deg til min veileder, May-Len Skilbrei, ved Universitetet i Oslo på e-post: m.l.skilbrei@jus.uio.no

Vennlig hilsen:

Hilde Nybøle

Vedlegg 4: Intervjuguide - Sexselger

Introduksjon:

Presentere meg selv og prosjektet

Informasjonsskrivet og samtykke

Har du noen spørsmål før vi begynner?

Kan du fortelle meg litt om deg selv?

- Hvor lenge har du solgt seksuelle tjenester (i Norge)?
- Hvordan er det å selge seksuelle tjenester i Norge sammenlignet med andre land (for dem det er aktuelt for)?
- Spørre om arenaerfaringer og deres tilknytning til markedet (Deres tilknytning til dette er viktig for hvor opptatt de er av politiet (kontekst))

Har du hatt noen kontakt med politiet (i Norge)? (generell intro, i kraft av å være i prostitusjonsmarkedet)

- Hva er ditt inntrykk av kontakten mellom politiet og de som selger seksuelle tjenester?
- Tror du dette forholdet endret seg etter at det ble ulovlig å kjøpe seksuelle tjenester?
- Har du hatt noen kontakt med politiet (hvis aktuelt)? Hvordan opplevde du denne kontakten?
- Hvem av de som selger seksuelle tjenester tror du har mest kontakt med politiet? Hvorfor?
- Ville du gått til politiet for hjelp? Hvorfor? Hvorfor ikke?
- Er det noe du ville endret med politiets praksis? F.eks. Operasjon Husløs, deres fremgangsmåte for å avsløre kunder, menneskehandel osv.

Hva mener du om forbudet mot å kjøpe sex?

- Hvilke tanker hadde du om forbudet før det ble innført?
- Har dette forbudet hatt noen innvirkning for deg? Positive/negative?
- Har forbudet endret kundenes oppførsel?
 - Er det mindre etterspørsel enn før?
 - Samme kundegruppe?
 - Hva tror du politiet kan gjøre for å redusere etterspørselen etter seksuelle tjenester?

Har forbudet ført til noen endringer i markedet?

- Har du noen formening om hvordan det har påvirket hvordan kjøp/salg av seksuelle tjenester foregår?
- Tror du det hatt noe å si for de som tilbyr slike tjenester?
- Kan forbudet ha ført til noen endringer i rekruttering? Hvordan da?
- Opplever du at markedet har blitt mer lukket? Hva tror du dette har å si for politiets arbeid for å avsløre menneskehandel og bakmenn?

- Hvordan oppfatter du forholdet mellom prostitusjon og menneskehandel?

- Spør om de har hørt om Operasjon Husløs. Hvis ikke, forklarer kort konseptet og spør hva de synes om denne metoden.
- Tror du denne metoden er egnet for å forebygge/oppdage bakmenn?

- Har du noen tanker om hva politiet kan gjøre for å forebygge/oppdage menneskehandel i Norge?

Vedlegg 5: Intervjuguide - Politiet

Introduksjon

Presentere meg selv og prosjektet

Informasjonsskrivet og samtykke

Har du noen spørsmål før vi begynner?

Generelt

Kan du si noe generelt om din stilling og kompetanse opp mot prostitusjonsfeltet?

Dine arbeidsområder i politiet

Hvor lenge du har jobbet med dette

Hvilken kompetanse har du i forhold til de som har blitt utsatt for menneskehandel/hallikvirksomhet?

Kan du si litt dagens marked for prostitusjon og hvilke metoder politiet anvender for å håndheve lovene knyttet til dette markedet?

Hva vil du si er politiets viktigste rolle på dette feltet?

Sexkjøpsloven

Hvilke hensikter har sexkjøpsloven?

- Hva sto spesielt i fokus for politiet under innføringen av sexkjøpsloven?
- Har innsatsen for å håndheve sexkjøpsloven endret seg siden 2009?

Hvilke metoder bruker politiet for å avdekke sexkjøp?

- Hvordan samler politiet inn tilstrekkelig bevis for å avsløre en kunde?
- Gjør politiet noe for å redusere påkjenningene til kvinnene som selger sex?
- Har dere noen kontakt med kvinnene i forhold til sexkjøpet?

Hvordan kan politiet jobbe forebyggende på dette området?

- Hva kan politiet gjøre for å hindre at folk kjøper seksuelle tjenester?

Hva har vært det mest utfordrende med å håndheve sexkjøpsloven?

Har forbudet ført til noen endringer i markedet?

- Har det påvirket kjøp/salg av seksuelle tjenester?
- Har det hatt noe å si for de som tilbyr slike tjenester? Har det blitt færre?
- Har forbudet ført til noen endringer i rekruttering?
- Har markedet blitt mer lukket?
- Mer/mindre hallikvirksomhet og menneskehandel i Norge?

Hvilke konsekvenser tror du kriminaliseringen har hatt for de som selger seksuelle tjenester?

- Har dere sett noen forskjeller med hensyn til etnisitet og kjønn?
- Har loven hatt ulike konsekvenser for de som selger ute kontra de som selger inne? På hvilke måter?

Kan sexkjøpsloven brukes for å avsløre hallikvirksomhet og menneskehandel i Norge?

Hvis ja: Kan du si hvordan og gi noen konkrete eksempler?

Hallikparagrafen

Hvilke metoder anvender dere for å avsløre hallikvirksomhet?

Hvilke tanker har du om Operasjon Husløs?

- Hva er hensikten bak operasjonen?
- Er den effektiv?
- Har sexkjøpsloven hatt noe å si for denne prosessen?
- Kan du si noe om selve prosessen?
- Hvordan kan dere begrense de negative konsekvensene denne typen tiltak får for de som selger sex? Bli kvinnene advart på forhånd? Hvor lang tid får de på seg til å flytte? Mister de depositumet? Får de noen informasjon i forkant/etterkant?

Hvordan prioriterer dere hvilke leiligheter dere skal kontrollere/spane på?

- Hvordan prioriterer dere hvilke kunder dere skal ta?
- Hvorfor tar dere ikke flere kunder?

Menneskehandel

Kan du si noe om menneskehandel på innemarkedet i Oslo?

- Hvordan oppfatter du forholdet mellom prostitusjon og menneskehandel?
- Hvordan kan politiet skille mellom frivillig og tvunget prostitusjon?

Politiets kontakt med innemarkedet

Hvilket forhold har politiet med kvinnene som selger seksuelle tjenester på innemarkedet?

- Hvilken kontakt har dere med norske kvinner som selger sex på innemarkedet?
- Hvilken kontakt har dere med utenlandske kvinner som selger sex på innemarkedet?
- Hvem vil du si politiet har mest kontakt med?

Har sexkjøpsloven eller Operasjon Husløs endret forholdet mellom politiet og de som selger seksuelle tjenester?

Kvinnenes rettsikkerhet

Hvordan sikrer dere kvinnenes rettsikkerhet i arbeidet deres?

Hvordan minimerer dere påkjeningene deres i forhold til straffeforfølgelse av bakmenn?

Hva skjer med de som har vært utsatt for hallikvirksomhet etter at halliken er tatt/dømt?

- Slutter de å selge?
- Drar de tilbake til hjemlandet?
- Får de opplysninger om hjelpetiltakene?

Avsluttende spørsmål

Synes du det er noe som kan gjøres bedre?

Synes du det er noe som bør endres? (I forhold til prioriteringer, ressursbruk osv.)

Opplever du at de som selger sex på innemarkedet har fått det enklere eller vanskeligere

som en følge av dagens lovverk?

Er det noe du har lyst til å tilføye?

Vedlegg 6: Intervjuguide – Hjelpetiltak og interesseorganisasjoner

Hva er deres formål og hovedoppgaver når det kommer til prostitusjonsmarkedet?

Jeg har forstått det slik at dere tilbyr juridisk hjelp til de som selger seksuelle tjenester. Hva slags type juridisk hjelp er vanlig at kvinnene dere er i kontakt med på innemarkedet ber om? Har dette endret seg siden sexkjøpsloven tredde i kraft?

Opplever dere at det noen rusproblematikk blant kvinnene på innemarkedet?

Hvilke nasjonaliteter har dere mest kontakt med på innemarkedet? Er det noen av gruppene som oftere oppgir at de har hatt kontakt med politiet? Er det noen kjennetegn ved denne kontakten?

Har innemarkedet endret seg siden sexkjøpsloven tredde i kraft (størrelse, etnisitet, type sexsalg (som i salg uten kondom, anal, pris osv.), vold osv.). Hvilke andre faktorer kan ha spilt med her?

Hvilket inntrykk har dere av politiets regulering av innemarkedet i Oslo? God/dårlig, aktiv/passiv, selektiv/ikke-selektiv etc.

Hvem har politiet mest kontakt med? Hvorfor er det slik?

Hvordan er kontakten/tonen mellom politiet og kvinnene som selger sex på innemarkedet? Var den annerledes før Operasjon Husløs og sexkjøpsloven? Opplever dere at tilliten til

politiet har blitt svekket blant de som selger seksuelle tjenester på innemarkedet? Hvis ja/nei - hvorfor?

Et av formålene med sexkjøpsloven var at ansvaret og fokuset skulle bli plassert hos den «skyldige» parten, nemlig kjøperen. Vil du si at dette tilfellet?

Hva tror du det kommer av at storbyene i Norge har såpass ulike tilnæringsmåter til de som kjøper seksuelle tjenester?

Får dere noen henvendelser angående voldelige kunder fra de som selger på innemarkedet?

Hvordan er kontakten mellom dere og politiet? Samarbeider politiet noe med hjelpetiltakene? Videreformidling av informasjon osv.

Er det noe du har lyst til å tilføye?

Vedlegg 7: NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS

NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org nr. 985 321 884

May-Len Skilbrei
Institutt for kriminologi og rettssosiologi Universitetet i Oslo
Postboks 6706 St. Olavs plass
0130 OSLO

Vår dato: 17.01.2014

Vår ref: 36650 / 2 / MB

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 12.12.2013. Meldingen gjelder prosjektet:

36650	<i>Det skjulte markedet - møtet mellom politiet og kvinner som selger sex på innemarkedet</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>May-Len Skilbrei</i>
<i>Student</i>	<i>Hilde Synnøve Nybøle</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 08.05.2015, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Marianne Bøe

Kontaktperson: Marianne Bøe tlf: 55 58 25 83

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Hilde Synnøve Nybøle hsnybole@gmail.com

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices

OSLO NSD: Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uo.no
TRONDHEIM NSD: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ NSD: SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

Formålet med studien er å undersøke møtet mellom politiet og de som selger seksuelle tjenester i Oslo. Det vil gjennomføres intervjuer med omtrent 5-8 politibetjenter og 8-13 kvinner som selger seksuelle tjenester. Det vil også gjennomføres observasjon av politiets patruljer i Oslo. Politibetjenter rekrutteres via sine arbeidsområder, og kvinner som selger seksuelle tjenester vil rekrutteres gjennom annonsesider, hjelpeorganisasjonen Pro Senteret, PION og personlige kontakter.

Personvernombudet legger til grunn at prosjektet klareres med Oslo politidistrikt, samt PRO Senteret og PION.

Det vil innhentes muntlig og skriftlig samtykke basert på muntlig og skriftlig informasjon om prosjektet og behandling av personopplysninger. Det foreligger et informasjonsskriv til hver av utvalgsgruppene. Informasjonsskrivet til de som selger seksuelle tjenester er også oversatt til engelsk. De reviderte informasjonsskrivene mottatt 15.01.2014 er tilfredsstillende utformet i henhold til personopplysningslovens vilkår.

Det vil i prosjektet bli registrert sensitive personopplysninger om rasemessig eller etnisk bakgrunn, eller politisk, filosofisk eller religiøs oppfatning jf. personopplysningsloven § 2 nr. 8 a).

Det vil i prosjektet bli registrert sensitive personopplysninger om at en person har vært mistenkt, siktet, tiltalt eller dømt for en straffbar handling, jf. personopplysningsloven § 2 nr. 8 b).

Det vil ikke bli registrert opplysninger om tredjeperson som måtte fremkomme i løpet av observasjonene (jf. epost mottatt 15.01.2014).

Innsamlede opplysninger registreres på privat pc. Personvernombudet legger til grunn at student setter seg inn i og etterfølger Universitetet i Oslo sine interne rutiner for datasikkerhet, spesielt med tanke på bruk av privat pc til oppbevaring av personidentifiserende data.

Forventet prosjektslutt er 08.05.2015. Datamaterialet anonymiseres ved at verken direkte eller indirekte personidentifiserende opplysninger fremgår. Lydopptak og samtykkeerklæringer slettes. Indirekte personidentifiserende opplysninger (sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. yrke, alder, kjønn) fjernes eller grovkategoriseres slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes i materialet.